T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER BAĞLAMINDA DİRENÇLİ KENT: ÇANKIRI ÖRNEĞİ

Büşra KONAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İsmet AKBAŞ

Çankırı – 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER BAĞLAMINDA DİRENÇLİ KENT: ÇANKIRI ÖRNEĞİ

Büşra KONAK

ORCID: 0000-0002-8224-5903

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İsmet AKBAŞ

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ i
TEZ KABUL VE ONAY ii
ÖNSÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
KISALTMALAR vi
TABLO LİSTESİ vii
ŞEKİL LİSTESİ viii

1. GİRİŞ 1

2. KENTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ DOĞRULTUSUNDA KENT KAVRAMI 5

2.1 Kent Kavramı 5
2.1.1. Yönetsel- Siyasal Ölçüt 6
2.1.2. Demografik (Nüfus) Ölçüt 6
2.1.3. Ekonomik Ölçüt 7
2.1.4. Toplum Bilimsel Ölçüt 8
2.2. Kentlerin Tarihsel Gelişimi 8
2.2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler 9
2.2.2. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler Ve Mega Kentlerin Ortaya Çıkışı 14

3. KENTLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ 21

3.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent Kavramı 21
3.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı 22
3.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı 28
3.2. Kentlerin Sürdürülebilirliği 34
3.2.1. Sürdürülebilir Kent Kavramının Ortaya Çıkışı 35
3.2.2. Sürdürülebilir Kent Kavramına Uluslararası Örgütlerin Bakışı 36
3.2.3. Sürdürülebilir Kent Kavramının Kapsamı 44
3.3. Sürdürülebilir Kent Planlama Modelleri 48
3.3.1. Bahçe Kent Modeli 48
3.3.2. Yavaş Kent Modeli 53
3.2.3. Ekolojik Kent 56
3.3.4. Akıllı Kent Modeli 58
3.4. Sürdürülebilir Kent Bağlamında Dirençli Kent Yaklaşımı 64

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER BAĞLAMINDA DİRENÇLİ KENT: ÇANKIRI ÖRNEĞİ 73

4.1. Yöntem 73
4.1.1. Araştırmanın Konusu 73

Sayfa

4.1.2 Araştırmanın Deseni 73
4.1.3. Araştırma Grubu..... 74
4.1.4. Verilerin Toplanması 75
4.2. Bulgular..... 76

5. SONUÇ VE ÖNERİLER..... 88

KAYNAKÇA 95
EKLER..... 108
ÖZGEÇMİŞ..... 113

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Sürdürülebilir Kentler Bağlamında Dirençli Kent: Çankırı Örneği* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan ve dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterildiğini beyan ederim.

03/08/2022

İmza

Büşra KONAK

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Büşra KONAK tarafından hazırlanan *Sürdürülebilir Kentler Bağlamında Dirençli Kent: Çankırı Örneği* başlıklı çalışma, 03/08/2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda* Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi İsmet AKBAŞ İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Cem KARAKILIÇ İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun …/…/202... tarih ve …….. sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Sürdürülebilir Kentler Bağlamında Dirençli Kent: Çankırı Örneği konusu, afet terimleri içerisinde yer alan salgın hastalıklara karşı mikro kentlerde daha sistematik ve kolay bir dirençli kent oluşturmayı içermektedir. Bu kapsamda Çankırı ili içerisinden seçilmiş olan kamu kurumlarının yetkili kişileri ile derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak, mikro kent olarak kabul edilen Çankırı'nın Covid-19 salgın sürecini kent içerisinde nasıl geçirdiği, geçirmekte olduğu ve salgın süreci sonrasında ne gibi politikalar izleyeceği anlaşılmaya çalışılmıştır. Tüm bunlar çerçevesinde sürdürülebilir kentlerin devamı niteliğinde olan "dirençli kent" kavramı kentleşme literatürüne yapacağı faydalar da göz önüne alındığında incelenmeye değer bulunmuştur.

Bu çalışma hazırlanırken, çalışmayı her aşamada ayrıntılı bir şekilde okuyarak değerli fikir ve bilgilerini esirgemeyerek, sabırla çalışmama yön veren değerli danışman hocam *Dr. Öğr. Üyesi İsmet AKBAŞ' a* sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu en üst düzeyde tutmama yardımcı olan, her zaman varlıklarını yanımda hissettiğim aileme şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

03/08/2022

Büşra KONAK

ÖZET

Tezin Başlığı : Sürdürülebilir Kentler Bağlamında Dirençli Kent: Çankırı Örneği
Tezin Yazarı : Büşra KONAK
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi İsmet AKBAŞ
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Tezin Türü : Yüksek Lisans Tezi
Kabul Tarihi : 03/08/2022

Kentler, tarihsel süreç içerisinde insanların toplu olarak yaşadıkları, üretim ve tüketim faaliyetlerinin yanında her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları mekânlar olarak ortaya çıkmıştır. Kentsel dirençlilik ise kent içerisinde oluşacak her türlü riske karşı kentin hazır olmasıdır. Kent tarihinin her safhasında dirençlilikten bahsetmek mümkündür. İlk kurulan kentlerde dirençlilik daha çok güvenlik amaçlı sağlanmış olsa da, 21. yüzyıl kentlerine gelindiğinde nüfus yoğunluğundan kaynaklı oluşan sorunlara yönelik dirençlilik sağlanmak hedeflenmiştir. Ocak-2020 tarihinde hayatımıza giren Covid-19 virüsünün neden olduğu salgın hastalık, küreselleşmenin etkisiyle kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve kentlerde ciddi sorunlara yol açmıştır. Mega kentlerde, kent içi akışın hızlı olması salgının kontrolünü zorlaştırmış olsa da, mikro kentlerde salgın süreci daha sistemli ve rahat atlatılmıştır. Araştırmanın çıkış noktasını oluşturan bu durum, mikro bir kent olan Çankırı'da Covid-19 salgın sürecinin nasıl geçirildiğini ve geçirilmekte olduğunu anlamaya neden olmuştur. Bu doğrultuda "derinlemesine mülakat" yöntemi ile Çankırı'da yer alan Çankırı Valiliği, Çankırı Belediyesi, Çankırı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Çankırı AFAD İl Müdürlüğü, Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü bünyesinde görev yapan 5 yetkili kişi yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Kamu kurumlarının salgın sürecinde en önde yer almaları ve koordineyi sağlamaları örneklem olarak seçilmelerinin asıl nedenidir. Yapılan mülakatlar sonucunda Çankırı'da salgın sürecinin sistemli ve bir nebze de olsa daha rahat geçirildiği anlaşılmıştır. Çünkü mikro kent olan Çankırı'da risk durumlarında kurumlar arası iletişim daha kolay sağlanarak hızlı müdahale şansı daha çok olmuş, bu durum vaka ve ölüm oranlarında ciddi azalmalara yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kent, Akıllı Kent, Dirençli Kent, Salgın Hastalıklar, Covid-19

ABSTRACT

Thesis Title : Resalient City in the Context of Sustainable Cities: The Case of Çankırı
Author : Büşra KONAK
Supervisor : Asst. Prof. İsmet AKBAŞ
Department : Political Science and Public Administration
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 03/08/2022

Cities have emerged as places where people live collectively in the historical process and meet all their needs as well as production and consumption activities. Urban resilience, on the other hand, is the city's readiness for all kinds of risks that may arise in the city. It is possible to talk about resilience at every stage of the city's history. Although resilience was provided mostly for security purposes in the first established cities, it was aimed to provide resilience against the problems caused by population density in the cities of the 21st century. The epidemic disease caused by the Covid-19 virus, which entered our lives in January-2020, spread all over the world in a short time with the effect of globalization and caused serious problems in cities. Although the rapid flow in the city made it difficult to control the epidemic in mega cities, the epidemic process in micro cities was overcome more systematically and comfortably. This situation, which constitutes the starting point of the research, caused to understand how the Covid-19 epidemic process was and is being passed in Çankırı, a micro city. In this direction, face-to-face interviews were conducted with 5 authorized persons working in Çankırı Governorship, Çankırı Municipality, Çankırı Provincial Directorate of Environment, Urbanization and Climate Change, Çankırı AFAD Provincial Directorate, Çankırı Karatekin University Rectorate, using the "in-depth interview" method. The fact that public institutions are at the forefront and coordinate during the epidemic process is the main reason for their selection as a sample. As a result of the interviews, it was understood that the epidemic process in Çankırı was systematically and somewhat more comfortable. Because, in Çankırı, which is a micro city, communication between institutions is easier in case of risk, and the chance of quick intervention is more, and this has led to serious reductions in case and death rates.

Key Words: Sustainable City, Smart City, Resilient City, Epidemics, Covid-19

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGIR	Dirençlilik İçin Küresel Birlik
BM	Birleşmiş Milletler
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ECOSOS	BM İktisadi ve Sosyal Konseyi
ISO	Uluslararası Standardizasyon Örgütü
ITU	Uluslararası Telekominasyon Birliği
IUCN	Dünya Doğayı Koruma Birliği
İSMEP	İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
SKD	Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
SKG	Sürdürülebilir Kentsel Gelişim
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	United Nations
UNDP	BM Kalkınma Programı
UNEP	BM Çevre Programı
UN-Habitat	BM İnsan Yerleşmeleri Programı
vd.	Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 3.1: Literatürde Yer Alan Bazı Sürdürülebilirlik Tanımları 22
Tablo 3.2: Kentleşme Literatüründe Yer Alan Bazı Akıllı Kent Tanımları 59
Tablo 3.3: Akıllı Şehirlerin Kavramsal Tanımlamaları 62
Tablo 3.4: Literatürde Yer Alan Bazı Dirençli Kent Tanımları 66
Tablo 4.1.: Bulguların Kavramsal İncelenmesi 85

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 3.1: Hart'ın Sürdürülebilirlik Çemberi (Üç Daire Modeli)..... 27
Şekil 3.2: Ebenezer Howard'ın "Üç Mıknatıs" Modeli 50
Şekil 3.3: Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Tasarımı 52
Şekil 3.4: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na Göre Akıllı Kentin Etki Alanları.. 61
Şekil 3.5: Avrupa Birliği'ne Göre Akıllı Kentin Alanları..... 61
Şekil 3.6: Boyd Cohen'in Akıllı Şehirler Çarkı (Smart Cities Whell-SCW)..... 62
Şekil 3.7.: OECD'nin Dirençli Kent Boyutları 69

1. GİRİŞ

Kent kavramı, tarihsel süreç içerisinde insanların bir arada yaşadıkları, üretim ve tüketim faaliyetlerinin yanında her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Kentlerin insanların ortak yaşamlarını sürdürdükleri alanlar olması, tarihsel süreç içerisinde yapı, özellik hatta tanımlarının dahi değişmesine neden olmuştur. Kentsel dirençlilik kavramı, kent tarihi boyunca her an kentin içerisindeki varlığını sürdürerek ideal kente ulaşmada yardımcı olmuştur. Kentlerin büyüklükleri, içerisindeki nüfusunun boyutu, üretim ve tüketim faaliyetlerinde yaşanan değişim ve dönüşümler kentlerin tanımlarında değişime gidilmesine neden olurken; kentin gösterdiği dirençte de değişime neden olmuştur. Örneğin, kurulan ilk kentlerdeki dirençlilik sağlama çabaları daha çok güvenlik amaçlı olmuş olsa da 21. yüzyıl kentlerine gelindiğinde, kentlerde yaşayan insan yoğunluğundan kaynaklı olan çevre kirliliği ve bunun beraberinde getirdiği sorunlara yönelik direnç oluşturmak amaçlanmaktadır.

Kentlerdeki nüfus yoğunluğunun artması, kentlerde mekânsal, yapısal ve toplumsal birçok sorunun oluşmasına neden olmuştur. Özellikle Sanayi Devrimi sonrası kentlerde üretim faaliyetlerinin artması daha çok sanayi kentlerinin oluşmasını sağlamış ve bu da insanların sanayi kentlerine göç etmelerine neden olmuştur. İnsanların köy, kasaba ve daha küçük kentlerden sanayi kentlerine göçleri oralarda insan yığınlarının oluşmasına yol açmış ve bu durum kent içerisinde her türlü mekânsal, yapısal ve toplumsal sorunların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kent içerisinde oluşan nüfus yoğunluğu başta çarpık kentleşmeye daha sonra ise alt yapı ve üst yapı sorunlarının doğmasıyla birlikte büyük kentlerde salgın hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu bu durumda ise kent, direncini bu yönde sağlamaya çalışmıştır.

Özellikle Sanayi Devrimi sonrası kentlerde oluşan insan yığınları kentlerin formlarının değişmesine neden olmuştur. Kent bilimciler meydana gelen kentsel sorunlara yönelik çözüm bulmak ve kenti daha sürdürülebilir kılmak adına farklı kent modelleri geliştirmişlerdir. Söz konusu kent modellerini belli dönemlerde kentler üzerinde denemiş olsalar da kentin dinamik olan yapısı hep yeniliğe ihtiyaç duymuştur. Sürdürülebilir kent yapılanmaları çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan

kentin uyumlu işleyişini sağlamayı amaçlamalıdır. Bu çerçevede sürdürülebilir kentler, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyoekonomik çıkarların çevre ve enerji gibi kaygılarla uyumlu hale getirildiği kentlerdir (Geenhuısan ve Nijkamp, 1994, s. 31). Büyük kentlerde oluşmaya başlayan sorunlar, artık kentlerde bulunan kaynakların aşırı tüketilmesine yol açarak gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale gelmelerine ve kentlerin sürdürülebilir olamamalarına neden olmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak 1890'larda Ebenezer Howard geleceğin kentleri olarak nitelendirdiği "Bahçe Kent" modelini geliştirmiştir. Bahçe Kentler ile kır-kent dengesinin yaratılması ve nitelikli yaşam çevrelerinin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede dağınık gelişme en aza indirgenerek, üretime dönük yeşil kuşak ile çevrili, kendi kendisine yeten bir kent yapılanması öngörülmüştür (Oktay, 2002, s. 68). Bahçe Kentlerde daha çok nüfus yoğunluğunu dağıtarak kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yeten bir kent tasavvurunun oluşturulması, söz konusu model de kentsel dirençliliğin daha çok nüfus yoğunluğuna yönelik olduğunu göstermektedir.

Teknolojinin daha etkin ve verimli kullanılmaya başlanmasıyla birlikte kentlerde oluşan veri akışları ciddi boyutlarda hızlanmıştır. Oluşan bu hızlılık küresel ölçekte bir tek tipleşmeye gidilmeye ve geleneksel değerlerin yok olmaya başlamasına neden olmuştur. Söz konusu bu durum kalitesiz, tek tip ve sürdürülebilir olmayan kentlerin doğmasına yol açmıştır. Bu duruma tepki olarak 1980'lerde İtalya'da Yavaş kent hareketi başlamıştır. Bu doğrultuda yerel kimliklerini kaybetmeden, dünya sahnesi üzerindeki varlıklarını korumak isteyen kentler Yavaş kent hareketine katılmışlardır. Yavaş Kent hareketinde kentsel üretimin, çevreye özgü değerlerin, kültürel ve geleneksel ürünlerin sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Kadıoğlu, 2009, ss. 72-76). Yavaş kent hareketi ile birlikte küreselleşmenin neden olduğu hızlılığa karşı dirençlilik oluşturulmuş ve bu sayede yerelin önemi artmış, yerel üretim ile sürdürülebilir kentler oluşturulmuştur.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sanayi kentlerine göç eden insanların mega kentleri oluşturmaları kentlerin taşıma kapasitelerinin aşılmasına neden olmuştur. Bu çerçevede doğal ekosistem ile eşdeğer ilerleyen sağlıklı ve çevreci bir kent modeli oluşturulmuştur. Ekolojik kentlerle birlikte doğaya karşı verilen tahribata yönelik bir direnç oluşturmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede eko-kentler ile kendi kendine yeten, doğal ekosistemi bozmadan ekolojik olarak sağlıklı, insan dışındaki canlıların da

yaşam alanlarını düşünerek onlara zarar vermeyen sağlıklı ve çevreye duyarlı kentler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Teknoloji ile sanayide yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte mega kentlerin oluşması, kentlerde meydana gelen akışta da hızlanmaya neden olmuştur. Kent içerisinde kenti oluşturan her öğenin kentte yaşayan insanların faydasına kullanmak teknolojinin gelişmesiyle daha da kolay olmuştur. Akıllı kent olarak nitelendirilen yapılar bu çerçevede ortaya çıkmışlardır ve kentin her elemanının teknoloji ile bütünleşmesi sağlanarak kent yaşamı daha yaşanabilir ve kaliteli kılmak esas alınmıştır. Teknolojiyi kentte yaşayan insanların yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde kent yönetiminden kentin tüm alt ve üst yapı faaliyetlerine kadar her alanda bütünleştirmek esas alınmıştır. Kent içerisinde sorunlara ve afetlere yönelik direnç oluşturmak teknolojinin gelişimi ve kullanımı ile daha da kolaylaşmıştır.

Dirençli kentler sürdürülebilir kentlerin devamı niteliğinde olan kavramlardır. Bir kentin direnç kazanabilmesi için kenti oluşturan her öğenin sürece katılmış olması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler (BM)' in 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %68' inin kentlerde yaşayacağını tahmin etmesi (UN, 2018) kentlerde çarpık kentleşme, doğal dengenin bozulmasıyla oluşan doğal afetlerde artışlar ve salgın hastalıkların ortaya çıkması gibi sorunları da beraberinde getirecektir. Bu çerçevede kentin karşılaştığı her türlü risk durumuna karşılık kendisini en kısa sürede toparlayacak şekilde olması kentin dirençli olduğunu göstermektedir.

Kent literatürü tarandığında dirençli kent oluşturmak, yalnızca sel ve depremlere yönelik olduğu saptanmıştır. Kent içerisinde oluşabilecek olan farklı risklere ve afetlere yönelik dirençli kent oluşturma fikri eksik kalmıştır. Bu doğrultuda Ocak-2020'de yaşamımıza dâhil olan Covid-19 salgını çerçevesinde kent içerisinde oluşabilecek olan salgın hastalıkların daha az hasarsız şekilde atlatılmasına yönelik bir rehber niteliğinde olabilecek bu araştırma hazırlanmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte kentlerde yaşanan akışın da hızlanması salgının daha kolay bir şekilde yayılım göstermesine neden olmuştur. Bu çerçevede mikro kent olarak tanımlanan küçük ve orta büyüklükteki kentlerde kent içindeki akış daha kolay kontrol edilebileceği, bu sayede de direncin daha kolay bir şekilde sağlanabileceği hipotezi araştırmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Örneklemin Çankırı ilinin seçilmesinin nedeni, kentin hem büyüklük ve nüfus olarak araştımanın konusuna

uygun olması, hem de salgın döneminde yaşanan kısıtlamalardan kaynaklıdır. Bu doğrultuda Çankırı ili içerisinden seçilen kamu kurumları ile derinlemesine görüşmeler yapılarak, Çankırı ilinde salgın öncesinde ne gibi afet planlarının yapıldığı, salgın sırasında hangi tedbirlerin alındığı ve salgın sonrasında nelerin yapılabileceğini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda mikro kentlerde kent içi ulaşılabilirliğin ve kontrolün daha kolay sağlanabileceği görüşleri ortaya konmuştur. Elde edilen sonuç hipotezi destekler niteliktedir. Araştırmanın sınırlılığını, salgın döneminde meydana gelen kapanmalardan kaynaklı olarak yapılacak olan yüz yüze görüşmelerin ertelenmesi oluşturmaktadır. Salgın hastalıklara karşı mikro kentlerde daha kolay direnç sağlanabileceği düşüncesi ile hazırlanan araştırma kent öğretisinde ilk olmasından dolayı özgündür.

Araştırmanın ikinci bölümünde; kent kavramının ve algısının tarihsel süreç içerisindeki değişimi ele alınmıştır. Bu bölümde kentler; Sanayi Devrimi öncesi kentler ve Sanayi Devrimi sonrası kentler ile mega kentlerin ortaya çıkışı şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Sanayi Devrimi'nin mega kentlerin ortaya çıkmasındaki önemi bu bölümde ortaya konmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; sürdürülebilirlik kavramı kentin içerisine dâhil edilmiş, ilk olarak sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları üzerinde durulmuştur. Daha sonrasında sürdürülebilir kent kavramı derinlemesine tartışılmış ve uluslararası örgütlerin sürdürülebilir kente olan bakışı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sürdürülebilir kentlerin kapsamı incelenmiş ve sürdürülebilir kent modelleri ile ideal kenti yaratmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Bahçe Kent, Yavaş Kent, Eko-Kent, Akıllı Kent ve Dirençli Kent modelleri üzerinde derinlemesine tartışmalar yapılmıştır.

Araştırmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise; araştırma yöntemi olan derinlemesine mülakatların yorumlanması yer almaktadır. Çankırı ili içerisinden seçilmiş olan kamu kurumları ile yapılan derinlemesine mülakatlar sonucu elde edilen veriler bu bölümde analiz edilmiştir.

Son olarak ise görüşmelerden elde edilen veriler ile ortaya konulan hipotez sonuç kısmında tartışılmıştır.

2. KENTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ DOĞRULTUSUNDA KENT KAVRAMI

Kent kavramı, insanın varoluşunun ilk anından itibaren ortaya çıkmış bir olgu olarak karşımıza çıksa da tarihin her döneminde çeşitli oluşumlarla gelişimini sürdürmüştür. Bu çerçevede kent tanımlamaları farklılıklar göstermiştir. Kent denilen kavramın tarihin her döneminde farklı tanımlanmasının asıl nedeni olarak tarihsel süreç içerisinde değişen ihtiyaçlar gösterilebilir. İnsanın değişen ihtiyaçları kent tanımlamalarını değiştirmiş ve farklı kent modelleri ortaya çıkarmıştır. İlk olarak kentlerin tarımda oluşan artı ürünü korumak adına insanların bir arada yaşamalarından kaynaklı olarak oluştuğunu söylemek mümkündür. Zamanla nüfusun artmasına bağlı olarak gelişen ve değişen ihtiyaçlar kentlerin tanımlarında ve biçimlerinde değişime neden olmuştur.

Kentlerde yoğunlaşan insanlar metropolleri oluşturmuş, böylece o bölgelerde aşırı ve düzensiz kentleşme meydana getirmişlerdir. Bu durum çevre ve sağlık başta olmak üzere pek çok soruna neden olmuştur. Oluşan bu sorunlara bir çözüm yolu olarak farklı kent modelleri türetilmiş ve uygulamaya konulmaya çalışılmıştır. Artan bu nüfus ve uygun olmayan kent yaşamı koşulları her dönemde çeşitli salgın hastalıklara neden olmuştur. İlk başlarda sadece belirli bölgelerde görülen salgın hastalıklar, ülkeler hatta kıtalar arasındaki ticaret ağının gelişmesi ile birlikte küresel salgınlar halini almıştır. Son olarak ise günümüzde hala daha etkisini sürdürmekte olan Covid-19 küresel salgını hızlı ve düzensiz kentleşmenin, aynı zamanda hızlı olan dünya akışının da bir sonucu olarak kısa zamanda tüm dünya üzerindeki kentlere yayılım göstermiştir.

2.1 KENT KAVRAMI

Kent, tarihin tüm dönemlerinde farklı şekillerde tanımlanma ihtiyacı duymuş olan devingen bir kavramdır. Bu durumu insanın varoluşundan itibaren değişen ihtiyaçlarından kaynaklı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İnsanların bir mekânda yaşama ihtiyaçları kimi zaman güvenlik kimi zaman ise barınma şeklinde değişiklikler göstermiştir. Söz konusu bu durum neticesinde insanların toplu olarak yaşama ihtiyaçları kentlerin doğal bir şekilde oluşum göstermesine neden olmuştur.

Kent kavramını tarihsel süreç içerisinde toplumsal koşullar çerçevesinde aynı özelliklere sahip bir yapılanma olmasına karşın belli farklılıkları da barındırmaktadır (Yılmaz ve Çiftçi, 2011, s. 254). Söz konusu bu farklılıklardan birisi kent kavramının farklı dillerde farklı şekillerde ifade edilmesidir. Kent kavramı Latince kökenli dillerde "civilization" yani yurttaşlık anlamına gelen "civitas" kelimelisinden türetilmiştir. Kent kavramının tarihsel ve toplumsal bir değer taşıyor olması onun farklı dillerde farklı şekillerde ifade edilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede Yunanca da polis, Fransızca da cite, Arapça da medine kelimeleriyle adlandırılmıştır (Karakaş, 2001, s. 122). Kent kavramının dinamik bir yapıya sahip olması onun tarihsel ve toplumsal süreçte farklılıklara uğramasına neden olmuştur.

Kent kavramı pek çok pencereden bakılarak tanımlanabilecek bir olgudur. Bumin (2019, s. 13) 'in de belirttiği gibi "kent, sosyolojiden ekonomiye, savaş sanatından mimariye kadar pek çok disiplinin ortak konusudur". Bu çerçevede kent tanımlaması yapılırken disiplinler arası bir yaklaşımdan söz edilmektedir. Keleş (2015, ss. 107-109) kenti tanımlarken yönetsel-siyasal ölçüt, demografik (nüfus) ölçüt, ekonomik ölçüt ve toplum bilimsel ölçüt olarak dört kriter kullanmaktadır. Genel itibariyle kent tanımlamalarında bu ölçütler baz alınarak bir tanımlama yapılmaktadır.

2.1.1. Yönetsel- Siyasal Ölçüt

Belli bir yönetsel örgüt içerisinde kalan ve bu sınırlar içerisinde bir yönetimi olan bölgeler kent olarak adlandırılmaktadır (Keleş, 2015, s. 108; Öztaş, 2004, s. 4). Ayrıca Keleş (2015, s. 108), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yayınlarına göre Türkiye'de kent tanımlamalarında en çok yönetsel-siyasal ölçütün kullanıldığını belirtmektedir.

2.1.2. Demografik (Nüfus) Ölçüt

Yönetsel örgütün belli bir nüfusa ulaşıp ulaşmadığı baz alınarak yapılan tanımlamalardır. Bu çerçevede BM Teşkilatı ve 442 sayılı Köy Kanunu'na göre *"... nüfusu 20.000'den çok olan yurtlara şehir denir."* (Aktaran: Erip, 1998, s. 25; Köy Kanunu, 1924, madde 1).

Kent zaten belli bir nüfus yoğunluğuna ulaşmış olan heterojen bir yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kent tanımlamasında demografik ölçüt önemli bir yer kaplasa da yalnızca bu ölçüt bazında tanımlama yapılması yetersizdir (Keleş, 2015, s. 108). Bakıldığı zaman nüfus açısından 20.000'i aşmış olan her örgütü kent olarak adlandırmak yanlış olacaktır. Çünkü bir yerleşmenin kent olarak sayılabilmesi için nüfusunun yanında iş bölümü, örgütlenme ve kent kültürünün de olması gerekmektedir.

Kentleşmeyi bir yaşam biçimi olarak gören Wirth, kenti, toplumsal düzen boyutunun dışında kalan, nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve heterojenlik gibi üç özellik etrafında tanımlamaktadır (Wirth, 2002, ss. 77-105). Wirth'in bu tanımlama şekliyle kente demografik ölçüt bazında baktığını söylemek mümkündür.

2.1.3. Ekonomik Ölçüt

Kentin nüfus ölçütü önemli olmakla birlikte, bu nüfusun uzmanlaşmaya dayalı bir iş bölümü içerisinde olması esastır. Bu çerçevede nitelikli bir yığılmış nüfus varsa, kent ve kentleşmeden söz etmek mümkündür. İleriki sayfalarda kentlerin tarihsel gelişimi anlatılırken de değinileceği üzere aslında ilk kent yapılanmaları tarımın başlaması ve bu sayede insanların yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkmıştır. Fakat ekonomik ölçüt çerçevesinde kent tanımlaması yapılırken esas kriterin ekonominin tarım dışı sektörde ilerleme göstermesi şeklindedir. Burada kendi içerisinde bir çelişki var gibi gözükse de tarihsel dönem içerisinde kent tanımlamalarının sürekli değişmesi esas alınmaktadır.

Weber, kenti tanımlarken, pazar yerinin önemi üzerinde oldukça fazla durmaktadır. Bu çerçevede de kenti içinde yaşayan insanların tarımdan çok ticaretle uğraştıkları yer olarak tanımlamaktadır (Aslanoğlu, 1998, s. 58). Marx ise kenti, üretim araçlarının, anamalın, gereksinimlerin toplanmış olduğu, yüksek zevklerin temsil edildiği yerler olarak tanımlamaktadır (Keleş, 2015, s. 131). Bu çerçevede kentlerin sanayileşmeden yani ekonomik ölçüt doğrultusunda ortaya çıktığını kabul etmektedir.

2.1.4. Toplum Bilimsel Ölçüt

Kent oluşumlarının farklı özelliklerini değerlendirme altına alarak tanımlama yapılmaktadır. Bu çerçevede sosyologlar genel olarak kent adı verilen sosyal grubu köy topluluğunun tersi olarak görmüşlerdir (Bal, 2006, s. 19).

Wirth kenti sosyolojik açıdan tanımlayan bir toplum bilimci olarak, kentin yalnızca daha büyük nüfusa sahip bir yerleşim yeri ya da daha fazla iş imkânına sahip bir alan olmaktan ziyade, farklı ülkelerden ve kesimlerden insanları birbirine çeken sosyal, ekonomik ve siyasal yaşama öncülük ve denetleyicilik eden yerleşim merkezi olarak görmektedir (Wirth, 1938, s. 2). Bu çerçevede "kent havası özgür kılar (Bumin, 2019, s. 14)" şeklindeki Alman atasözü ile kentte ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan insanların kendilerini daha özgür ve özel hissettikleri heterojen alanlar oluşmaktadır. Tam da bu doğrultuda Hout kenti, insanların birbiriyle buluştukları, mallarını değiş-tokuş ettikleri ve fikirlerin yayıldığı bir ilişkiler ve karar merkezi olarak tanımlamaktadır (Hout, 2000, s. 14). Aynı zamanda sosyolojik açıdan kente bakıldığında bir araya gelmiş olan insanların ve yapıların bir takım ayırt edici özelliklerinin bulunduğu ve bu şekilde mekânda sürekliliğin sağlandığını belirtmek gerekmektedir.

Kentin dinamik bir yapıya sahip olması bu şekilde farklı ölçütler eşliğinde tanımlanmasını da zorunlu kılmıştır. Tüm bu ölçütler doğrultusunda kent, belirli sınırlar içerisinde bir yönetime tabi olan tarım dışı üretim sektörlerinde belirli aşamalar göstermiş ve bu sektörlerde üretimin devamlılığını sağlayarak içerisinde barınan yoğun nüfuslu halkın değişen ihtiyaçlarını sürekli olarak sağlayan, işbölümünün olduğu modern yerleşimlerdir (Keleş, 1980. ss. 67-68; Özer, 2018. ss. 3-4; Tekeli, 2011. ss. 16-17).

2.2. KENTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kent kavramının tarihsel ve toplumsal bir kavram olması onun tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde tanımlanmasına ve yapısının değişim göstermesine sebep olmuştur. Çünkü kent olgusu tarihin her döneminde farklı anlamlara sahip olacak kadar dinamik bir kavram olmakla birlikte yaşanan siyasal, sosyal ve teknolojik

gelişmelerle paralel olarak tüm insanlığı içerisine almaktadır (Topal, 2004, s. 277; Kırımlı, 2017, s. 3).

Kent tarihinin her döneminde dirençlilik kavramı da kent kavramı ile birlikte varlığını sürdürmüştür. Tarihsel süreç içerisinde kent kavramındaki anlamsal değişim dirençlilik kavramında da bir değişime yol açmıştır. Tarihte kurulmuş olan ilk kentlerde dirençlilik sağlama çabaları daha çok güvenlik amaçlı olmuş olsa da günümüze gelindiğinde kentlerde insan yoğunluğundan kaynaklı olarak oluşan çevre kirliliği ve bunun beraberinde gelen sorunlara karşı bir dirençlilik oluşturmak amaçlanmaktadır. Aslında görülmektedir ki kent kavramının içerisinde her zaman bir dirençlilik oluşturma amacı güdülmektedir. Bu sayede tarihin hangi döneminde olursa olsun ideal kent kavramına bu sayede ulaşılacağı varsayılmaktadır.

Kentlerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimlerini incelerken Sanayi Devrimi'ni bir dönüm noktası olarak saymak mümkündür. Çünkü Sanayi Devrimi öncesi kentler özellikle dini ve idari bir işleve sahipken (Aslanoğlu, 1998, s. 41; Pustu, 2006, s. 144), Sanayi Devrimi ile birlikte gelişen teknoloji yeni sanayi kollarının oluşmasına ve bu sayede yeni işlevlere sahip kentlerin kurulmasına neden olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında kentlerin tarihsel gelişimi, "Sanayi Devrimi Öncesi Kentler" ve "Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Mega Kentlerin Ortaya Çıkışı" şeklinde iki başlık altında incelenmiştir.

2.2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler

İnsanoğlu yaradılışından itibaren toplu halde yaşama eğiliminde olmuştur. Bu eğilim savunma gibi farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır. İlk insanlar kentleri oluşturmadan önce ilk olarak obalarda, ilkel sığınaklarda ve mağaralarda yaşamlarını sürdürürken; sonraki çağlarda mezralarda, kutsal yerlerde ve köylerde yaşamlarına devam etmişlerdir. İnsanların ilk olarak göçebe bir hayat sürmeleri yerleşik hayata geçmelerini engellemiş ve kent oluşumlarının kurulmasını engellemiştir. Fakat kutsal yerler gibi mekânların da ziyaret edilmesi neticesinde bir geriye dönüş olması dinsel açıdan kutsal yerlerin ilk kentler olduğunu bize göstermektedir.

İnsanlar eski çağlarda göçebe bir yaşam sürmelerinden dolayı mezar taşları yapmış, bu sayede de bu durum oralara geri dönmelerine vesile olmuştur (Mumford, 2019, s.

17). Ayrıca bu mezar taşları birçok uygarlığın kent tarihini incelerken önemli gelişmeler sağlanmasına sebebiyet vermiştir. Hatta bu konuda Mumford (2019, s. 17) *"canlıların kentinden önce ölülerin kenti vardı."* diyerek ilk kent yerleşimlerinin mezarlıklar olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede kent yapılanması henüz sabit değilken bile insanların belli dönemlerde farklı mekânlardan bir araya geldikleri, adeta bir mıknatıs gibi kutsal mekânların insanları çektikleri bir durum söz konusu olduğu görülmektedir. O halde ilk kent oluşumlarının insanların dini amaçla ziyaret ettikleri törensel toplanma yeri olarak söylemek gerekmektedir (Mumford, 2019. ss. 15-21). İnsanların bu çerçevede göçebe bir hayat tarzına sahip olmaları, çevresel kirliliklere de uzun süre maruz kalmalarını engellemiştir. Bu durum onları hayvanlardan bulaşan salgın hastalıklardan da korumuştur (Jacob, 2008, s. 737).

İnsanların göçebe bir hayat tarzından yerleşik hayata geçiş yapmaları ekonomik faaliyetlerini tarımsal üretime çevirmeleri ile meydana gelmiştir. Bu çerçevede tarımsal üretimle birlikte nüfusun belli bir yerde yoğunlaşması sağlanarak kent oluşumlarının meydana gelmesi amaçlanmıştır (Kıray, 2007, s.9). İnsan nüfusunun belli bölgelerde yoğunlaşarak kentleri oluşturması nüfusun, o bölgedeki ihtiyaçlarının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde toprağı işlenmesine imkân sağlayacak olan aletlerin inşası neticesinde büyük bir yiyecek fazlası (artı ürün) ortaya çıkmıştır (Bookchin, 2014, ss. 53-54). Artı ürünün ortaya çıkmasından itibaren daha çok el becerisi isteyen farklı meslek grupları ve farklı sınıfsal yapılar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Artı ürünün saklanması ve korunması için depolar inşa edilmeye başlanmıştır. Civar topluluklardan gelecek olan saldırılara karşı artı ürünün korunmaya çalışılması insan yığınların bir arada toplanmasına neden olmuştur. Bu sayede belli bir yerde yığılma yapan kitle, nüfus yoğunluğunu artırmış ve Bookchin'e göre bu kitle kenti oluşturmuştur. Bu durumu V. Gordon Childe *"tarım devrimi", "kentsel devrim"* olarak adlandırmaktadır (Childe, 2001, s. 103). Tarımsal üretimle birlikte artı ürünün elde edildiği bu kentlerin Mısır, Mezopotamya, İndüs, Nil havzası gibi su kenarı olan verimli arazilerde kurulduğu görülmektedir (Sjoberg, 1955, ss. 438-439). Ayrıca ürünlerin depolanmaya başlandığı bu dönemde kentlerin çok farklı yerlerde kurulmasının nedeni elverişli kültür, ekonomi ve uygun çevre şartlarıdır (Pustu, 2006, s. 131). Bu çerçevede tarımsal üretimle birlikte artı ürünün korunmasına yönelik girişimler, o dönemde dirençliliğin güvenlik açısından oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir. Büyük tarım kentlerinin oluşmaya

başlaması nüfusun hızlı bir şekilde artmasına neden olmuştur. Bu durum da salgın hastalıklara etkili bir zemin hazırlamıştır. Çünkü tarım toplumuna geçişle birlikte verimin iyi alınmadığı dönemlerde kıtlıklar yaşanmış, elde olan yiyecek ürünleri de doğru bir şekilde saklanamamış; ayrıca hayvanlarda çeşitli hastalıklar görülmüş ve bunların insanlara geçmesi ile birlikte çeşitli hastalıklar ortaya çıkmıştır (Jakob, 2008, s. 738; Tuğaç, 2020, s. 263). Sonuç olarak bu durum tarım kentlerindeki dirençliliğin azalmasına neden olmuştur.

Sanayinin henüz gelişmediği kentlerde, tarımsal üretimin yoğun olarak yapılmasının yanında artık bu kentler arası ticaretin de yoğun bir şekilde gelişmeye başladığını söylemek mümkündür. Ticaretin yoğunlaşması insanların bir yerden başka bir yere de daha kolay bir şekilde gitmesine ve bu sayede de gittikleri yerlerde merkezler oluşturmalarına, kentleri kurmalarına neden olmuştur. Sanayi Devrimi öncesi kentlerin genel özellikleri daha çok dini ve idari olsa da ticari faaliyetlerin gelişmeye başlaması kentlerin genel işlevlerini de yavaş yavaş değiştirmeye başlamıştır. Bu dönemde kentlerin içyapıları pek çok sokaktan yalnızca insanların ve ulaşımda kullanılan hayvanların geçebileceği şekilde düzenlemişti. Bu durum kentlerin içerisinde yer alan binaların kalabalık olmalarına ve bununla birlikte önemli sağlık sıkıntıları başta olmak üzere birçok soruna davetiye çıkarmıştır (Sjoberg, 1955, ss. 438-439; Alkan ve Duru, 2002, s. 38).

Sanayi Devrimi öncesi kentler içerisinde Antik Yunan Polisleri, Roma Siteleri ve Ortaçağ Kentleri önemli birer yer tutmaktadırlar. Çünkü polisler, siteler ve Ortaçağ kentleri kent tarihi açısından önemli noktalara sahiptirler. Polisler, Antik Yunan'da kentlerin ortaya çıkışının başlangıcı olarak kabul edilirler (Pustu, 2006, s. 132) ve bu durum ilk batı kentlerinin oluşmaya başladığını göstermesi açısından önemlidir. Polis adı verilen kentlere M.Ö. 8. yüzyıldan 1. yüzyıla kadar Yunanistan'ın bazı kesimlerinde rastlamak mümkünken bu kentler kendilerini sosyo ekonomik, siyasal ve bunlara bağlı olarak düşünce yapılarıyla diğer kentlerden ayırmaktadırlar (Morris, 2000, s. 27; Ağaoğulları, 2013, s. 12). Polisleri birden fazla köyün bir araya gelmesiyle oluşan yapılar olarak görmek, *"synoikizm"* yani köyler birliği olarak tanımlamamıza da neden olmaktadır (Aliağaoğlu ve Özkan, 2020, s. 4). Polislerde caddeler ve sokaklar yalnızca insan ve hayvanların geçebileceği kadar genişlikteydi. Aynı zamanda kentin çevresinde biriken çöp yığınları hastalıkların artmasına neden

olmuştur. Bu şekilde oluşan salgın hastalıklar ilk olmasa da belgelerde yer alan ilk salgınlardandır (Seyrek, 2020, ss. 14-15). Aynı zamanda Antik Yunan polislerinde güvenlik açısından kent etrafının kerpiç ya da taştan yapılmış surlarla çevrili olması polislerde de dirençliliğin daha çok güvenlik açısından sağlanmaya çalışıldığını göstermektedir. Helenistik dönemde Antik Yunan polislerinin kimliklerini kaybetmeye başlamaları Roma sitelerinin öneminin artmasını sağlamıştır (Morris, 2000, ss. 27-28). Roma sitelerinde kendilerine özgü bir kent yapılanması hâkimdir. Romalılar sitelerini inşa ederken ilk olarak dikdörtgen şeklinde kentin sınırlarını belirler ve daha sonrasında onu bir sınırla çevirirlerdi (Bumin, 2019, s. 41). Bu sınırlar içerisinde kent, kapalı bir yapıya sahipti ve bütün siteler içerisindeki hamamları, arenaları, kemerleri birbirine benzemekteydi. Roma siteleri kurulurken sokaklara kaldırım taşı döşenmesi, su getirme ve kanalizasyon sitelerin olmazsa olmazlarını meydana getirmekteydi (Bumin, 2019, s. 43). Roma kentlerinde de ticaretin yoğun bir şekilde devam etmesi sitelerin nüfuslarının artmasına neden olmuştur. Artan nüfusun kent içerisindeki yerleşimleri de çok katlı binalar sayesinde sağlanmıştır. Burada da Yunan polislerinde olduğu gibi nüfusun yoğunlaşmasıyla kentlerin kirlenmesini eşdeğer göstermek olasıdır. Fakat şöyle ki Roma sitelerinde her ne kadar su kemerlerine, kanalizasyon sistemine önem verilse de kirlenme ve bunun beraberinde getirdiği salgın hastalıklardan kurtulmak maalesef mümkün olmamıştır (Seyrek, 2020, s. 15). Öyle ki atıklar ya doğrudan sokağa atılmakta ya da merdiven altındaki sarnıçlara biriktirildikten sonra nehirlere atılmaktaydı (Tuğaç, 2020, s. 265). Bu da su kirliliğine neden olmakla birlikte veba ve sıtma başta olmak üzere birçok salgın hastalığın ortaya çıkmasına, toplu ölümlere neden olmuştur. Bu durumu Mumford (2019, s. 264) Roma sitelerinin hijyen açısından ilkel toplumların bile gerisinde kaldığı şeklinde açıklamaktadır. Yaklaşık bir milyona yaklaşan nüfusu ve zengin bir yapılanmaya sahip olan Roma siteleri aynı zamanda aynı ölçüde yoksulluk ve şiddeti de yaşamıştır (Bumin, 2019, s. 43). Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Roma siteleri dağılmaya ve birbirlerine saldırmaya başlamışlardır. Bunun üzerine feodal beyler topraklarını saldırılara karşı korumak amacıyla etrafı surlarla çevrilmiş olan yeni Ortaçağ kentlerini yani ilk olarak feodalite ve komün olarak adlandırılan yapıları inşa etmeye başlamışlardır. Bu kentlerin surlarla çevrili olması, bir taraftan güvenlik sağlama amacını oluştururken diğer taraftan ise içe kapanık kentler oluşturarak güzel görünme isteğinin bir

sonucudur (Keleş, 2015, s. 37; Pirenne, 2014, s. 56). Ortaçağ kentlerinde toplumsal yapı değişime uğramıştır. Buna bağlı olarak kentin yönetiminde olan aristokrat kesim tüccarları destekleyerek ticaretin gelişmesi için bölgelerarası ticaret merkezlerinin ortaya çıkmasını sağlamışlardır (Tekkanat ve Türkmen, 2018, s. 113). Ekonominin son derece önemli olduğu kentler de ticaret ve imalatta uzmanlaşma en önemli faktördür. Özellikle Ortaçağ kentlerinde deniz ticaretinin yoğunlaşması başta İtalya ve Hollanda gibi birçok liman kentinin oluşmasına neden olmuştur (Pirenne, 2014, ss. 63-84; Huberman, 2014, s. 37). Ticaret sayesinde gelişen Ortaçağ kentlerinde yapısal ve yönetsel özerkliklerinin arttığı görülmektedir. Tüccar sınıfı bu sayede kendi aralarında bir dayanışma kurmuşlardır. Ortaçağ kentlerinde din belirleyici bir unsur olmakla birlikte yönetim seçkin sınıfın elindeydi. Seçkin sınıfın görevi vergi toplamak ve toplumsal düzeni sürdürmek şeklindeydi. Keleş (2015, s. 37), bu nedenlerden kaynaklı olarak "*Ortaçağ kentlerine ya tamamen ekonomik ya da siyasal-kültürel işlevlerin egemen"* olduğunu söyleyerek, aslında Ortaçağ kentlerinin çok işlevli bir yapıdan uzak olduklarını belirtmektedir. Ortaçağ komünlerinde sınıfsal yapılanmadan söz etmek mümkün olsa da kentli sözcüğü ile özgür insan sözcüğü eş anlamlı olarak anılmaktadır (Pirenne, 2014, s. 148). Kentlerin bu şekilde büyümeleri nüfus yoğunluğunu da artırmış ve hiçbir önlem alınmadığından sur içerisindeki boşluklar gittikçe dolmaya başlamıştır (Tuğaç, 2020, ss. 266-267). Komünlerde yalnızca insanların ve hayvanların geçeceği kadar dar sokakların yer alması ve binaların sıkışık ve dar olması düzensiz bir kentleşmeye neden olmuştur (Kıray, 2007, s. 10). İnsanların, hayvanlardan geçen hastalıklardan etkilenmesi, temiz su bulma güçlüğü, farklı bölgelerde yaşayan insanlarla iletişimin artması ve yeni kentlerin kurulmasıyla daha fazla insanın bir arada yaşaması sonucu büyük salgınların oluştuğunu söylemek gerekir (Özden ve Özmat, 2014, s. 61). Örneğin, *"Kara Ölüm"* diye adlandırılan ve 200 milyon kişinin yaşamını yitirmesine neden olan veba salgını limanlardan tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Kasabalardan ve kentlerden hastalıktan kaçan insanlar kırlara göç etmişlerdir ve böylece hastalık kırsal alanlara da taşınmıştır (Jacob, 2008, s. 739). Her ne kadar komünlerde karantinaya dikkat edilse bile salgının önüne geçilememiştir (Mumford, 2019, s. 348).

Kentlerin tarihsel gelişim süreçleri içerisinde Sanayi Devrimi öncesi kentlerde dirençliliğin temel olarak kentsel güvenliği ve bütünlüğü sağlamak amacıyla oluşturulmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

2.2.2. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Mega Kentlerin Ortaya Çıkışı

Kent tarihinde, kentin yaşadığı en büyük değişim ve dönüşüm 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de gerçekleşen Sanayi Devrimi ile olmuştur. Söz konusu değişim ve dönüşüme kaynaklık eden ve bu dönüşümün etkisinde biçim değiştiren kentlerin en belirleyici özellikleri ulusal ve uluslararası pazarlara sahip olan sanayi kentleri olmalarıdır (Pustu, 2006, s. 144). Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojinin gelişmesi yeni sanayi kollarının oluşmasına ve bu sayede farklı özelliklere sahip yeni kentlerin kurulmasına neden olmuştur. Bu, sanayi kentlerini diğer kentlerden ayıran en önemli özelliklerden birisi olmuştur. Sanayi Devrimi ile gelişen sanayi, kentlerin dinsel ve yönetsel işlevlerini daha geri plana atmalarına; onların birer sanayi ve ticaret merkezi olmalarına neden olmuştur (Keleş, 2015, s. 137). 1830'dan sonra demiryolu büyük kentlerin merkezlerine kadar ulaşacak konuma gelmiş ve merkezler arasında insan akışını sağlayarak büyük nüfuslara sahip yeni merkezlerin oluşmasını sağlamıştır (Bumin, 2019, ss. 66-67). Mumford (2019, s. 536), sanayi kentlerinin üç öğesinin bulunduğunu belirtir ve bunları fabrika, demiryolu ve bakımsız konutlar şeklinde sıralar. Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerde fabrika yakınlarında sanayi kapitalizminin de simgesi durumunda olan işçi kentleri (slumlar) ortaya çıkmıştır. Bu yoksul bölgelerde, arıtma ve kanalizasyon sistemlerinin bulunmaması salgın hastalıklara da adeta bir davetiye çıkarmıştır (Çınar, 2000, s. 30; Tuğaç, 2020, s. 268). Bumin (2019, s. 68), söz konusu işçi kentlerini *"yan yana ve sırt sırta kötü malzemeden yapılmış bu küçük evlerin arka odaları ışıksızdı ve çöplerle kaplı yollarda çocuklar ve domuzlar birlikte geziyorlardı."* diyerek olayın ciddiyetini gayet açık bir şekilde dile getirmiştir.

18. ve 19. yüzyıllarda daha çok etkili olan salgın hastalıklar, bu dönemde belediyecilik hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır. Fakat söz konusu belediyecilik hizmetlerindeki asıl amaç, kentlerde oluşan gecekondulaşma alanlarının onarılması değil, bu bölgelerde ortaya çıkan salgınlardan orta ve üst gelir gruplarını korumak olmuştur (Tuğaç, 2020, s. 269). Böylece orta ve üst sınıfta olan yurttaşlar merkezden

kent dışına doğru taşınmış, merkezi işçi sınıfına bırakmıştır. Bu çerçevede modern kent planlamasının ilk temelleri atılmış ve yöre kentler, mahalleler oluşmaya başlamıştır (Keleş, 2015, s. 137). Bu dönemde kent planlarıyla ilgili alternatifler geliştirilmeye çalışılmış ve bu doğrultuda 1898'de Ebenezer Howard tarafından sürdürülebilir kentleşmenin erken dönem modeli olan Bahçe Kent tasarlanmıştır (Bahçe Kent Modeline 2. Bölümde daha ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir). Aynı zamanda kentlerde arıtma seferberliği oluşturularak temiz su kaynakları ve çevre temizliğine ilişkin adımlar atılmıştır (Çınar, 2000, s. 32; Tuğaç, 2020, s. 269). Sanayi kentlerinde büyük kent merkezleri sanayi düzenine göre bir oluşum göstermiş ve bu merkezlerde ihtiyaç duyuldukça başvurulan ve gerektikçe istihdam edilen artık emek sayesinde maliyet düşmüştür (Mumford, 2019, s. 535). Bu çerçevede sanayi kentlerinde çok fazla artık emeğin oluşması insan yığınlarının meydana gelmesine neden olmuştur. Sanayisi gelişmiş olan ülkelerde kentlerin de gelişimleri sanayileşme ile birlikte götürülebilmesine karşılık, sanayisi gelişmekte olan ülkelerde kentlerin gelişim hızları daha fazla olmaktadır. Bu durumda bir tezatlığa yol açarak çarpık bir kent yapılanmasına neden olmaktadır. Çarpık kentleşme yapılanmasına yönelik olarak farklı alternatif kent modelleri oluşturulmaya çalışılmış olsa da çarpık yapılaşmanın önüne geçilememiştir.

Sanayinin gelişmesi ardından teknolojinin de gelişim göstermesi kentleri büyük ölçüde etkilemiştir. Bu çerçevede 20. yüzyılı teknoloji ve bilgi çağı olarak adlandırırsak kent tanımlamalarının da bu doğrultuda değişeceğini söylemek gerekmektedir. Kent tanımlamalarında artık sermayenin egemenliğine dayalı bir dünyanın varlığından bahsedilmekte ve bu doğrultuda tanımlamalar yapılmaktadır (Ertürk ve Tosun, 2009, s. 38). Bu çerçevede kentlerin artık daha çok doğadan kopuk insan merkezli oluşumlar olduğu açıkça görülmektedir.

Kentler artık metropoller, mega kentler, küresel kentler, dünya kentleri gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Kentlerin bu şekilde biçimlerindeki ve tanımlarındaki değişim neticesinde uluslararası ilişki ağları da gelişim göstermiştir. Bilgi çağı olarak adlandırılan bu dönemde artık birey ve mekân konusunda her alanda değişim söz konusu olmuştur. Mekân algısı büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Küreselleşme sonrası gelişen ve dönüşen kentleri belirleyen ana faktörün ekonomi olduğunu söylemek yanlış değildir (Castells, 2005, s. 538). Kentlerin gelişmeleri ve

değişmeleri neticesinde sınırlar ortadan kalkmıştır. Bu sayede ülkeler ve kentler daha girift bir yapılanma içerisinde varlıklarını devam ettirmektedirler. Artık ülkeler kentlerin gelişmişliklerini değil, kentler ülkelerin gelişmişliklerini ve diğer ülkeler arasındaki sırasını belirler konuma gelmiştir. Castells (2013, s. 547), küreselleşme sonrası oluşan merkezleri yalnızca toplumsal örgütlenmenin bir sonucu olmayan, ancak topluma hâkim olan süreçler eliyle yeniden şekillenen merkezler olarak görmektedir. İletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte ülke içinde ve dışında kentlere olan göçler oldukça artmış ve bu neticede kentlerin nüfusları milyonları, on milyonları hatta yüz milyonları bulmuştur (Ertürk ve Tosun, 2009, s. 39). Nüfusun yoğunlaşması kentsel mekânlarda da sınıfsal bir ayrıma gidilmesine neden olmuştur. Artan nüfus neticesinde kentlerin büyüklükleri de artmış, belli alanlarda uzmanlaşmış ve iş bölümünün yoğun şekilde kullanıldığı mekanlar olan metropol kentler meydana gelmiştir. Keleş (2015, s. 55), metropolleri, *"bir ülkenin ya da bölgenin çevresindeki tüm yerleşim yerlerine ekonomik ve toplumsal yönlerden hâkim olan ve genellikle ülkenin, başka ülkelerle olan her türlü ilişkisinin sağlandığı, en büyük kenti veya bu kentlerden herhangi biri"* olarak tanımlamaktadır. M. Kıray (2007, ss. 108-109) ise metropol kentleri birer iş mıknatısı olarak görür ve hatta kentin, bölgenin ve ülkenin kararlarının alındığı beyin konumuna getirir. BM, normal bir kent için nüfusun 20.000'den yukarı olması gerektiğini öngörürken, metropoliten merkezlerin nüfuslarını bir milyondan yukarı olarak kabul etmektedir (Erip, 1998, s. 25). Metropollerin en büyük özelliklerinin nüfusları ile diğer kentlerden ayrılmaları olarak söylemek mümkündür.

Nüfusları metropollerden daha fazla olan mega kentleri Castells (2005, s.538), yeni küresel ekonominin ve ortaya çıkmakta olan enformasyon toplumunun kendini gerçekleştirdiği mekanlar olarak görmektedir. Bir ülkenin sanayisi genel itibariyle metropol kentlerde ya da bu kentlere yakın merkezlerde yer almaktadır. Mega kentlerin başlıca özelliğini nüfus yoğunlukları olarak görmek yanlıştır. Zira mega kentlerin en temel özelliği küresel ekonominin merkezleri konumunda olmalarıdır. Bu çerçeveden bakıldığında Castells mega kentlerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır.

- Mega kentler, kendi ülkelerinde ve küresel ölçekte ekonomik, teknolojik ve toplumsal dinamizmin merkezleri konumundadır.

- Mega kentler, kültürel ve siyasi yenilik merkezleridir.
- Mega kentler her türlü küresel ağa bağlantı noktalardır ki, bu durum diğer merkezlerle iletişim kurmaları için gerekli bir unsurdur.
- Mega kentler, küresel ekonomiye eklemlenmiş ve dünyadaki iktidarın yoğunlaştığı bölgelerdir. (2005, s.545)

Castells' in sıraladığı mega kentlerin bu özellikleri mega kentlerin vazgeçilmez birer oluşum olduğunu ve insanlığın geleceğinin mega kentlere bağlı olduğunu göstermektedir. Fakat mega kentlerin her ne kadar bu şekilde önemli özelliklerinin olmasının yanında çevresel, toplumsal ve kentsel açıdan sorunlara neden olduğu da açıkça ortadadır. Bu çerçeveden bakıldığında mega kentlerde başta sağlık ve çevresel olmak üzere bir çok sorun kolayca ortaya çıkacak ve yayılacaktır. Çünkü kentlerin içerisindeki akışın hızlanması sorunların da aynı hızda yayılmasını kolaylaştıracaktır. Tüm bunlara karşılık olarak mega kentlerin büyümesini sınırlandıracak bir takım çalışmalar yapılsa dahi mega kentlerin büyümelerindeki hızı yavaşlatmaya yetmeyecektir.

Küreselleşen dünya düzeni üzerinde ulus devletlerin artık önemini kaybetmesi, karar alma ve yönetme mekanizmalarının artık küresel kentler olmasını sağlamıştır. Artık kentlerin ülkelerin konumlarını belirlediği bu dönemde kentler arasında rekabet durumları da gelişmeye başlamıştır. Birçok ülkede küresel kent ağına girebilmek için merkezi ve yerel yönetimler çeşitli politikalar ve projeler oluşturmaya başlamışlardır (Tümtaş ve Ergun, 2016, s. 136). Bu çerçevede oluşan rekabet ortamında sürekli olarak gelişen ve değişen yeni kentler ve yaşam alanları oluşmaktadır. Metropollerin ve küresel kentlerin çoğalması tekelci bir yoğunlaşmaya neden olmuş ve artık yerel bile metropolleşmeye başlamıştır (Mumford, 2019, s. 615).

Dünyaya ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan yön veren ve 1980'lerden itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanılan küresel kent ya da dünya kenti kavramı ortaya çıkmıştır. Kavramın daha çok 1980'lerden itibaren yaygın olarak kullanılmasının nedeni, 1980'lerdeki ekonomi temelli yaşanan değişimlerdir (Yılmaz, 2019, s. 470). Etkili bir şekilde dünya ölçeğinde kullanılmaya başlanılan küresel kent kavramını ilk olarak 1986'da John Friedmann, "The World City Hypothesis" adlı makalesinde ortaya koymuştur (Friedmann, 1986, ss. 69-83). Ardından 1991 yılında Saskia Sassen "The Global City" adlı kitabında küresel kentlerle ilgili olarak bir takım

değerlendirmelerde bulunmuştur (Sassen, 1991; Yılmaz, 2019, s.470). Bu çerçevede Sassen küresel kentlerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır.

- Küresel kentler, dünya ekonomisine yön verirler.
- Dünya kentleri ürettikleri her ürünün aynı zamanda pazarları konumundadır.
- Küresel ölçekte birer cazibe merkezi olmaları dünyanın en önemli göç merkezleri olmalarını sağlamıştır.
- Küresel ölçekte uluslararası finans ve iş merkezi konumundadır.
- Birçok kültüre ev sahipliği yapan küresel kentler, heterojen bir yapılanma içerisinde kendisini göstererek zengin bir kültürel alt yapıya sahiptir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta heterojen kültürün küresel kentlerde homojenleşmesi tek tipleşmeye neden olacaktır. (Sassen, 1991, s. 3)

Kentlerin nüfuslarının artması çevresel, siyasal, kentsel ve sağlık alanlarında bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede kentler özellikle birer risk ve kriz merkezleri olma konusunda ön plana çıkmışlardır (Köseoğlu, 2019, s. 14). Bu durum kentlerde belli düzenlemelere ve farklı alternatiflere gidilmesine neden olmuştur. Sanayi kentlerinde meydana gelen yığılmalara bir çözüm olarak bahçe kentler, yöre kentler, uydu kentler gibi farklı kent formlarının meydana geldiğini önceki sayfalarda belirtmiştik. Bu çerçevede sanayileşmenin ileri bir evresi olan küreselleşme sonucunda da kentlerde oluşan olumsuzluklara bir çözüm olarak kent; sürdürülebilir kent, akıllı kent, dirençli kent gibi bir takım formlara girmektedir. Bu durum artık bir zorunluluk halini almıştır, çünkü küreselleşme ile birlikte tüm alanlarda yaşanan gelişim ile artan nüfus yoğunlukları kentlerin ve dünyanın olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Sınırlı olan kaynakları sınırsızmış gibi kullanmak onların tükenmesine yol açacaktır. Nüfusun kentlerde yoğunlaşması, metropol alanlarda kilometre kare başına düşen insan sayısının artması kirliliğin ve buna paralel olarak birçok sorunun da artmasına neden olmuştur. Artan nüfusun doğa üzerinde bıraktığı tahribat neticesinde küresel ısınma ve afetler gibi sonuçları oldukça ağır olacak bir takım sorunlar oluşmaktadır. Tüm bu sorunlar neticesinde çevrenin korunması ve diğer olumsuzlukların da iyileştirilmesi açısından sürdürülebilirlik kavramı uluslararası düzlemde önem kazanmıştır. Bu çerçevede 1972' de Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'yla birlikte sürdürülebilirlik kavramı uluslararası bir boyut kazanmış ve

bu tarihten itibaren çeşitli konferanslar ile bu konuda gelişim sağlanmıştır (2. Bölüm olan Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kent başlığı altında uluslararası konferanslar daha detaylı incelenmiştir). Sürdürülebilirlik kavramını Stockholm Konferansı'na göre; *"Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağı sağlayarak gidermek"* şeklinde tanımlamak mümkündür (Stockholm Bildirgesi, 1972). Sürdürülebilirlik, çevresel, sosyal ve ekonomik açılardan bir bütün olarak karşılanmayı gerektirir. Tüm bunlar eş güdümlü bir şekilde yürütüldüğü takdirde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kentleşme sağlanmış olacaktır. 21. yüzyıla doğru gelindikçe teknolojinin daha da gelişmesi ile birlikte sürdürülebilir kentin alt birimlerinde olan akıllı kentler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu yeni kent formları sayesinde oluşabilecek tahribat en aza indirgenmeye çalışılarak oluşacak olan sorunların önüne geçilmek amaçlanmaktadır. Fakat günümüzde artan doğal afetler bu sorunların önüne hala geçilemediğini göstermektedir. Çünkü alınan ve uygulanmaya çalışılan kararlarda insanların üretim ve tüketim yapılarında bir değişime gidilmemektedir.

Castells (2005, s. 545), her ne kadar mega kentlerde meydana gelecek olumsuzlukların özellikle de salgın hastalıkların nüfusun hızlı artışa bağlı olarak oluşacağını, bu durumun mega kentlerin oluşumunu yavaşlatmasına rağmen engelleyemeyeceğini belirtmiş olsa da mega kentlerden mikro düzeyde kentlere geçişin sağlanmasıyla olumsuzlukların önüne geçilecektir. Bu çerçevede makro ölçekli kentlerin nüfus yoğunluklarını düşürerek ya da nüfus yığınlarının mikro ölçekli kentlere yayılma durumunda söz konusu afetlerin önüne bir nebze de olsa geçileceği düşünülmektedir.

Kent kavramının dinamik bir yapıya sahip olması kent tanımlamalarında dönem dönem değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede kenti oluşturan öğelerin de farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Aslında söz konusu bu değişikliklerin kentin ihtiyaçlarından kaynaklı olduğunu görmek mümkündür. İhtiyaçların farklılığı da aslında kentin her dönemde direnç gösterdiği öğelerin de farklılaşmasına neden olmuştur. Kentsel dirençlilik kavramı, bir kentin karşılaşmış olduğu ve olabileceği her türlü şok ve risk durumuna yönelik olarak dayanma, cevap verebilme, söz konusu durumlara karşılık olarak sürdürülebilir bir şekilde iyileşme ve uyum sağlama kapasitesini belirtmektedir (Tuğaç, 2019, s. 991). Bu doğrultuda

bakıldığında kent tarihi boyunca kentin karşılaşacağı risk durumlarının farklılaşması kentsel dirençlilik kavramının da her dönemde farklılaşmasına neden olmuştur. Tarihte ilk kentlerin dirençlilik sağlama çabaları daha çok güvenlik amaçlı olsa da günümüze doğru gelindikçe daha çok insan yığınlarından kaynaklı oluşan çevre problemlerinin neden olduğu risk durumlarına yönelik bir direnç sağlama çabası görülmektedir.

3. KENTLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Sürdürülebilirlik kavramı, literatürde yer alan tanımlamalar doğrultusunda doğada bulunan sınırlı kaynakların tüm aktörlerin eşit şekilde içerisinde bulunarak sistemin taşıma kapasitesini aşmadan kuşaklararası bir etkileşim sağlamak amacıyla kullanılmasıdır. Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte, daha çok çevre merkezci bir yaklaşımın ideolojik olarak benimsenmesinin ardından, doğa kendini kendisini yenileyebilme imkânı verilmeden sürekli olarak kullanılmaya başlanmıştı. Bu doğrultuda nüfusun da hızlı bir şekilde artması doğada sınırlı olan kaynakların daha çok kullanılmasına ve özellikle gelecek kuşakların kaynaklarında ciddi sorunlar oluşmasına neden olmuştur. Söz konusu bu sorunlar neticesinde bir takım çözümler düşünülmeye ve hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bunların başında kalkınmanın sürdürülebilir olması gelirken, ilerleyen evrelerde kentlerin sürdürülebilir olması şeklinde alternatif çözüm yolları ile sorunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Günümüzde hala daha devam etmekte olan kentlerin sürdürülebilir olması hususu kendi içerisinde farklı çeşitlere ayrılarak tanımlanmaya çalışılmaktadır.

3.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT KAVRAMI

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları birbirlerini tamamlayan ve birbirlerinin devamı olan iki kavramdır. Sürdürülebilirlik kavramının ilk kullanım zamanını belirtmek olanaksız olsa da sürdürülebilirlik düşüncesinin ortaya çıkış serüvenini Ortaçağ'a kadar dayandırmak mümkündür (Campell, 1996, s. 302). Öte yandan özellikle sanayileşmenin yoğunlaşmaya başladığı yüzyıllarda mal ve hizmet üretimindeki artışla birlikte küresel çapta nüfusun hızlı bir şekilde artması doğal kaynakların aşırı kullanımına neden olmuştur. Bu çerçevede kalkınma ve gelişme için yalnızca ekonominin yeterli olmadığı bunun yanında çevresel ve sosyal unsurlarında yer aldığı bir yaklaşım olan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı benimsenmeye başlanmıştır. Böylece çok unsurlu bir yapıya sahip olan kalkınmanın da sürdürülebilirliği tartışılmaya başlanmıştır.

3.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra gelişen teknoloji ile birlikte insan merkezli bir yaklaşımın izlenmesi doğaya kendisini yenileyebilme fırsatının verilememesine ve bunun sonucunda da çeşitli çevresel sorunların meydana gelmesine neden olmuştur. Ayrıca küreselleşmenin etkisini gösterdiği 20. yüzyılın başlarından itibaren dünyada her şeyin hızlı bir şekilde gelişim ve değişim gösterdiği, bununla birlikte nüfusun da hızlı bir şekilde arttığı bir dönem başlamıştır. Bu neticede yaşam çevrelerinde bulunan doğal kaynaklar hızlı bir şekilde tüketilmiş, çevre kirletilmiş, ekonomik eşitsizlikler ortaya çıkmış ve bu doğrultuda sosyal ve kültürel kutuplaşmaların yaşanmaya başladığı bir döneme girilmiştir (Yazar, 2006, ss. 23-25). Küreselleşme ile birlikte dünya üzerindeki uluslar ekonomik göstergelerin bir büyüme olarak görüldüğü döneme girmişlerdir. Fakat bu durum yalnızca insan merkezli bir yaklaşım ile devam edildiği, çevresel ve sosyal olmak üzere diğer tüm öğelerin göz ardı edildiği bir sürece girilmesine de neden olmuştur. Bu şekilde yürütülen bir anlayış çevre üzerinde derin bir tahribata yol açarak çeşitli sorunları gündeme getirmiştir. Oluşan bu sorunlar neticesinde çevre ve insan için oluşan olumsuz gelişmeler sürdürülebilirlik kavramının gündeme gelmesine ve ekonomik gelişmelerin çevresel politikalarla beslendiği sürdürülebilir bir gelişme anlayışının önem kazanmasına neden olmuştur.

Sürdürülebilirlik, literatüre bakıldığında birden fazla tanımlaması yapılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun asıl nedeni sürdürülebilirliğin değişime ve gelişime açık bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu çerçeveden bakıldığında Tablo 3.1'de sürdürülebilirlik kavramının literatürdeki bazı tanımlamalarına yer verilmiştir.

Tablo 3.1: Literatürde yer alan bazı sürdürülebilirlik tanımları

Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN)-Dünya Doğa Şartı Belgesi (1982)	*"İnsanların yararlandığı kara, deniz, atmosfer kaynaklarının ve ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde yönetilmesi gereken ve bu ekosistemle birlikte türlerin de bütünlüğünün tehlikeye atılmadığı sistemdir."*
Robert Gilman (1992)	*"Sürdürülebilirlik, toplumun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir sistemin ana kaynakları tüketmeden belirsiz bir geleceğe dek işlemini sürdürmesidir."*

James Meadowrocft (1997)	*"Sürdürülebilirlik kavramı ile sürdürülebilir olan yani belirli bir süre içerisinde ya da belirsiz bir gelecekte devam edebilecek mekanizmalardan bahsedilmektedir."*
Ruşen Keleş (1998)	*"Sürdürülebilirlik, çevre değerlerinin ve kaynakların savurganlığa yol açmayacak şekilde akılcı yöntemlerle bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılmasını amaçlayan bir dünya görüşüdür."*
İlhan Tekeli (1999)	*"Sürdürülebilirlik, çevre hareketi içerisinde ortaya çıkmış olan, oldukça yaygın olarak kabul gören ve içeriği siyasal süreç içinde, sürekli olarak yeniden belirlenmeye çalışılan bir ahlak ilkesidir."*
Özge Yalçıner Ercoşgun (2007)	*"Sürdürülebilirlik, ekosistemdeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, insanın ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmayacak düzeyde tutulmasıdır."*
Dr. Vandana Shiva'dan aktaran Kıvılcım Ertan (2007)	*"Sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin yaşama bağlı olan ana kaynaklarına aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesidir, nitelikli bir yaşamın herkes için sürekliliğinin sağlanmasıdır. Kısaca bugün ve gelecekte yaşana bilirliktir."*
Ecehan Özmehmet (2008)	*"Sürdürülebilirlik, sabit yaşam çizgisini koruyarak, tüketim toplumu yerine küresel bir dayanışma ve sorumluluk bilinci içerisinde çevresel, toplumsal ve ekonomik çözümleri hedefleyen bir düşünce tarzıdır."*
Elif Karakurt Tosun (2019)	*"Sürdürülebilirlik, toplum ve doğa arasında sosyal olarak şekillenen ilişkilerin uzun vadede devam etmesinin sağlanabilmesidir."*

Kaynak: (Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere sürdürülebilirlik, herhangi bir durumun ya da işlevin sürekliliğinden; söz konusu bu durumun kesintisiz, aşırı kullanımda dahi tüketilmeden özellikle gelecek kuşakları da göz önüne alınarak sürdürülebilmesidir. Sürdürülebilirliğin bir ahlak ilkesi olduğunu belirten Tekeli (1999, s. 729), onun bir çevre hareketi içerisinden çıktığını ve içeriğinin siyasal süreç içerisinde oldukça yaygın bir şekilde sürekli yeniden belirlenmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Söz konusu ahlak ilkesi bireysel ve örgütsel tüm yaşayışı etkilemektedir. Bu çerçevede sürdürülebilirliğin tek başına mümkün olmayacağı, farklı düzeylerdeki tüm aktörlerin birlikte gerçekleştirdikleri faaliyetleri ile söz konusu kavramın ortaya çıkacağı

anlaşılmaktadır. Günümüze doğru gelindikçe sürdürülebilirlik tanımlarına bakıldığında iki ana bileşen karşımıza çıkmaktadır. Bu bileşenlerden ilki sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve ekonomik süreçlerden meydana geldiği; ikincisi ise kuşaklararası eşitlik ve uzun süreli korumaya sahip olmasıdır. Genel itibariyle sürdürülebilirlik bu iki ana bileşenin sağlıklı bir şekilde uzun süreli olarak sürdürülmesi ile oluşturulmaktadır. (Memiş, 2016, s. 94).

Sürdürülebilirlik kavramının ilk olarak kullanıldığı dönemi belirlemek zor olsa da, düşüncenin ortaya atıldığı ve gelişim gösterdiği dönem olarak Ortaçağ gösterilmektedir (Campell, 1996, s. 302). Bu çerçevede düşüncenin yazın hayatında ilk kullanımı 18. ve 19. yüzyıllarda ormanlarda ve tarımda sürdürülebilirliğin önemini vurgulamak üzere çıkartılan kitaplarda olmuştur (Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD), 2016, s. 9; Karakurt, 2019, s. 11). Bu doğrultuda görülmektedir ki ilk olarak tarım ve sürdürülebilirlik paydaşları arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Aslında burada sanayileşmeden önce de mevcut olan çevre sorunlarının bulunduğunu ve buna karşılık bir sürdürülebilirlik sağlanması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır. Fakat özellikle sanayileşmenin etkisiyle meydana gelen sorunların daha etkili olduğu 20. yüzyılın ikinci yarısında çevre sorunları ilk kez uluslararası gündeme taşınmıştır. Bu çerçevede ilk kez 1972 yılında düzenlenen BM Çevre Konferansı sonunda yayımlanan Stockholm Bildirisi'nde çevre sorunlarına geniş ölçüde yer verilmiştir. Bildiri genelinde insanların kirlilikten uzak sağlıklı bir çevrede yaşama haklarının varlığı üzerinde durulmuştur (Akpınar, 2018, s. 16). Bildirinin ilk maddesinde konu ile ilgili olarak bilim ve teknolojinin gelişmesi insanın çevre üzerindeki hâkimiyet gücünü önemli ölçüde artırmış olsa da çevrenin hem doğal hem de beşeri açıdan insan refahı için gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede çevrenin korunması ve iyileştirilmesi dünyanın ve tüm hükümetlerin görevi olarak gösterilmiştir (UN, 1972, s. 3). Kavramın uluslararası gündemde yankı bulmasıyla kaynakların kullanımının zaman ve mekân ekseni etrafında düzenlenmesini de gündeme getirmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı daha önceleri, ormanların ve tarımın sürdürülebilirliği baz alınarak tanımlanmış olsa da ilk kez resmi anlamda 1982 yılında Dünya Doğa Şartı belgesinde ele alınmıştır ve tanımlanmıştır (Tosun, 2019, s. 12). Bu durum göstermektedir ki ekonomik gelişim çevresel tahribata yol açmış ve Dünya Doğa

Şartı belgesinde ekosistem ve türlerin sürekliliği konusuna değinilmemesinin ardından sonraki dönemlerde daha çok kalkınma ile birlikte kullanılmıştır. Aslında bu çerçevede görülmektedir ki sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramları ayrı düşünülememektedir. Bu nedenledir ki sürdürülebilirlik düşüncesinin resmi olarak Dünya Doğa Şartı Belgesi'nde tanımlanmasının ardından pek çok uluslararası belgede tartışma konusu olmuştur (3.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma başlığı altında geniş bir şekilde açıklanmaktadır.).

Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için birçok stratejiden bahsetmek mümkündür. Tekeli (2009, ss. 194-197), sürdürülebilirliği sağlayabilmek için kullanılacak etkin stratejileri beş yaklaşım şeklinde özetlemiştir. Bu çerçevede söz konusu yaklaşımların ilkini taşıma kapasitesi ve çevre merkezci yaklaşım oluşturmaktadır. Bu ilk yaklaşım da çevrenin taşıma kapasitesini aşmadan onu optimum düzeyde kullanmak esas alınmalıdır. Ayrıca burada nüfusun ve insan faaliyetlerinin azaltılarak mekânda eşit dağılımın sağlanması amaçlanmaktadır. İkinci yaklaşım çerçevesinde kent toplumunun çevre üzerinde oluşturduğu etki ve zararları azaltmak ya da tamamen değiştirmek amaçlanmıştır. Üçüncü yaklaşım, teknolojinin iyileştirilmesi yönündedir ki teknoloji ile sürdürülebilirlik birbiri ile ilişkilendirilebilen kavramlardır. Dördüncü yaklaşım, ekonominin karar verme yapısının değiştirilmesi şeklindedir. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde gerekli olan asıl unsur tüm aktörlerin eşit bir şekilde tüm süreçlerde yer almasıdır. Bu şekilde sağlanmış olan bir sürdürülebilirlik ilkesi devamlı olacaktır. Söz konusu aktörler içerisindeki karar verici mekanizmaların artık klasik yaklaşımdan uzaklaşarak daha yeni ve küresel bir yaklaşım olan sürdürülebilirliğe doğru evirilmeleri beklenmektedir. Klasik yaklaşımın hâkim olduğu insan merkezli bir boyuttan karar alma sürecinde çevre merkezli bir boyuta geçmek asıl amaç olmalıdır. Beşinci ve son yaklaşım ise, toplumun başarısında etkili olan tüm kriterlerin yalnızca ekonomik yönlü olmayıp tüm alanlarda değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği şeklindedir. Tekeli'nin ortaya çıkardığı bu beş stratejik yaklaşım aslında yukarıda da sürdürülebilirliğin tanımlarının yapıldığı tüm noktalara değinerek sürdürülebilirliğin oluşturulması, devamlılığı ve kalıcılığını özetlemektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı tek boyutlu bir yapılanmadan ziyade ekonomik, çevresel ve sosyal unsurları da içerisinde barındıran çok boyutlu bir yaklaşımdır. Söz konusu

ekonomik, çevresel ve sosyal unsurlar aynı zamanda sürdürülebilirlik kavramının boyutlarını da oluşturmaktadır. Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu adil paylaşımı, çevresel boyutu doğal kaynakların korunmasını ve sosyal boyutu ise katılımı ifade etmektedir.

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu, sistemin insanların temel gereksinimlerine cevap verebilmesiyle birlikte gelir dağılımında sağlanacak olan adalet ile fakirliğin azaltılması amaçlanmaktadır. Ekonomik açıdan bir sistemin sürdürülebilir olması, üretilen mal ve hizmetlerde yenilenebilirliğin sağlanmasıyla birlikte tarımda verimliliği artıracak yaklaşım ve politikalarda bulunulması ile sağlanmaktadır (Ekincek, 2014, s. 50). Sürdürülebilirlik düşüncesindeki asıl amaç ekonomi, toplum ve çevre arasındaki ilişkiyi sağlayarak devamlılığı sağlamak olduğundan dolayı, ekonomik sürdürülebilirliğin temelinde de çevreye uyumlu ekonomi politikaları üretmek yatar. Ayrıca çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli olan politikalara uygun finansal destek sağlanmalıdır (Tosun, 2019, s. 30). Bu çerçevede sosyal sorumlulukların ön planda tutularak çevreye uyumlu ekonomi politikaları gelecek kuşaklara da maddi yükümlülükler bırakmadan bir sürdürülebilirlik sağlanmasına neden olacaktır.

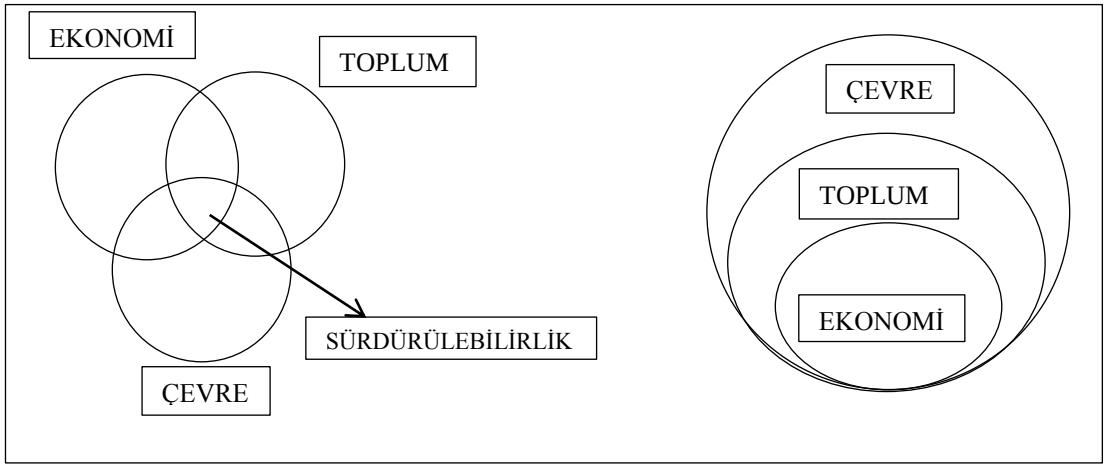
Çevresel sürdürülebilirlik, günümüz ihtiyaçlarını karşılamak adına doğal kaynakların kendisini yenileyebilmelerine fırsat vererek, aynı zamanda türlerin çeşitliliğinin dâhil tüm ekosistemi daha iyi koşullarla ya da mevcut koşullardaki hallerini koruyarak gelecek kuşaklara miras bırakılabilmesi ile gerçekleştirilmektedir (Keskin, 2013, s. 13; Tosun, 2019, s.27). Bu çerçevede hem insanların hem de insan dışındaki canlıların yaşamlarını rahat bir şekilde sürdürebilecek standartların devamlılığının sağlanması gerekmektedir. Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için asıl önemli faktör atıkların geri dönüşümlerini sağlayarak tekrar kullanıma kazandırmak olmalıdır. Bu sayede doğal kaynakların aşırı tüketimlerinden bir nebze de olsa uzaklaşılmış olacaktır.

Üçüncü unsur olan sosyal sürdürülebilirlik ise, özellikle küresel ölçekte insan hakları, kadın erkek eşitliği, eğitim, sağlık ve diğer tüm sosyal konularda ulaşılabilirliğin sağlanması ve insanların temel yaşam standartlarının korunması ile sürdürülebilirlik sağlanabilmektedir (Şahin ve Kutlu, 2014, s. 56). Sosyal sürdürülebilirlik kavramı sosyal adalet ve üst düzey katılımla sağlanabilecek çok

seslilik ile oluşması mümkündür. Bu çerçevede buradaki asıl amaç aslında sürdürülebilirliğin sağlanması için çevresel ve ekonomik karar mekanizmalarını bir çatı altında toplamaktır. Ayrıca 1994 yılında BM Kalkınma Programı'nın yayımladığı İnsani Gelişme Raporu'nda eşitsizliğin sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir engel teşkil ettiği belirtilmektedir. Bu çerçevede rapora göre, kuşaklar arası eşitliğin, kuşaklar arasındaki devamlılığın sağlanması ve sürdürülebilir gelişme hedeflerine ulaşmak için gerekli olduğunu belirtmektedir. Yine aynı rapor içerisinde şuan ki eşitsiz düzeni meydana getiren sistemlerin ne sürdürülebilir ne de sürdürmeye değer olduğu ifade edilmiştir (BM Kalkınma Programı (UNDP), 1994, ss. 18-19).

Bir ülkede sürdürülebilirlik anlayışının ne kadar etkin olduğunu anlamak adına söz konusu ülkede bu sürdürülebilirlik boyutlarının göstergelerinin verdikleri çıktılara bakmak gerekmektedir. Bu çerçevede bu mevcut göstergeler karar alma sürecinde etkin bir işleve sahiptirler. Hart (1999) sürdürülebilirliğin söz konusu bu üç boyutunun iç içe geçmiş üç daire modelini (Three pillar ya da Three circles model) Şekil 3.1.'de gösterildiği şekilde oluşturmuştur.

Şekil 3.1: Hart'ın sürdürülebilirlik çemberi (Üç daire modeli)

Kaynak: (Özmehmet, 2008, s. 4; Aksu, 2011, s. 6)

Şekil 3.1 içerisinde yer alan üç daire modeline göre tüm unsurlar eş zamanlı olarak sağlandığı ve ilerlediği takdirde sürdürülebilirlik sağlanabilmektedir. Aksi halde sürdürülebilirlik yerine dayanılabilir, yaşanabilir ve adil ifadeleri kullanılabilecektir (Aksu, 2011, s. 6). Böyle bir durumla karşı karşıya kalındığında ise tam olarak bir sürdürülebilirlik düşüncesinden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Diğer daire

modelinde ise iç içe geçmiş olan daireler görülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki çevre günümüz ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanmasında toplumsal ve ekonomik açıdan kapsayıcı ve sınırlayıcı bir konumdadır. Yani şöyle denebilir ki çevresel refah sağlandığı takdirde toplumsal ve ekonomik açıdan da refahtan bahsetmek mümkün olacaktır (Aksu, 2011, s. 6). Bu faktörlerin yönetişim ilkesi çerçevesinde işlemesi ile sürdürülebilirlik, dünya üzerindeki tüm kaynakların, toplumun her kesiminin desteği ve sorumluluğu ile birlikte, çevre göz ardı edilmeden gereksiz harcamaların önüne geçilerek kaynakların verimliliğinin ve devamlılığının sağlanması ile oluşmaktadır.

3.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Sürdürülebilirlik ile sürdürülebilir kalkınma kavramları iç içe geçmiş şekilde birbirlerinin devamı niteliğindedir. Fakat daha çok 20. yüzyıldan itibaren sürdürülebilir kalkınma düşüncesi sürdürülebilirlik düşüncesinin önüne geçerek kullanılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, kaynakların ve çevrenin ön planda tutularak sanayinin gelişmesini sağlama düşüncesidir. Bu çerçevede söylenebilir ki sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunmasını sağlamak için sanayileşmeden vazgeçmeden; çevrenin, doğal kaynakların da devamlılığını sağlayacak şekilde bir kalkınmanın sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ulus üstü, ulusal ve ulus altı düzlemde yalnızca kalkınma ve büyüme odaklı bir ekonomik yapılaşmanın aksine değişimi öngören ve özellikle ekonomi politikalarının yanına çevresel politikaların da eklendiği bir değişimi savunmaktadır.

Sürekli ve dengeli bir kalkınma modeli olarak kabul edilen kavram 1970'li yıllardan bu yana toplum ve çevre arasında bir köprü oluşturmak üzere ortaya çıkmıştır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2015, ss. 175-176). Sürdürülebilir kalkınma kavramı uluslararası oluşumların etkisiyle birlikte daha çok önem kazanmıştır. Bu doğrultuda bugünkü kullanıldığı anlam çerçevesinde 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından oluşturulan Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu) isimli raporda sürdürülebilir kalkınma tanımlaması yapılmıştır. Rapora göre sürdürülebilir kalkınma; *"bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak"* şeklinde tanımlanmıştır (Tosun, 2019, s. 15; Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2015, s. 176). Raporda, yoksulluğun

ve eşitsizliğin yaygın olduğu bir dünyada her zaman için ekolojik ve diğer krizlere eğilimin olacağı ifade edilmiştir (Ortak Geleceğimiz, 1991, s. 72). Bu duruma çözüm olarak ise sürdürülebilir kalkınma kavramı ön plana sürülmüştür. Çünkü yine raporda sürdürülebilir kalkınma, herkesin temel ihtiyaçlarını karşılama ve daha iyi bir hayat standardına ulaşması için gerekli görülmektedir (Ortak Geleceğimiz, 1991, s. 72; Denek, 2019, s. 822). Raporda özellikle temel ihtiyaçların karşılanmasında ekosistemin en üst düzeyde korunmasını ilke edinmiş bir yaklaşım benimsenerek, bunun sağlanabilmesi için bir takım sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmiştir. Bunlar,

- Büyümeyi canlandırmak,
- Büyümenin kalitesini değiştirmek,
- Yiyecek, enerji, su, sağlık ve iş bulma gibi temel ihtiyaçları karşılamak,
- Sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garanti altına almak,
- Kaynak tabanını korumak ve zenginleştirmek,
- Teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek,
- Karar verme sürecinde çevre ve ekonomiyi birleştirmek (Ortak Geleceğimiz, 1991, s. 78).

Yukarıda belirtilen sürdürülebilir kalkınma hedeflerine bakıldığında anlaşılmaktadır ki raporda istenilen kalkınma modeli, çevre üzerindeki baskıyı artırmadan ve kaynakları tüketmeden çevre ve kalkınma arasındaki dengeyi sağlayacak bir büyüme sağlamaktır (Aksu, 2011, s. 14). Fakat Denek (2019, ss. 823-824), söz konusu bu maddelerin yalnızca ekonomi ve kalkınma amacına hizmet ettiğini, bu sayede oluşturulan bir kalkınma modelinin ise çevreyi geri plana attığını belirtmektedir. Bu nedenle de çevrenin geri planda tutulduğu ve büyümenin öncü olduğu bir kalkınma modelinde etkin sonuçlar alınamayacağını savunmaktadır. Aynı zamanda raporda ekonomik faaliyetlerin çevreye olan zararlarının kişi veya grup çıkarları nedeniyle engellenmediği belirtilmiştir (Ortak Geleceğimiz, 1991, ss. 92-93). Denek ise bu çerçevede, bu şekilde yapılan ekonomik faaliyetlerin kişi yararına olacağını ve bu doğrultuda gelecek nesillerin çıkarlarının göz ardı edileceğini vurgulamıştır (2019, s. 824). Tüm bu tartışmalar doğrultusunda rapor, 1960'lı yılların kalkınmacı ideolojisi ve 1970'lerin çevreci ideolojisini birleştiren bir yaklaşım (Tekeli, 1960, s. 26)

sergilemesi ve sürdürülebilir kalkınma kavramının uluslararası alanda ilk kez gündeme getirmesi açısından önemlidir.

Ardından 1992 yılında Rio de Janerio' da düzenlenen ve Rio Konferansı olarak da bilinen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınmanın yaşamın her alanında ön planda ve tüm insanların ortak hedefi olması gerektiği vurgulanmıştır. Konferans 178 ülkenin katılımıyla uluslararası alanda en fazla katılımın sağlandığı bir dünya zirvesi olarak kabul edilmektedir (Aksu, 2011, s. 14; Memdağ, 2019, s. 21). Konferansta BM çevre sorunları çerçevesinde tek küresel yetkili kurum olarak kabul edilmiştir. Diğer taraftan da sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla BM İktisadi ve Sosyal Konseyi (ECOSOS) oluşturulmuş, BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı (UNDP) gibi kuruluşların çalışmaları da yerel ve bölgesel anlamda desteklenerek güçlendirilmesi esas alınmıştır (Aksu, 2011, 14). Konferansta aynı zamanda geleneksel ve yerel uygulamaların çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda etkin bir katılım sağlanması adına alt kültürlerin ve kimliklerin desteklenmesi önerilmektedir (Özmehmet, 2008, s. 8). Rio Konferansı sonunda uluslararası düzeyde beş belge kabul edilmiştir. Bunlar;

1. Rio Bildirgesi
2. Gündem 21
3. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
4. Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi
5. Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri

Rio Konferansı sonunda kabul edilen belgelerin hepsinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma için önemli konulara değinilmektedir. Fakat Gündem 21 (Agenta 21), sürdürülebilir kalkınma konusunda diğer belgelerden daha ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede Gündem 21, ekolojik çevre ve kalkınma arasında oluşturulacak olan dengeden bahsedilirken, sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası çevrelerce kabul edilen bir anlaşma olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Akgül, 2006, s. 137). Ayrıca Gündem 21 sayesinde sürdürülebilir kalkınma, tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak belirlenmiştir. *"İnsanlık tarihsel bir dönüm noktasındadır."* ifadesiyle başlayan Gündem 21'de günümüz sorunlarını önlerken dünyayı yüzyılın getireceği olumsuzluklara karşı şimdiden tedbir alarak korumak

gerektiği üzerinde durulmuştur (Memdağ, 2019, ss. 22-23). Bu çerçevede öncelikle eşitsizliklere ve giderek artan yoksulluk, açlık, hastalıklar ve cehalete, ekosistemdeki süregiden kötüleşmeye vurgu yapılmış ve bunun önüne geçilmek için küresel bir ortaklık modeli önerilmiştir. Söz konusu bu modelde, yönetimden yönetişime geçiş söz konusudur (Akgül, 2006, s. 139). Tüm bunlar çerçevesinde görülmektedir ki Rio Konferansı ile birlikte sürdürülebilir kalkınma aktif bir politika haline gelmiştir.

1993 yılında BM tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun amacı olarak Rio Konferansı'nda kabul edilen ilke ve hedeflerin hayata geçirilmesini sağlayarak, Gündem 21'in ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde uygulanmasına yönelik gelişmeleri incelemek olarak belirlenmiştir (Bozlağan, 2005, s, 1021; Tosun, 2019, s. 19; Tıraş, 2012, s. 63).

BM 'nin 2000 yılında düzenlemiş olduğu Binyıl Zirvesi sürdürülebilir kalkınma anlamında küresel düzeyde somut hedeflerin belirlendiği bir zirve olması nedeniyle oldukça önemlidir. Binyıl kalkınma hedefleri yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, temel eğitim hakkı, kadınların konumu ve toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ölümlerine yönelik tedbirler, anne sağlığını iyileştirmek, salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınmaya yönelik küresel ortaklıkların geliştirilmesi gibi 8 amaç ve bu amaçların altındaki 18 hedeften oluşmaktadır (Aksu, 2011, s. 18). Sürdürülebilir kalkınmanın göstergeleri olarak kabul edilen söz konusu bu amaçlar, her ülkenin kendi mevcut durumuna uygun politikalar sayesinde uygulanması ve geliştirmesi beklenmektedir (Tosun, 2019, s. 20). Binyıl Zirvesi'nde dünya nüfusunda yaşanan artışa ve tabi ki bu duruma bağlı olarak artan yoksulluğa dikkat çekilirken *"sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarının gelecek nesillerin esenliği için değiştirilmesi ve bunun içinde sürdürülebilir gelişme ilkeleriyle hareket edilmesi"* gerekliliğinden bahsedilmiştir (Erdinç, 2016, s. 25; Memdağ, 2019, s. 26). Buradan anlaşılmaktadır ki Binyıl Zirvesi'ne göre insanlığın maruz kalabileceği her türlü felakete karşılık kısa zamanda refah, barış, huzur ve sağlığın hâkim olduğu bir dünya düzenine dönmek esas alınması gerekmektedir.

Uluslararası anlamda sürdürülebilir kalkınma açısından bir diğer önemli gelişme ise BM tarafından 2002 yılında Johannesburg' ta yapılan düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'dir. Zirvenin en önemli özelliği, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından yapılan tüm hazırlıklarda ve alınan kararlarda

toplumun her kesiminin katılımının sağlanmasına yönelik amaçları bulunmasıdır. Bu çerçevede bir yönetişim ilkesinin sağlanması açısından hükümet temsilcilerinin yanında sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları, yerel yönetimlerin de dâhil olduğu bir yapılanma öngörülmüştür (Özmehmet, 2008, ss. 10-11; Memdağ, 2019, s. 27). Konferans sonucunda iki belge ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi "Uygulama Planı", diğeri ise siyasi iradenin yansıtıldığı "Siyasi Bildiri" dir (Ağça, 2002). Uygulama Planı'nda genel olarak; yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir olmayan üretimin geri plana atılması, sağlığın sürdürülebilir kalkınma için ne kadar önemli olduğu, gelişmekte olan küçük ada ülkelerinde ve Afrika'da sürdürülebilir kalkınmanın ne kadar gerekli olduğundan bahsedilmektedir (UN, 2002; Ağça, 2002). Bir diğer çıktı olan "Siyasal Bildiri" ise "Johannesburg Bildirisi" olarak da bilinmektedir (UN, 2002). Bildiri, ülkelerin sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak üzere yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde üzerlerine düşen sorumluluğu yapmaları gerektiğinden bahsetmektedir (UN, 2002; Ağça, 2002; Akgül, 2006, ss. 139-142). Aynı zamanda 1992 yılında yapılmış olan Rio Konferansı sonrasında alınan kararların uygulanmasındaki etkililiğin değerlendirildiği konferansta söz konusu etkililiğin gerçekleştirilmesi için karşılaşılan güçlükler ve bu güçlükleri aşmak için alınacak tedbirlerin belirlenmesiyle birlikte daha etkili bir kalkınma stratejisi oluşturulmuştur. Ekonomik kalkınma ve çevrenin eşgüdümlü bir şekilde ilerletilmesi gerektiği ve bu çerçevede küresel işbirliklerinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Aksu, 2011, s. 19; Tosun, 2019, s. 20).

BM 2015 yılında Brüksel'de, Brüksel Zirvesi olarak da bilinen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ni toplamıştır. Zirveye katılan ülkeler sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ve eylemlerine yönelik olarak hazırladıkları ulusal raporları sunmuşlardır. Aynı zamanda zirvede Avrupa Birliği sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gelişmekte olan ülkelere finansman desteği sağlaması için bir itici güç konumuna getirilmiştir (Tosun, 2019, ss. 20-21; Memdağ, 2019, s. 27).

Aynı yıl (2015) 19 ülkenin G20 liderleri ve Avrupa Komisyonu, Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini belirlemek adına Türkiye'nin öncülüğünde Antalya'da bir araya gelmiştir. Bu çerçevede 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan, sürdürülebilir üretim ve tüketim modelleri, iklim değişikliği, yoksulluk, güvenlik, eşitlik ve adalet gibi kavramları içeren 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi

oluşturulmuştur (Akpınar, 2018, s. 20). Toplantıda özellikle söz konusu Küresel Kalkınma Hedeflerinin belirlenmesinde üye ülkelerin ortak hareket etmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca kalkınmayı teşvik edici çalışmaların ve bu doğrultuda ekonomilerindeki etkin büyümenin sağlanması doğrultusunda üye ülkelerin işbirliği içerisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır (Tosun, 2019, s. 21).

Son olarak ise 2016 yılında Ekvador'un başkenti Quito'da Habitat III Konferansı düzenlenmiş ve sürdürülebilir kentsel kalkınma için yeni bir politikanın geliştirilmesi gerektiği, yoksulluğun önüne geçilmesi ve küresel açıdan gerçekleşen yeni sorunların ele alınması planlanmıştır. Konferansta bu şekilde sürdürülebilir kalkınma için yeni yollar aranmış ve sonunda "Yeşil Rapor" yayımlanmıştır. Raporda suyun geleceği, sürdürülebilir kentsel gelişme, kaynakların etkinliği, iklim değişikliği ile mücadele için temiz enerji gibi ana başlıklar bulunmaktadır (Akpınar, 2018, s. 20; Tosun, 2019, s. 21).

Sürdürülebilir kalkınma uluslararası belgeler neticesinde daha çok önem kazanmış ve kazanmaya da devam edecektir. Çünkü sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma hayatın hemen hemen her alanında toplumun insani ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde hem üretim potansiyelini artıran hem de herkese eşit fırsatlar tanınmasını öngören bir dünya görüşüdür. Aynı zamanda bu etkileşimi sağlamak için doğayı tahrip etmeden, üretkenliğin ve sürekliliğin eşit şekilde sağlanması gerekmektedir. Tüm bu çerçevelerden bakıldığında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın birbirinin devamı niteliğinde ve birbirinin yerine kullanılabilecek iki kavram olması kaçınılmazdır. Yukarıda da belirtildiği üzere sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakları onların ihtiyaçlarını da göz ardı etmeden karşılamaktır. Keleş vd. (2015, s. 176), bu tanımı iki kavram üzerinden açıklamaktadırlar. Bu çerçevede ilk olarak gereksinme kavramı dikkat çekmektedirler. İkinci olarak ise çevrenin bugünkü ve gelecekteki gereksinimlerini karşılayabilmede teknolojinin ve toplumsal örgütlenmenin sağlanması gerektiğidir. Böylece gereksinimleri karşılamada teknolojinin ve toplumsal örgütlenmenin sağlanması ile sürdürülebilir kalkınma gerçekleşebilecektir.

3.2. KENTLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Dünya üzerindeki nüfus yoğunluğunun artması kentlerdeki nüfus yoğunluğunun artmasına da neden olmuştur. Söz konusu bu durum neticesinde kentlerin taşıma kapasiteleri aşılmakta ve kendisini yenileme fırsatı olmadan kentin altyapı kaynakları aşırı bir kullanıma maruz kalmaktadır. Bu durumda kaçınılmaz olarak çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Söz konusu sorunlara bir çözüm olarak başta sürdürülebilir kent gibi birçok kent planlama modeli ortaya atılmıştır. Tezin ana konularından birisi olan dirençli kent modeli bunlardan birisidir.

Sürdürülebilir kent kavramı çok eskilere dayanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaz. Kentleşme literatüründe daha yeni bir kavramdır. Sürdürülebilir kent ya da sürdürülebilir kentsel gelişme olarak ifade edilen kavram kentsel mekânların, bu mekânlar içinde yer alan eylemlerin ve kentte yaşayanların, çevresiyle birlikte bir bütün olarak varlığını dengeli bir şekilde devam ettirebilmesi ve kent içerisinde üretilen değerlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesini ifade eder (Nijkamp ve Pepping, 1998, s. 1482). Buradan anlaşılmaktadır ki sürdürülebilir kent, kentlerin en uygun eylemlerde bulunmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Sürdürülebilir kent kavramının farklı tanımlamaları mevcuttur. Bu tanımlamaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *"Sürdürülebilir kentler, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyoekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kenttir*" (Geenhuısan ve Nijkamp, 1994, s. 131).
- *"İnsan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinmelerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kenttir"* (Ertürk, 1996, s. 175).
- *"Sürdürülebilir kent, toplumsal ve ekonomik çıkarlar, çevre ve enerji sorunlarıyla uyumlu bir biçimde bir araya getirilerek değişimde devamlılığın sağlandığı bir yapıdır"* (Bayram, 2001, s. 255).

Sürdürülebilir kent kavramına ilişkin olarak Guy ve Marvin (1999, ss. 270-273) tekilci ve çoklu görüş olmak üzere iki tür görüşten söz etmektedirler. Bu çerçevede tekilci görüşe göre ideal bir sürdürülebilir kentin önceden tanımlanabileceği ifade

edilmektedir. Ayrıca politika yapıcının veya araştırmacının en temel amacı bu doğrultuda tanımlanan sürdürülebilir kentin gelişimini kolaylaştıracak çalışmalar yapmak olmalıdır. Tekilci görüşte önemli ve baskın olan imge sürdürülebilir kentlerdir. Bu çerçevede kullanılacak dil teknik gereksinimlere ayak uyduracak şekilde olmalıdır ve teknoloji oldukça önemli bir faktördür. Tekelci görüşe göre sürdürülebilir kentin oluşması için öyle stratejiler belirlenmelidir ki, oluşturulan kanallar sayesinde kent içerisinde fiziksel akış ölçülmelidir. Ayrıca çevresel emisyonlar hesaplanarak kentsel ayak izi tahminleri üretilir. Söz konusu tahminler sayesinde de kentin gelecekteki taşıma kapasitesi değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede tekelci görüş, sürdürülebilir bir kent yaratmak için kentin gelişimini yeniden düzenleyerek standartlaştırılmış en iyi uygulama kavramları aracılığıyla yukarıdan aşağıya politika müdahaleleri ile teşvik edilmelidir. Çoklu görüşe göre ortak bir sürdürülebilir kent tanımlaması üzerinde uzlaşılamamıştır. Bu nedenle çoklu görüşte tanımlamaya dayalı bir yapılanma söz konusu değildir. Çoklu görüş, tekelci görüşte olduğu gibi çalışmalarını teknik uygulamaların aksine daha çok kentsel aktörlere ya da çıkar grupları üzerine odaklamaktadır. Çoklu görüşte bir sürdürülebilir kent yaratmak için beklenen aşağıdan yukarıya doğru oluşturulan politikalarla koalisyonlar oluşturmaktır. Burada oluşturulan temel dayanak noktası kentsel yönetişimdir. Yani yerellik fikrinin ön plana çıkartılmasıyla kentsel alanda farklı aktörleri sürecin bir parçası haline getirerek sürdürülebilir bir kent yaratma amacı güdülmektedir.

3.2.1. Sürdürülebilir Kent Kavramının Ortaya Çıkışı

Sürdürülebilir kent modeli bir zorunluluktan kaynaklı olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan bağlantılı olan sürdürülebilir kent kavramı, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramının devamı niteliğindedir. Bu doğrultuda büyük kentlerde meydana gelmeye başlayan sorunlar çeşitli çevrelerden çözüm öneri ile önlenmeye çalışılmıştır.

Büyük kentlerde meydana gelen kötü yaşam koşulları, işsizlik ve devamındaki yoksulluk gibi sorunlar karşısında kent bilimciler farklı kent modelleri tasarlamaya başlamışlardır. Geleceğin kentleri diye adlandırdıkları bu kentlerin mimarlarından olan Ebenezer Howard, kır-kent dengesini sağlamak ve böylece nitelikli yaşam

çevrelerini oluşturmak adına "Bahçe Kent" modelini ortaya koymuştur. Bahçe kent modeliyle birlikte dağınık olarak büyümeyi en aza indirmek amaçlanmış, ayrıca üretim ön planda tutularak yeşil kuşak ile çevrili kendi kendine yetebilen kentler tasarlanmıştır (Oktay, 2002, s. 68; Eryıldız, 1994, s. 35). Kendi içinde bulunduğu dönemin koşulları uyarınca, geleceğin kentini ortaya koyan Howard, önerdiği model ile aslında bugünkü kuşakların hala ulaşmaya çalıştıkları bir kent biçimine çok yakın bir model oluşturmuştur.

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma, son dönemlerde kentsel politikalar için önemli bir yere sahiptir. Bu durum sürdürülebilir kentleri birçok ülkede popüler hale getirmiştir (Annez, 1998, s.45). Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren sürdürülebilirlik kentlerle birlikte atfedilmeye başlamıştır. Örneğin sürdürülebilir gelişme, *"sürdürülebilirlik sosyal dönüşüm için bir araçtır"* (Brüksel Konferansı, Kasım 1993), *"sürdürülebilirlik geleceğe uzanan bir eşitlik durumudur"* (Aalborg Konferansı, 1994), *"sürdürülebilirlik nihai bir noktaya varabilmek için iyi planlanmış bir yolculuktur"* (Brüksel, 93) gibi tanımlamalarla karşılanmıştır. Büyük kentlerin sürdürülebilirlik doğrultusunda daha çok ön plana çıkmasının nedeni, onların doğal kaynakları sonsuzmuş gibi tüketmeleri ve ana kirleticiler olmalarından kaynaklıdır (Nijkamp ve Pepping, 1998, s. 1490).

Sonuçta tüm süreç ile birlikte gelinen nokta; sürdürülebilir gelişme doğrultusunda kentler, bölgeler gibi insan yerleşmelerinde sadece çevresel değil sosyoekonomik gelişmeler ile birlikte bir bütün sağlanması amaçlanmıştır. Özellikle kentlerin 21. yüzyılda oynayabilecekleri rollere ilişkin vizyon geliştirmesi, bu vizyon içerisinde sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için kentleri oluşturan aktörlerin bir katılım mekanizması içinde bir araya gelmeleri sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı içinde toplanmıştır (Türk Belediyeler Birliği, 2001, s. 11).

3.2.2. Sürdürülebilir Kent Kavramına Uluslararası Örgütlerin Bakışı

İnsanların çevreyi bir sorun olarak ele almaya başlaması, çevrenin insanların hayatlarında doğrudan olumsuz etkilerini göstermeye başlaması ile olmuştur. Bu çerçevede uluslararası, ulusal, bölgesel ve hatta yerel düzeyde politikalar üretilmeye başlanmıştır. Fakat ilk olarak uluslararası boyutta politikalar üretilmeye başlandığını söylemek bu doğrultuda yanlış olmayacaktır.

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının bir devamı olan sürdürülebilir kent kavramına uluslararası örgütlerin bakış açıları ışık tutmuş ve yol göstermiştir. Bu çerçeveden bakıldığında BM'nin, Avrupa Birliği (AB)'nin, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nün ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün sürdürülebilir kent kavramı üzerindeki etkileri ve kavramın içeriğinin belirlenmesindeki katkıları aşağıda belirtilmiştir.

3.2.2.1. Birleşmiş Milletler ve Sürdürülebilir Kent

BM, sürdürülebilir kent kavramının oluşması ve kavramın gelişmesini sağlama yönünde önemli adımlar atan bir kuruluş olduğunu söylemek gerekir.

Stockholm Konferansı (1972); Bu çerçevede BM tarafından düzenlenen ve çevrenin uluslararası boyutta ele alındığı ilk belge olan Stockholm Bildirgesinin 15. ve 16. maddeleri ile Sürdürülebilir Kentsel Gelişim (SKG) kavramını ilişkilendirmek mümkündür. Nitekim bildirgenin 15. maddesinde *"çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevre faydaları sağlamak için yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır"* denmektedir. 16. maddesinde ise *"temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükümetlerce uygun bulunan demografi politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır"* (Stockholm Deklarasyonu, 1972, s.2) diyerek kentsel planlamada yeni bir bakış açısı öngörmüştür. Bu çerçevede nüfus yoğunluğu insan çevresinin gelişmesinde bir engel olarak görülmüş ve bu doğrultuda önlemler alınması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu bildirgede sözü edilen kentsel gelişim süreci, nüfus yoğunluklarının önüne geçilmesi sağlanarak çevresel, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin sağlandığı bir planlama anlayışına sahip olmaktır.

Habitat I (1976); Bu bağlamda, BM yerleşme sorunlarının öneminin farkında olarak Stockholm'den dört yıl sonra 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde ilk Habitat Konferansını gerçekleştirmiş ve bu konferans ile yerleşmeye dayalı sorunlar evrensel boyutta incelenmiştir. Bu konferansın temel çıktılarını sorunlara temel ihtiyaçlar açısından yaklaşma ve çözümlerin devlet eliyle olması veya devlet öncülüğünde eylemlerle olması şeklinde sıralamak mümkündür (Tekeli, 1996, s.15).

Ortak Geleceğimiz Raporu (1987); Sürdürülebilir gelişme kavramının da ortaya atıldığı raporda ortak kaygı, tedbir ve çabalar çerçevesinde kentleşme sorunu ele alınmıştır. Ortak tedbirler içerisinde yer alan kentsel sorunların etkili çözümünde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel fırsatların arttırılması, enerji kullanımında tasarruf, nüfus artışını ve yoğunlaşmasını önleyecek politikalar üretilmesi, türlerin ve ekosistemin korunması, doğal kaynakların verimli kullanılması gibi kavramlar da sürdürülebilir kentsel gelişme kavramına öncülük etmiştir. Bununla birlikte Ortak Geleceğimiz Raporu'nun sürdürülebilir gelişme tanımı da, doğrudan sürdürülebilir kentsel gelişmeye gönderme yapılmaktadır. Şöyle ki, kavramın tanımı içinde yer alan iki ayrı hedef hem mekânda hem de zamanda adalet ilkesini dile getirmektedir. Bu noktada, özellikle mekândaki hakça dağılım ilkesi, sürdürülebilir gelişmenin uygulanmasının temelini oluşturmaktadır (Tekeli, 1996, s. 27). Bu bağlamda sözü edilen mekanı bir taraftan insan yerleşmeleri, diğer taraftan ise kentler karşılamaktadır.

Rio Konferansı (1992); Sürdürülebilir kentlere doğru atılan bir diğer adım da 1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı ile olmuştur. "BM Çevre ve Gelişme Konferansı sonucunda Rio Bildirgesi, Gündem 21, Orman İlkeleri, İklim Değişikliği Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi" adı altında beş temel belge ortaya çıkmıştır. Rio Zirvesi sonucunda ortaya çıkan bu belgelerden en önemlisi Gündem 21'dir. Rio Bildirgesinde yer alan ilkelerin uygulama planı niteliğinde olan Gündem 21, *"dünyada sürdürülebilir gelişmeyi, bir başka deyişle 21. yüzyılda çevre ve gelişme sorunlarıyla başa çıkılmasını sağlamak olarak tanımlanan küresel bir eylem planı olup, Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkenin uygulamasını kabul ettiği uluslararası bir belgedir."* (Tokman ve Kut, 2004, s.153). Herkes için yeterli barınma, insan yerleşimleri yönetiminin iyileştirilmesi, sürdürülebilir arazi kullanım planlaması ve yönetimi, bütünleşik çevresel altyapı hizmetlerinin sağlanması, sürdürülebilir enerji ve ulaşım sistemleri, afetlere maruz alanlarda yerleşme planlaması, insan yerleşimlerinin gelişmesi için kapasite oluşturulması gibi başlıklarla sıralanabilecek olan bu programlar sürdürülebilir kentin ana hedeflerini oluşturmaktadır (Tekeli, 1996, s. 52).

Gündem 21'in bir başka önemli yönünü katılım konusuna verdiği öncelikler oluşturmaktadır. Bu çerçevede kadınlar, çocuklar ve gençler, hükümet dışı örgütler,

yerel yönetimler, işçiler ve işçi sendikaları, iş çevreleri ve sanayi, bilimsel topluluklar ve çiftçiler olarak sıralanan bu grupların hükümetlerin izleyeceği politikalar ve uygulama araçlarına etkin katılımı sağlamaları ile sürdürülebilirliğin gerçekleşeceğini vurgulamaktadır.

Habitat II (1996); BM tarafından, 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı (Kent Zirvesi), sürdürülebilir kent kavramının şekillendirildiği oluşum olarak ifade edilebilir. Habitat II' nin en önemli noktasını Gündem 21 oluşturmaktadır. Bu bağlamda 20. yüzyılın son buluşması olan Habitat II' de iki temel amaç ortaya atılmıştır, *"herkese yeterli konut ve kentleşen dünyada sürdürülebilir yerleşmeyi gerçekleştirmek".* (Tekeli, 1996, s. 59).

Habitat II Kent Zirvesi'nin genel içeriği incelendiğinde, sürdürülebilir kentsel gelişmenin temel öğelerinin vurgulandığı görülmektedir. Bunlar arasında yerleşme, çevre, ulaşım, altyapı ve yönetim sorunları ve çözüm önerilerini saymak mümkündür (Erbay, 1996, ss. 106-107).

Ayrıca Habitat II Küresel Raporu'nun amaç ve ilkeler kısmında zirvenin amacı, kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesi olarak belirtilmiştir. Raporda amacı gerçekleştirecek ilkeler şu başlıklar altında incelenmiştir (Şencan,1996, ss. 29-34);

- Adalet (Hakçalık): Bu ilke ile sürdürülebilir insan yerleşmelerinde tüm insanların temel hizmetlerden yararlanma konusunda eşit olmaları, karar verme mekanizmalarına eşit katılma hakkı gibi özellikler tanımlamıştır.

- Yoksulluğun Azaltılması: İnsan yerleşmelerinde özellikle düşük gelir gruplarının temel ihtiyaçlarının karşılanmış olması gerekliliği vurgulanmış ve böylece sürdürülebilir kentin temellerinden birisi haline getirilmiştir.

- Sürdürülebilir Gelişme: Bu ilkede, insan yerleşmeleri ve sürdürülebilir gelişme süreci birbirini destekleyici ve karşılıklı bağımlılık içinde olacaktır ve sürdürülebilir gelişme insan yerleşimlerinin gelişmesinin esasıdır denerek sürdürülebilir kenti sürdürülebilir gelişmenin merkezine oturtulmuştur. Yine aynı ilkede sürdürülebilir bir kent ile ilgili olarak planlama, eko-sistemin kapasitesinin aşılmaması ve gelecek nesillerin fırsatlarının baskı altına alınmaması gerekliliği vurgulanmıştır. Benzer doğrultuda, biyolojik çeşitliliğin ve kültürel farklılığın

korunması, hava, su, toprak kalitelerinin insan yaşamını ve iyiliğini sağlamaya yetecek şekilde gelişmesi de sürdürülebilir kentin temel değerleri arasına sokulmuştur.

• Yaşanabilirlik: İlkesinde ise yaşam kalitesinin kentlerin fiziksel şartları ile yakından ilgili olduğu belirtilmiştir. Bu ilke, Habitat II' nin en önemli ilkeleri arasında yer almaktadır. Çünkü özünde Kent Zirvesi adından da anlaşılacağı üzere bir yerleşmeler konferansıdır. Bu bağlamda, bir yerleşmenin niteliklerinin tanımlanması gerekmektedir. Bu çerçevede de, yaşanabilirlik ilkesi ile iyi bir yerleşmenin nasıl olması gerektiği ortaya konmuştur. Bu noktada Habitat II' yi diğer konferanslardan ayıran şey de sürdürülebilirlik, hakçalık, yurttaş bağlılığı gibi bilinen, BM'nin diğer konferanslarından alınan ilkeler değil yaşanabilirlik ilkesi olmaktadır (Tekeli, 1996, s.65).

• Kent Bağlılığı: Raporun bu ilkesi ise katılım ile kent bağlılığı arasında bir bağ kurarak, genel bir yurttaşlık duygusu ve kimliği sağlayan, sivil katılıma olanak veren bir yapılanmayı açıklamaktadır. Bu çerçevede karar verme sürecinde katılım konusunda fırsat eşitliğine sahip olan yerlerin sürdürülebilir insan yerleşmeleri olduğu belirtilmiştir (Şencan, 1996, s.30).

Habitat II' de bir sürdürülebilir kent oluşturmak için tüm aktörlerin çözüme katkıda bulunması gerektiğinin vurgusu yapılmıştır.

Sürdürülebilir Kentler Programı (The Sustainable Cities Programme); Sürdürülebilir kentler programı, UN-Habitat ve UNEP tarafından geliştirilen Yerleşme Planları ve Yönetimi için Çevresel Yol Göstericiler belgesinin kavram ve yaklaşımlarını uygulamaya geçirmek için 1990 yılında oluşturulmuştur (UN-Habitat, 1990, s.2). Sürdürülebilir kentler programı, kentler düzeyinde Habitat Gündemi ve Gündem 21'de ortaya konan çevresel boyutların uygulanmasında önemli bir rol üstlenmiş ve kentsel, çevresel planlama ve yönetimde olumlu değişimler için BM'nin çabalarını etkili kılmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda programın öngördüğü yöntem, doğal kaynak yönetiminde kentlerin önemini artırarak, çevresel tahribatı sürdürülebilir bir yönde kontrol etmek ve kentte yönetişim ilkesi doğrultusunda katılımı güçlendirmek esas alınmıştır.

Programın öngördüğü sürdürülebilir kent tanımı, onun sürdürülebilir kentsel gelişmeye göstermiş olduğu katkıyı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda programın

sürdürülebilir kent tanımı ise şöyledir; *"sürdürülebilir kent, sosyal, ekonomik ve fiziksel gelişme başarılarının sonuçlandırıldığı kenttir. Bu kentin gelişmesinin dayandığı uzun süreli yetecek çevresel kaynakları vardır ve bu kaynakları sürdürülebilir bir verimlilik düzeyinde kullanır. Sürdürülebilir bir kent, sadece kabul edilebilir riskleri olan ve gelişmişlik seviyesini tehdit eden çevresel felaketlere karşı uzun süre güvenliği sürdürebilen bir kenttir."* (Yazar, 2006, s. 25).

Görüldüğü üzere BM sürdürülebilir kent kavramı üzerinde tanımsal boyuttan içeriksel boyuta kadar her aşamada gelişim göstermesine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, BM düzenlemiş olduğu konferanslar ile kavramın teorik yanı geliştirilmişken, kurmuş olduğu programlar aracılığı ile de sürdürülebilir kentin gelişmesi adına pratikler geliştirmiştir.

3.2.2.2. Avrupa Birliği (AB) ve Sürdürülebilir Kent

Sürdürülebilir gelişme kavramına kentsel ölçekte bakıldığında, her kentin kendisine özgü sorunları çerçevesinde kavrama yaklaştıkları görülmektedir. Bu çerçevede her kent için tek bir sürdürülebilirlik göstergesinin ya da belgesinin olmasının imkânı yoktur. Avrupa düzeyinde de kavram ele alınırken kentsel sorunlar dikkate alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında birlik bünyesinde, kentsel politika alanında çevre ve yerel yönetimler alanında herhangi bir bağlayıcılıkları yoktur (Duru, 2005, s.60).

AB'nin sürdürülebilir gelişme politikalarının ana hatları aynı zamanda sürdürülebilir kentsel gelişimin de sağlanmasındaki temelleri de oluşturmaktadır. Bu çerçevede Birliğin temel politikalarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Farklı aktörler arasında diyalog ve mutlak katılımın sağlanması
- Uygulama araçlarının güçlendirilmesi doğrultusunda Sürdürülebilirlik Etki Değerlendirmesi önerisi
- Her üye devletin kendi sürdürülebilir gelişme politikasını belirlemesi
- Yoksullukla mücadele ve sosyal gelişmenin sağlanması
- Doğal ve ekolojik kaynakların sürdürülebilir yönetimi, su kaynaklarının korunması, toprağın dengeli kullanımı, enerji ve biyolojik çeşitlik alanlarında sürdürülebilir gelişme

• Çok ortaklı yönetim / iyi yönetim anlayışının gerçekleştirilmesi

• Ekonomik, sosyal ve çevresel politikalar açısından fayda-maliyet analizlerinin yapılması

• Halk sağlığı

• Artan trafik hacmi, gürültü ve kirlilik düzeylerindeki yükselme sorunlarını çözmek için çevre dostu ulaşım modellerinin desteklenmesi

• Sürdürülebilir gelişmenin denetlenmesi amacıyla sürdürülebilir gelişme göstergelerinin belirlenmesi (Yazar, 2006, s. 37).

Sürdürülebilir kentler bağlamında AB çerçevesinde ele alınması gereken diğer önemli noktayı, 27 Mayıs 1994 tarihinde, Danimarka'nın Aalborg kentinde gerçekleştirilen Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı oluşturmaktadır. Bu konferans, Yerel Gündem 21'in Avrupa sürümü olarak nitelendirilmektedir. Konferansın sonunda Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı oluşturulmuştur. Aalborg Şartı, sürdürülebilirliği, yerel karar verme sürecinin tüm alanlarını kapsayan denge arayışıyla, yerel ve yaratıcı bir süreç olarak tanımlar. Bununla birlikte şart, doğanın taşıma kapasitesine uygun yaşam koşulları, sosyal adalet, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik arayışlarında, sürdürülebilir gelişmenin, kentlere ve kasabalara önemli bir yol gösterici olduğunu işaret eder (Finco ve Nijkamp, 2001, s.294).

AB çerçevesinde sürdürülebilir kent politikaları, mekânsal politikalar veya kentsel politikalar incelenirken, Birlik'ten bağımsız ancak yakın ilişkili olduğu bir örgüt olan Avrupa Konseyi'nin ortaya koymuş olduğu belgelerin ve politikaların da incelenmesi gerekmektedir. Avrupa Konseyi'nin kentsel yaşam ve kentsel politikalarla ilgili olarak ortaya koyduğu en önemli belgeler Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi'dir. Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi'nin kentsel politikalarından yola çıkılarak oluşturulan ve 1980 – 1982 yılları arasında Konsey'ce düzenlenen "Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası"(Eurepean Campaign For Urban Renaissance), kapsamında geliştirilmiştir. Sözü edilen bu kampanya "yerleşmelerde daha iyi yaşam" (a better life in towns) sloganıyla kentsel gelişmenin niceliksel değil niteliksel yönlerinin önemini vurgulamıştır (Baş, 2007, ss. 8-10).

AB, sürdürülebilir gelişmeyi ana politika alanı olarak belirlemiş ve bu süreçte tüm politika alanları ile ilgili olması nedeniyle kentlere ve kentsel gelişmeye özel bir önem vermiştir.

3.2.2.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Sürdürülebilir Kent

OECD, kalkınma çabalarını yaygınlaştırmak ve kaynakları daha iyi kullanmak amacıyla genel bir ekonomi politikasının görüşülebileceği bir merkez olarak kurulmuştur. Örgütün ana organını Konsey oluşturmakta ve bu konsey tarafından ikincil organlar kurulabilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005, s. 209). Bu doğrultuda kurulan organlardan birisi de 1970 yılında oluşturulan Çevre Komitesidir. Bu komite, OECD ülkelerinin birbirinden farklı çevre politikaları uygulamalarının ekonomik ve ticari ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceğini gündeme getirmesi ve uluslararası ilişkilerde yeni bir faktör olarak çevrenin de dikkate alınması yolundaki yaklaşım ve çalışmalara öncülük etmiştir. Bu açıdan Çevre Komitesi tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren "Uluslararası Planda Çevre Politikalarının Ekonomik Boyutlarına İlişkin Temel İlkeler Tavsiye Kararı", kirleten öder ilkesini uluslararası düzeyde uygulamaya koyan en önemli düzenleme olmuştur (2. Çevre Şurası Çalışma Belgesi, 1994, s. 3).

OECD'nin sürdürülebilir kent doğrultusunda ortaya konması gereken bir başka görüşü ise iyi yönetim konusundaki yaklaşımıdır. Bu çerçevede OECD iyi yönetim kavramını bireylerin, kurumların, kamu ve özel sektör unsurlarının ortak işleri birlikte yönetme şekilleri olarak tanımlamakta ve kavram ile ilgili olarak altı ilkeyi öne çıkarmaktadır. Bu ilkeler sırasıyla, hesap verebilirlik, saydamlık, etkililik ve verimlilik, duyarlılık, uzak görüşlülük, hukuksallık olarak belirlenmiştir (Güneş, 2004, s.44). Örgütün iyi yönetim tanımı demokratik bir yönetim biçimini kapsamaktadır..

Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde, OECD'nin 2005 yılında Montreal'de düzenlediği "Sürdürülebilir Kentler: Rekabet Edebilirliğin Sosyal Uyumla Bağdaştırılması" konferansı ayrı bir önem taşımaktadır. Bu konferans çerçevesinde, özellikle büyük kentlerde rekabet edebilirliğin arttırılmasında önemli bir boyutu oluşturan yatırımlar konusunda cazip hale gelmede sosyal ve çevresel koşulların

durumu ele alınmıştır. Uluslararası uzmanları, kamu görevlilerini ve politikacıları bir araya getiren bu konferansta metropol alanlar için etkili politikalar üzerinde uygulanabilecek planlara odaklanılmıştır. Konferansın en önemli sonucu OECD açısından, kentlerin ulusal gelişmedeki itici güçlerinin vurgulanması olmuştur (International Conference on Sustainable Cities: Linking Competiveness with Social Cohesion, Draft Programme of Conference, 2005, s. 2).

3.2.2.4. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Sürdürülebilir Kent

DSÖ'nün sürdürülebilir kentsel gelişme ile ilgili en önemli eylemi olan "sağlıklı kentler hareketi" de bu görüşler doğrultusunda geliştirilmiştir (Güler ve Çobanoğlu, 1994, s.14). Bu çerçevede, DSÖ Avrupa Bölgesi Ofisi 1986 yılında herkes için sağlık sloganı doğrultusunda seçilen 11 kentte sağlıklı şehirler projesini başlatmıştır (DSÖ, 1992, s. 6). Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, DSÖ Şehir Sağlığı Merkezi, uzun dönemli uluslararası gelişim projesi olarak 1987 yılında "Sağlıklı Kentler Hareketi" ni başlatmıştır (Yaren, 2002, s. 91). Bu hareketin amacı, kentlerde yaşayan, çalışan insanların fiziksel ve sosyal ortamlarını iyileştirici faaliyetlerde bulunarak, yerel düzeyde karar vericiler ve ilgili kuruluşları etkin hale getirmek, sağlık konusunu yöneticilerin ve karar vericilerin gündemlerindeki birinci madde durumuna getirmektir.

3.2.3. Sürdürülebilir Kent Kavramının Kapsamı

Sürdürülebilir kent kavramının kapsamını beş ayrı grupta incelemek mümkündür. Bunlar; siyasal ve yönetsel, fiziksel, çevresel, ekonomik ve toplumsal-sosyal kapsam olarak gruplandırılabilir.

3.2.3.1. Siyasal ve Yönetsel Kapsam

Kentsel düzeyde sürdürülebilir gelişmenin siyasal – yönetsel kapsamının ardında yatan en önemli ilke sürdürülebilirlik sürecinde karşılaşılan sorunların çözümünde müdahalenin doğrudan yerel düzeyden yapılmasıdır. Bu doğrultuda, dışsal veya merkezi yönetimin himayesinde yerel sorunlara etkili çözüm üretilmesinin

sürdürülebilir olamayacağı, mutlaka yerel teknik ve birincil kaynakların olması bir gerekliliktir. Yani sürdürülebilir gelişme için kentsel yönetim, ekonomik yapıyı, sosyal gelişmeyi ve çevresel bütünleşmeyi sağlayan bir karar verme sürecidir (UNEP, 2000, s. 4). Eğitim, sağlık, güvenlik, teknik altyapı vb. gibi kamu hizmetlerinin paydaşlara sunumu ve eşit şekilde paylaştırılması ile özel sektörün sunduğu hizmetlerin birçoğu kentsel alanda ulusal gelirin paylaşımının da bir göstergesidir (Cornelius, Trueblood ve Felicity, 1975, s. 197). Bu doğrultuda ulusal ve yerel düzeydeki eylemlerin ayrılmadan karar alma sürecinde yer edindiğini söylemek gereklidir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme ışığında önemli olan kavram iyi yönetim olgusudur. Bu bağlamda, genel düzeyde iyi yönetim kavramının temel taşları katılımcılık, saydamlık, hesap sorulabilirlik ve eşitlik ile hukukun üstünlüğü olarak sıralanabilir (Türk Belediyeler Birliği, 2001, s. 84). Toplumun tüm kesimlerinin katılımı olmadan iyi yönetimi gerçekleştirmek mümkün değildir (Oralalp, 2002, s. 123).

Kentsel düzeyde ise iyi yönetim olgusu ile ilgili olarak sürdürülebilirliği sağlamak için gereken özellikler ise şöyle sıralanabilir (Quaid, 2002, ss. 447-448);

- Katılımcı ve etkili bir süreç oluşturmak,
- Ekonomik, doğal ve sosyal kaynakların yönetimiyle ilişkilendirilmiş sürdürülebilir döküm cetveli çıkarmak,
- Toplum için sürdürülebilir bir uzak görüşlülük belirlemek,
- Sürdürülebilir bir eylem stratejisi belirlemek,
- Sürdürülebilir amaç ve hedeflerin uygulamadaki denetimini sağlamak.

Ayrıca sürdürülebilir kent açısından, kent yönetimlerinin yönetişim ilkesi çerçevesinde katılıma dayalı bir model ortaya koymaları gerekmektedir. Katılım doğrultusunda çok ortaklı yönetim süreci olarak da anılabilecek bu model *"kentle ilgili herkesin, demokratik kitle örgütlerinin, resmi kuruluşların, meslek odalarının, üniversitelerin, halkın temsilcilerinin veya örgütlerinin"* yönetime katılmaları ile sağlanabilir (Güneş, 2004, s. 53; Türk Belediyeler Birliği, 2001, s. 85).

3.2.3.2. Fiziksel Kapsam

Sürdürülebilir kent kavramı kentlerin fiziki özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim kent kavramının tanımlanması için kullanılan *"yönetsel sınır ölçütünden, nüfus büyüklüğü ölçütüne, ekonomik ölçütlerden, toplum bilimsel ölçütlere"* (Keleş, 2005, ss. 105-107) kadar olan tüm yöntemlerde kentin büyüklüğü, çevresi ile olan ilişkisi, genişliği vb. gibi kentin fiziksel özelliklerine vurgu yapılmaktadır. Kentlerin hızla çevrelerine doğru büyümelerinin var olan çevresel değerler üzerinde olumsuz bir durum yaratacağı açıktır. Kentlerin büyümeleriyle birlikte çevresel kirlilik, gürültü kirliliği, yol güvenliği, kentsel peyzajın bozulması gibi birçok sorun ortaya çıkmaktadır (Banister, 2000, s. 114).

3.2.3.3. Çevresel Kapsam

Sürdürülebilir kent çerçevesinde çevre ile kentin ilişkisi de *"sürdürülebilir kentlerin doğal ve yapay ölçekte çevre kalitesinin arttırılması için geniş olanaklar yaratan kentler"* (Whitehead, 2003, s. 1187) olması ile kurulabilecektir. Ancak aynı zamanda, kentler birçok sorunun kilit noktasını oluştururken, çevresel problemlerin de en üst düzeyde yaşandığı mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu nedenle çevre kalitesinin arttırılması sürdürülebilir bir kentin en temel yaklaşımıdır.

Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında ele alınan güçlü ve zayıf sürdürülebilirlik kavramları da kentsel düzeyde önem taşımaktadır. Doğanın ve tüm çevresel bileşenlerin korunması anlamına gelen ve genelde derin ekoloji kavramı ile bağdaştırılan güçlü sürdürülebilirliğe, benzer kısımların olduğu oldukça küçük coğrafik ölçeklerde ulaşılması daha kolay görünmektedir. Zayıf sürdürülebilirlik ise bazı çevresel bileşenlerin dışlandığı tüm dengenin olumlu yönde sağlandığı bir değişimi ifade etmektedir (Finco ve Nijkamp, 2001, s. 297).

3.2.3.4. Ekonomik Kapsam

Ekonomik ölçütlere göre yapılan kent tanımına göre kentin, mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan bir yapı olduğu ifade edilmektedir (Keleş, 2005, s. 106). Bu çerçevede yapılan kent tanımı ile sürdürülebilir kent kavramı

birleştirildiğinde ortaya kentin topluma sunduğu hizmetlerin çevresel kaynak temelini koruyan bir üretim sürecine sahip olması ve kentin üretkenliğinin kendi sürdürebilirliğini sağlaması şeklinde yeni bir tanım ortaya çıkmaktadır. Kimi kesim bu gelişme ve hizmetten kentteki var olan yerleşikleri yoluyla faydalanabilirken, özellikle kentteki yoksullar bu gelişme ve hizmetlerden etkili ve yeterli bir düzeyde fayda sağlayamamaktadır (Fainstein ve Campbell, 1996, s. 11). Dolayısıyla ekonomik açıdan kentsel sürdürülebilirlik kapsamı içerisinde kentteki hizmetlerin toplumun tüm kesimlerine eşir şekilde ulaşılabilirliğin sağlanması ile mümkün olmaktadır.

3.2.3.5. Toplumsal-Sosyal Kapsam

Sürdürülebilir gelişme kavramının en önemli boyutunun sosyal eşitliğin sağlanması olduğu ileri sürülmektedir. Bu anlamda sürdürülebilir gelişmenin çevrenin korunmasından çok daha fazla anlamlar içerdiği görülmektedir. Bir defa kavram, eşitlik ihtiyacını kapsarken, hem toplumdaki dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan eşitlik olgusunu içermektedir.

Sürdürülebilirliğin *"topluma referanslı bir kavram"* (Tekeli, 1996, s. 28) olmasından kaynaklı olarak sürdürülebilir bir kentsel yaşama ulaşmanın da doğrudan toplumla ilgili olduğunu söylemek gereklidir.

Sürdürülebilir kent açısından, dar anlamda, sosyal ilişkilerin üç türünden söz etmek mümkündür (Ceritli, 2000, ss. 31-31);

1. Eşitlik: Hizmetlerin herkese eşit ulaşımı ve kaynakların adil dağıtımı.
2. Güvenlik: Kentsel ortamın tüm düzeylerde güvenli olması.
3. Yeterlilik: Kentlilerin yönetimde söz sahibi olarak yeterli düzeyde denetimde bulunabilmeleri.

Sosyal kapsam içerisinde, kentlerdeki bu gelişim sürecinin sürdürülebilir kılınması ancak toplumdaki tüm kesimlerin süreçten eşit ve adaletli olarak faydalanması ile mümkün olacaktır. Bu çerçevede toplumun her kesimi için sürdürülebilir bir kent oluşturulması konusunda kentlilerin özellikle de kent yoksullarının gereksinimlerini sağlayacak demokratik iyi bir yönetimin oluşturulması temel ilke olmalıdır.

3.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT PLANLAMA MODELLERİ

Sanayi Devrimi ile birlikte artan çevre kirliliklerine karşı bir çözüm yolu olarak farklı kent modelleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarından ve 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren kent mekânları birer yaşayan makineler olarak görülmeye başlanmıştır (Harvey, 1999, s. 46; Tosun, 2019, s. 134). Bu durumda kentte yaşayan nüfusun aşırı bir düzeyde artması ve buna bağlı olarak kaynak kullanımının da aynı oranda artmasına bağlı olarak kentte çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Farklı kent bilimciler bu soruna çözüm olarak farklı kent planlama modelleri ortaya koymaya başlamış ve bu sayede aslında farklı ütoptik kentler tasarlamaya başlamışlardır. Bu sayede 19. yüzyılın ikinci yarısını ve 20. yüzyılın ilk yarısını kent ütopyaların altın çağı olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. Reformcu ve ütopist kent bilimcileri sanayileşmenin kötü etkilerini en aza indirerek sağlıklı bir çevre oluşturmak adına kentsel ve kırsal alan arasında uçurumu en aza indirecek şekilde tasarılarda bulunmuşlardır. Asıl amaçları da kendi kendine yetebilen, çevre ile uyumlu kentler oluşturmaktır. Bu çerçevede bu kısımda modern kent modelleri içerisinde yer alan Bahçe Kent, Sakin Kent, Ekolojik Kent, Akıllı Kent ve Dirençli Kent modelleri incelenmiştir.

3.3.1. Bahçe Kent Modeli

Bahçe Kent modelinin yaratıcısı olan Ebenezer Howard ilk olarak 1898'de ve ardından 1902'de gözden geçirilerek yayımlanan "Yarının Bahçe Kentleri" adlı çalışmasıyla kent planlama modelleri üzerinde önemli bir dönüm noktasına imza atmıştır. Howard, Bahçe Kent tasarımını yaparken geçmişten gelen birçok fikirden esinlenmiştir. Öyle ki Bahçe Kentin asıl tasarlayıcıları 19. yüzyılda coğrafyacı Peter Alexeyevich Kropotkin ve ekonomist Alfred Marshall'dır. İkili kentlerdeki endüstri yoğunluğunun neden olduğu sosyal maliyetlerdeki artışı yavaşlatmak için Bahçe Kent modelini tasarlamışlardır. İkili tasarladıkları Bahçe Kent modelini Londra'daki yaşam ve yerleşim koşullarını fırsat bilerek Londra üzerinden yapmışlardır. Modelde insanların Londra dışındaki uygun tarımsal alanlara göç etmeleri sağlanması düşünülmüş ve bu sayede kırsal alanlardaki toprak rantının artması tasarlanmıştır (Çınar, 2000, s. 39).

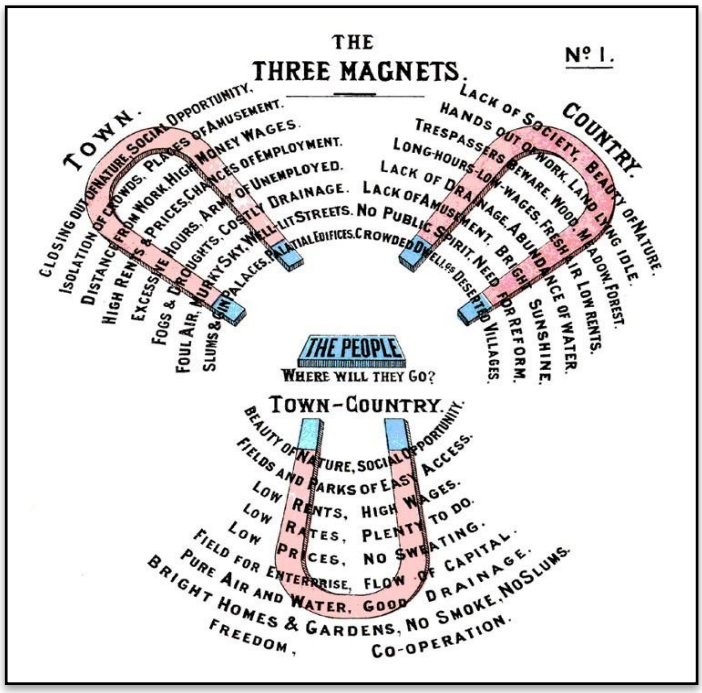
Ebenezer Howard, kendi Bahçe Kent tasarımını yaparken ilk olarak bu düşünceden esinlenmiş ve Kropotkin ve Marshall'ın Bahçe Kenti'nin yerine çeşitli farklılıklarla yeni bir kent tipi tasarlamıştır. Howard, yaşadığı endüstri toplumunun bunalımına tanıklık etmiş ve ortaya koyduğu model ile endüstri kentlerinde yaşayan işçilerle birlikte kırda yaşayan köylülerin yaşadıkları toplumsal fiziksel çevreyi değiştirmek istemiştir. Bu şekilde tasarlanan kentte hızlı ve çarpık kentleşmenin ekonomik ve toplumsal sancılarını girerek mekânsal örgütlenmenin sağlanması amaçlanmıştır (Mumford, 1961, s. 175). "Yarının Bahçe Kentleri' nde Mumford, büyükşehirlerin adem-i merkeziyetçiliğini gündeme getirmiş ve bunların çevrelerine yeşil kentler kurulmasını önermiştir. Bu sayede oluşturulacak olan kentte, kent yaşamının sağladığı ekonomik ve kültürel avantajlarının yanında kırsal alanların ekolojik avantajlarını yani kısacası kentsel ve kırsal yaşamın olumlu yönlerini birleştirmek amaçlanmıştır (Garadic vd., 2009, s. 35; Tosun, 2019, s. 135). Model ile oluşturulan Bahçe Kentlerde oturan kentliler hem kentsel yaşamın karmaşasından hem de kırsalın dezavantajlarından kurtularak yeni bir oturma bölgesinde yaşamlarını devam ettireceklerdi.

Bahçe Kent modeliyle Howard, yenilikçi ve dengeli bir yerleşmenin nasıl olması gerektiğini belirtmiş ve bu amaç doğrultusunda hangi adımların atılması gerektiğini göstermiştir (Mumford, 1961, s. 180). Bu çerçevede bir Bahçe Kent belirli bir bölge ve nüfustan bağımsız olarak vatandaşlara uyacak şekilde planlanmalıydı. Bahçe Kentler de bu planlama doğrultusunda hem mekânsal hem de demografik kapasite ön plana çıkartılmış ve bu kapasite doyum noktasına ulaştığı takdirde yeni bir Bahçe Kent kurulması gerektiği belirtilmiştir. Howard'ın Bahçe Kent tasarımına yakından destek veren Mumford'da şehrin tıkanıklığının ve yoğunluğunun konutların genişletilmesi ile değil de daha âdem-i merkeziyetçi bir yapılanmayla çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kentler, itici ve çekici güç faktörlerine sahip olan organizmalardır. Kentlerin çekici, kırsalın itici yanları özellikle Sanayi Devrimi sonrasında kentlerde yaşanan aşırı nüfus yığılmalarıyla bu durum açıkça görülebilmektedir. Kentlerdeki ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği ve etkili bir sosyal hayatın varlığı bu mekânların çekici gücünü oluştururken, buna bağlı olarak kentlere olan göçü de artırmıştır. Buna karşılık olarak kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin sınırlılığı ve sosyal hayatın yetersiz

olması bu mekânların da itici gücünü ön plana çıkarmıştır. Tüm bunlara rağmen kentteki yüksek kiralar ve yüksek yaşam maliyetleri, işyerleri ile konutlar arasındaki uzaklık, kirli ve kötü çevre gibi faktörler dezavantaj iken; kırsaldaki sağlıklı çevre ve daha ucuz yaşam maliyetleri ise bir avantaj oluşturmaktaydı. İşte tam da bu noktada Ebenezer Howard'ın tasarladığı Bahçe Kentte kentin ve kırsalın avantajlı yönleri birleştirilmiştir. Bu durumu Ebenezer Howard "üç mıknatıs" modeli ile ifade etmiştir.

Şekil 3.2: Ebenezer Howard'ın "üç mıknatıs" modeli

Kaynak: (Gataric, Belij, Dercan ve Filipovic, 2019, s. 38)

Şekilde de görüldüğü gibi "üç mıknatıs" modelinde ortada bulunan insanlara eşit uzaklıkta üç mıknatıs bulunmaktadır. Burada her bir mıknatıs farklı bir yaşam seçeneğini temsil etmektedir. Birinci mıknatıs kenti, ikinci mıknatıs kırı, üçüncü mıknatıs ise kent-kırı temsil etmektedir. Bu çerçevede birinci mıknatıs olan kent, toplumsal yaşam koşulları açısından oldukça dezavantajlara sahipken, bunun aksine ekonomik avantajları barındırmaktadır. İkinci mıknatısta yer alan kır, içerisinde barındırdığı olumsuz yaşam ve ekonomik koşullara karşılık temiz hava ve doğal güzelliklere sahip olma açısından olumluluklara sahiptir. Üçüncü mıknatıs ise kır-kent mıknatısıdır ve burada hem kırın hem de kentin olumlu özellikleri bir aradadır. Böylece "üç mıknatıs" modeliyle ortada bulunan insanların hangi mıknatısa doğru

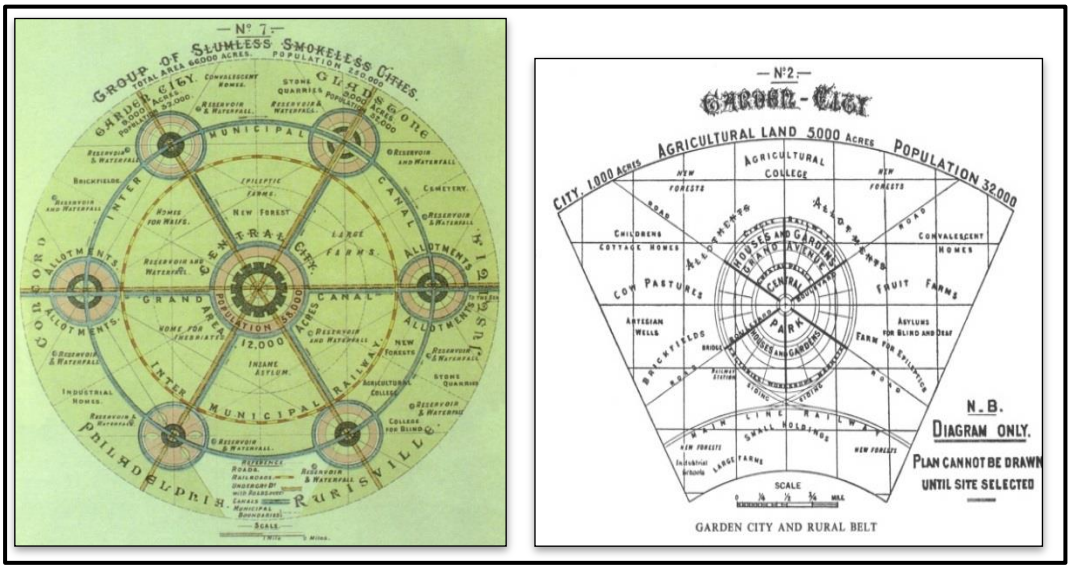
gideceği görülmektedir (Fishman, 1982, ss. 38-39; Çınar, 2000, s. 41). Bahçe Kent ise bu üç mıknatıs içerisinden üçüncü mıknatıs içerisine yer almaktadır. Bu çerçevede Howard, her kenti bir mıknatıs ve her bireyi de birer iğne olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir (Howard, 1965, s.46).

Howard'ın kır ve kentin olumlu yönlerini birleştirerek oluşturmuş olduğu Bahçe Kent tasarımının teknik şu şekildedir.

Bir Bahçe Kentin orijinal kapasitesi 30.000 ila 32.000 kişiden oluşmaktaydı. Bu kişiler bin akr üzerine inşa edilmiş ve iç içe geçmiş daireler bazında tasarlanmıştı. Kent belirgin bölgeleme kurallarıyla düzenlenmiş ve bu sayede sanayi bölgesi, yerleşim bölgesi, kamusal bölge ve yeşil kuşak gibi bölgelere ayrılmıştır. Bu çerçevede birbirini kesen ve her biri aynı genişlikte olan 6 geniş bulvar, kenti 6 eşit yerleşim bölgesine ayırmaktaydı. Her yerleşim bölgesinde bir okul ve yaklaşık 5.000 kişi olacak şekilde tasarım yapılmıştı. Fabrikalar, depolar ve atölyeler kentin dışında fakat kenti çevreleyen bir şekilde konumlandırılacaktı. Bu kent dışında kalan yapılar kenti çevreleyen dairesel demiryolunun yanında yer almaktaydı. Kamu binaları ve kentsel hizmetler kentin merkezinde yer almakla birlikte bu kamusal bölge ile yerleşim bölgesi yürüme mesafesi yakınlığındaydı. Bahçe Kent'in etrafı nüfusu ve kentsel büyümeyi sınırlandırmak amacıyla "yeşil kuşak" ile çevriliydi. Söz konusu olan bu "yeşil kuşak" kent ve kır arasında önemli bir bağ kurarak kent ve kır arasındaki ilişkiyi güçlendirmekteydi. Kentin karmaşasından bunalan insanlar bu "yeşil kuşak" a geçerek yeşile ve tarımsal nüfusa karışabileceklerdi. Ayrıca bu "yeşil kuşak" spor ve rekreasyon bölgesini oluşturmaktaydı. "Yeşil kuşak" sayesinde nüfus belli bir oranda tutularak kontrol altına alınmak istenmiştir. Nüfusun belli bir doluluğa ulaştığı durumlarda yanına kendi kendine yetebilen diğer bir kasaba kurulabilecekti. Bu şekilde merkezi bahçe kentin etrafında maksimum 6-7 küçük kasaba yaklaşık 200.000 nüfuslu sözde çok merkezli sosyal bir kent oluşturulmuş olacaktı. Oluşturulan kasabalar arasında sürdürülebilir kentin önemli bir faktörü olan ulaşım ağı sağlam bir şekilde kurulacak ve bu sayede kasabalar arasındaki geçişler hızlı ve güvenli bir şeklide sağlanmış olacaktı (Çınar, 2000, ss. 42-43; Javanovic, 2005, ss. 87-88; Gataric vd., 2019, s. 35; Tosun, 2019, ss. 136-137).

Howard'ın Bahçe Kent tasarımı sayesinde küçük topluluklara dayalı dayanışmacı kent toplumu ideali büyük ölçüde sağlanmıştır (Morris, 1997, s. 49). Şekil 3.3'te Howard'ın Bahçe Kentinin fiziksel özellikleri yer almaktadır.

Şekil 3.3: Ebenezer Howard'ın bahçe kent tasarımı

Kaynak: (https://www.gzt.com/arkitekt/yarinin-sehirleri-bahce-sehirler-3596980 , 20.06.2021)

Tasarlanmış olan Bahçe Kent modelini ilk olarak Bahçe Kent Derneği 1899'da Howard'ın kitabının yayımlanmasının ardından hayata geçirmenin yollarını aramışlardır. Bu ısrarın sonucunda 1905 yılında zaten deneysel bir yerleşim yeri olan Letchworth'da ilk bahçe kent girişimi başlatılmıştır (Çınar, 2000, ss. 44-45). Hayata geçirilen bu ilk bahçe kent modeli Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent tasarımına tamamen uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında Bahçe Kent kurma girişimleri yalnızca İngiltere ile sınırlı kalmamıştır. Aksine İskoçya'dan Hindistan'a dünyanın birçok yerinde hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Mumford, 1961a, s. 522). Türkiye'de de İngiliz Bahçe Kent modelinin etkisi, Jansen Planı (1928-1939) doğrultusunda Ankara'da gündeme getirilmiştir (Çınar, 2000, s. 48). Bu çerçevede Cumhuriyet dönemi planlı kentleşmesinde bahçe kent modelinin etkisi belirli bir dönemde Türk kentleşmesinde etkili olmuştur.

3.3.2. Yavaş Kent Modeli

Özellikle küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte bireylerin hayatları da önemli ölçüde hızlanmıştır. Küreselleşme ile birlikte kentlerde bir tek tipleşme yaşanmakta, yerel ve geleneksel değerlerin yok olmasıyla yaşam şekli, giyim, yemek kültürü birbiri ile aynı insanlar meydana gelmektedir (Şahin ve Kutlu, 2014, s. 58). Bu da kalitesiz ve daha az yaşanabilir bir tek tip bir hayat tarzının oluşmasına neden olmuştur. İşte bu hızlı ve kötü yaşam tarzına tepki olarak 1980'lerde İtalya'da Cittaslow hareketi ortaya çıkmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan homojen mekânlardan birisi olmak istemeyen, yerel kimliğini ve özelliklerini koruyarak dünya sahnesindeki yerini korumak isteyen kentler Cittaslow hareketine katılmışlardır. Aslında bu hareket 1999 yılında İtalya'da kurulan uluslararası bir belediyeler birliğidir. Bu çerçeveden bakıldığında kentsel üretimin, çevreye özgü değerlerin, kültürel ve geleneksel ürünlerin sürekliliklerinin sağlanması olarak ifade edilebilmektedir (Kadıoğlu, 2009, ss. 72-76). Söz konusu birliğe katılan kentlerin, sürekliliklerini sağlayacak yaşam kalitesini ve yaşanabilirliği artırarak kendilerini değerlendirilebilmelerini ve farklı bir kalkınma boyutu daha ortaya koymalarını sağlamıştır.

Cittaslow hareketinin temel felsefesi Slow-food hareketine dayanmaktadır ki Slow-food hareketi ortak kültürel ve gastronomik sürdürülebilirliği amaçlamaktadır (Keskin, 2010, s. 39). Buna göre gerçek yaşam biçimi, yerel lezzetleri geliştiren bir yaşam tarzıdır. Bu doğrultuda da Slow-food hareketi iyi bir geleceği garanti etmektedir. Slow-food sayesinde küreselleşmenin yarattığı hızlı yaşam kültürünün özellikle de hızlı yemek (fast-food) kültüründen uzaklaşarak yerele ve yerelde unutulana yönlenmesi üzerinde durulmuştur. Cittaslow'da bu çerçevede Slow-food hareketinin devamı olarak ortaya çıkmıştır.

Slow-food, Cittaslow gibi hareketlerin özünde yatan yavaşlık kişiye özgü üretimi ve tüketimi sağlandığı, kişilere birden fazla seçenek şansı sunduğu, sürdürülebilirliği desteklediği, yüksek kaliteli üretimin yapıldığı yerelin gelenekselliğin dikkate alındığı bir yavaşlıktan bahseder (Şahin ve Kutlu, 2014, s. 57). Yani Cittaslow hareketi ve diğer yavaş hareketlerde temel olan öze dönerek yaşam kalitesini artırmak ve bu sayede de sürdürülebilirliği sağlamaktır. Bu doğrultuda hareket, 1999 yılında İtalya'da İtalyan bir belediye başkanı tarafından kentin kalkınması ve yaşam

kalitesinin iyileştirilmesini temel alarak ortaya atıldığı görülmektedir. Bu temel amaçlar doğrultusunda Cittaslow hareketini tüm İtalyan kentlerine yaymayı hedeflemiştir. Bunun içinde ülkenin diğer üç belediye başkanı ve Slow-food hareketinin başkanı ile bir araya gelerek Yavaş Şehir Sözleşmesi'ni imzalamışlardır.

Cittislow birliği bu sayede resmen kurulmuştur (Keskin, 2010, s. 41; Tosun, 2013, s. 225; Şahin ve Kutlu, 2014, s. 57).

Uluslararası bir birlik şeklinde örgütlenen Cittaslow, çalışma ve prensiplerini bir tüzükle belirlemiştir. Tüzük içerisinde Cittaslow'un kar amacı gütmeyen bir kuruluş olduğu belirtilmektedir. Amacı ise tüzükte, kent organizasyonuna yönelik çeşitli çözüm arayışları, uygulamalar, projeler aracılığıyla iyi yaşama kültürünü destekleyip yaymak olarak belirtilmiştir. Ayrıca yine tüzük içerisinde birliğe üye olmak için sağlanması gereken bir takım kriterler ile birliğin logosu ve anlamı gibi açıklamalara da yer verilmiştir.

Cittaslow hareketine kentlerin katılabilmeleri için belli kriterleri sağlamış olmaları gerekmektedir. Birliğe üye olmanın ilk ve en önemli kriteri, başvuran kentin nüfusunun 50 binin üzerinde olmamasıdır. Ayrıca tüzükte yer alan kriterler incelendiğinde kriterlerin, sürdürülebilirlik yaklaşımı ile doğrudan bağlantılı oldukları görülmektedir (Keskin, 2010, s. 51; Şahin ve Kutlu, 2014, s. 58). Sürdürülebilir kent yaklaşımlarından birisi olarak kabul edilen Cittaslow hareketinde kriterler çevre, ekonomik ve eşitlik üzerine kurulmuştur. Zaten sürdürülebilir kent yaklaşımlarının temelinde, yaşam ortamı olarak kentlerin daha yaşanabilir ve sağlıklı olmalarını sağlamak ve yerel ölçekte atılan adımlarla küresel ve sağlıklı olmalarını sağlamak ve yerel bazda izlenen yollarla küresel çapta sürdürülebilirlik sağlamak amaçlanmıştır (Uslu, 2009, s. 49). Bu doğrultuda bakıldığında Cittaslow kriterlerini 7 ana başlık altında aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (cittaslowturkiye.org).

1. Çevre Politikaları
2. Altyapı Politikaları
3. Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları
4. Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar
5. Misafirperverlik, Farkındalık Ve Eğitim İçin Planlar
6. Sosyal Uyum
7. Ortaklıklar

İlk olarak nüfus şartını sağlayan kentler, Birlik Tüzüğü'ne imza atar ve bu sayede bazı yükümlülüklerin altına girerler. Bu doğrultuda üye kentler yılda bir kez farklı bir kentte toplantı yapacak ve bir yıl içerisinde yapılan faaliyetler, projeler konuşulacaktır. Belirli puanlama yolları ile birlik içerisinde kentler varlıklarını sürdüreceklerdir.

Cittaslow kriterlerini sürdürülebilirliğin boyutları olan ekonomik, çevresel ve sosyal çerçevede incelemek mümkündür. O halde ilk olarak ekonomik boyut adı altında bakılacak olursa; Cittaslow hareketinin temelinde uzun vadede etki oluşturacak şekilde kurulan bir gelecek projesi olmak yatmaktadır (Ergüven, 2011, s. 207). Sürdürülebilirliğin ekonomi boyutunun temelinde insanların yaşam standartlarını, kaynakları verimli kullanarak yükseltmek ve ayrıca adil paylaşımı sağlayarak gelecek kuşakların da yaşam kalitelerini iyileştirmek yatmaktadır (Tosun, 2019, s. 29). Bu doğrultudan bakıldığında Cittaslow kriterleri içerisinde yer alan yerel ve geleneksel olana yöneliş, yerelin üretimine ve tüketimine destek ekonomik açıdan sürdürülebilir bir yaklaşımı içerdiğini göstermektedir. Ayrıca bunların yapımında ve üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı da sürdürülebilirlik için önemli bir adımdır.

İkinci olarak sürdürülebilirliğin çevresel boyutu çerçevesinde doğanın korunması, kaynakların etkin ve verimli kullanılması şeklinde temeller esas alınmaktadır. Cittaslow kriterleri bazında bakıldığında ise hava, su, toprak kalitesine önem verilmesi, alternatif enerji kaynaklarının kullanılması ve teşvik edilmesi, kent içerisinde yeşillendirmenin kamu ve özel alan olarak ayrım yapılmadan gerçekleştirilmesi ifadeleri sürdürülebilirliğin çevresel boyutu doğrultusundadır.

Üçüncü ve son olarak sosyal boyuta bakıldığında asıl önemli olanın sosyal adaleti ve karar alma sürecinde yönetişim ilkesinin ön planda tutulmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda Cittaslow'da yerel bazda ekonomik bir gelişim sağlayarak gelir adaleti sağlamak amaçlanmıştır (Yurtseven, Kaya ve Harman, 2010, s. 40). Ayrıca Cittaslow kent birliğine katılma konusunda da halkın bilgilendirilmesi, teşviki ve proje üretim noktasında katkılarının sağlanması birinci öncül olarak kabul edilmektedir.

Tüm bu benzerlikler çerçevesinde sürdürülebilirlik ve Cittaslow hareketi incelense de iki kavram insan ve çevre ilişkisine farklı açılardan bakmaktadır. Bu durumu sürdürülebilirliği daha çok çevre ile ilişkilendirmek gerekirken, Cittaslow hareketini

daha çok insan ile ilişkilendirmek gerekmektedir. Yani sürdürülebilirlik daha çok gelecek ile ilgilenirken, Cittaslow hareketi gelecek ile birlikte daha çok şimdiki zamanla ilgilenmektedir (Üçer, 2009, ss. 21-22). Buradan anlaşılmaktadır ki sürdürülebilirliği sağlamak için yavaşlamak önemli bir öncüldür.

Cittaslow Kentler Birliği'nin logosu bir "salyangoz" olarak tasarlanmıştır. Bunun asıl amacı, birliğin temel felsefesiyle salyangozun yavaş hareket etmesi gittiği yerlerde izini bırakmasıdır. Ayrıca salyangoz, yol almak için oldukça fazla zaman harcar, acele etmez ve yavaş hareket eder. Bu yavaşlık aklı ve ağırbaşlılığı temsil etmektedir. Bu düşünsel temel etrafında kentlerde yavaşlık doğanın tercih edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Logoda, salyangozun kabuğunda tarihi özelliklere sahip binalarla birlikte günümüz modern binalarının bir arada olduğu bir kent yer almaktadır. Bu geçmiş ile günümüz arasındaki geçişte Cittaslow bir köprü olarak görülmektedir (Keskin, 2010, s. 44; Şahin ve Kutlu, 2014, s. 58; Tosun, 2019, s. 181).

Sonuç olarak, Cittaslow hareketinin en güzel tarafını kriterlerinin sürdürülebilirlik ile doğrudan bağlantılı olması olarak gösterilebilir. Ayrıca kentlerin belirli aralıklarla belediyeler tarafından kontrol edilmesi, oluşan olumsuzluklara karşı kısa sürede çözüm üretilmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede denebilir ki Cittaslow hareketi için önemli ve görevli olan iki aktör belediyeler ile vatandaştır (Cansaran, 2018, s. 901; Ekşi ve Baz, 2019, s. 73).

3.2.3. Ekolojik Kent

Kentlerde artan nüfus kentlerin kaynaklarının etkili ve verimli kullanımını engellemiştir. Bu da çeşitli kentsel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sorunlara çözüm olarak ortaya koyulan yaklaşımlardan birisi de ekolojik kent yaklaşımıdır. Bu çerçevede en geniş şekilde ekolojik kentin ne olduğuna bakılacak olunursa, kentin ve çevrenin birbirleriyle ilişki ve etkileşim içerisinde olduğu bir kentsel tasarım ve uygulama yaklaşımıdır (Tosun, 2017, s. 175). Ekolojik kent kavramı, yeni kentlerin geliştirilmesinden, mevcut olanların güçlendirilmesine; kentin içerisindeki bütünsel uygulamalardan, yerel uygulamalara kadar geniş bir yelpazede oluşturulmaktadır.

Ekolojik yapıda kentleşme süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkan sorunların alternatif bir çözüm aracı olarak sunulan ekolojik kentleşme yaklaşımı, kendi içinde birçok sorunu barındırıyor olsa bile, en azından ekolojik sistemde tahribatın fark edilmesi ve bunların yeniden planlaması çalışmaları olumlu bir gelişmedir.

Ekolojik kent olgusu, kent ve çevrenin birbirleri ile ilişki ve iletişim verileri ele alınacağı bir kent tasarım ve uygulama yaklaşımıdır. Ekolojik kent, ekolojik açıdan dengeli bir mekandır. Yaşanılan kentler ilerleyen dönemlerde insanların doğayla uyum yaşamalarına ve aynı zamanda gelişmenin sağlamasına olanak sağlamalıdır. Kentler, kasabalar, köyler, burada yaşayan canlıların yaşamların sürdürülmesinde ve sağlığını geliştirecek şekilde tasarlanmalıdır.

Eko-kent, çevresini koruyan, doğal, kültürel ve tarihi değerlere zarar vermeyen, ekoloji, ekonomi ve teknoloji arasında denge sağlayabilen düzenli bir kentsel oluşumdur (Premalatha vd., 2013, s. 661). Eko-kent, kendi kendine yetebilen bağımsız bir kent idealinin yanında, çağın yeniliklerine ve gelişmelerine yön veren teknolojik bir kent modelini de kapsamaktadır (Ciumasu, 2013, s. 1804, Newman, 2010, s. 149, Jong vd., 2013, s. 95, Göksu, 2012, s, 106).

Ekolojik olarak yaşam alanlarının sağlıklı ve yaşanabilir olması temel olarak belirtilmiştir (Eryıldız- Xhexhi, 2012, s. 258, Roseland, 1997, s. 197). Bu süreçte, eko-kent kavramına yönelik olarak ortaya konulan hedeflerin, Ebenezer Howard'ın, Bahçe Kent hareketiyle bağdaştırıldığı açıktır.

Eko-kent yaklaşımı 1970'lerden itibaren, Paolo Seleri, Richard Register, Mark Roseland, Peter Newman, Jeff Kenworthy ve Isabelle Jennings gibi çevreciler, plancılar ve mimarlar tarafından ortaya atılmıştır. (Jong vd., 2013, s. 97). Ekolojik kent yaklaşımının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde 1975 yılında Richard Register ve arkadaşları tarafından kurulan Kentsel Ekoloji Derneği'nin önemli bir rolü bulunmaktadır (Şobejko, 2015, s. 13). Richard Register ve arkadaşları yürütülen araştırmalar neticesinde ekolojik kent örneği ilk kez 1987 yılında Register'ın "Ecocity Berkeley: Building Cities for a Healty Future " isimli eserinde kullanılmıştır (Wong ve Yuen, 2011, s. 3). Register, ekolojik kenti kısaca *" ekolojik olarak sağlıklı kent "* olarak nitelemektedir. Ona göre, dünya üzerinde tam anlamıyla ekolojik kent sayılabilecek bir yerleşme bulunmamaktadır. Bu anlamda ekolojik kent, doğal ekosistemlerin ve canlı organizmaların kendi kendini koruyabildiği, ekolojik olarak

sağlıklı insan yerleşimleri ve onlara ait ekolojik etki kapsayıcı bir yapı şeklinde tanımlanabilir (Lobejko, 2015, s. 14). Register, ekolojik kentler için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

1. Sıfırdan planlanmalı,
2. Tüm canlılara hitap edecek şekilde tasarlanmalı,
3. Biyolojik bölgeye uyum sağlamalı,
4. Enerji tüketimini azaltmalı,
5. Sosyal tarafsızlığı sağlamalı,
6. Yaya ve bisiklet yolu öncelikli olmalı,
7. Ekonomiye katkıda bulunmalıdır.

Yenilenebilir enerji faaliyetlerinin ve teknolojilerinin hayata geçirilmesi ve benimsenmesi eko-kentin temel özelliğidir (Newman, 2010, s. 150). Eko-kent yaklaşımı, ailelerden başlayarak kentin tüm faaliyetlerinde ve yapılarında kaynak kullanımının azaltılması, üretilen kaynakların mümkün olan son noktaya kadar kullanılması, atık dönüşümü, enerji geri kazanımı, kazanılmayanların tüketim değerinin hesaplanması gibi temel hedefleri içermektedir.

Eko-kentlerin kurulma aşaması maliyetli olsa da, ekonomik gücü garantileyen dönüşümleri kapsamaktadır. Ayrıca, eko-kent, kent planlama sürecine sağladığı köklü değişimlerle gelecek nesillere sağlam altyapı oluşturma amacı gütmektedir. Sürdürülebilir kentsel gelişimin sorunlarına çözüm olabilecek en etkili yöntemlerden birisi, eko- kent modelidir (Jong vd., 2013: 96).

3.3.4. Akıllı Kent Modeli

Kentlerde aşırı nüfus artışının meydana getirdiği sorunlar geri dönülmez sıkıntılara yol açmıştır. Kent bilimciler, çağın getirdiği fırsatlar doğrultusunda farklı kent ütopyaları ve modelleri ortaya koymuşlardır. Bunlardan birisi olan akıllı kentler 1990'ların sonlarındaki akıllı büyüme hareketiyle ilişkilendirilmektedir (Basiri, Azim ve Farrakhi'den aktaran Dinç, 2020, s. 18). Bu çerçevede söylenebilir ki teknolojinin daha çok kullanılmaya başlandığı yüzyıllarda akıllı kent modeli bir gereklilik olmuştur. Akıllı kent kavramı yerine zeki kent (intelligent city), bilgi kenti (knowledge city), sürdürülebilir kent (sustainable city), yetenekli kent (talented city),

kablolu kent (wired city), dijital kent (digital city), eko-kent (eco-city) gibi kavramlar kullanılmaktadır (Europian Parliment, 2014, s. 22). Bu şekilde farklı kavramları içermesinin asıl nedeni olarak akıllı kelimesinin nasıl bir atıfta bulunduğunun net olarak belirgin olmamasıdır. Söz konusu kavramlar nedeniyle kendisini akıllı olarak nitelendiren kentler bulunmaktadır. Akıllı kentler esas itibariyle çoğu kaynakta yer alan ortak tanıma göre, kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesini artırmak adına teknolojinin en verimli şekilde kullanıldığı organik sistemlerdir.

Akıllı kentlerin kentleşme literatüründe farklı tanımlarının bulunması kavramın üzerinde henüz ortak bir tanıma varılmadığını göstermektedir. Bu çerçevede farklı uluslararası ve ulusal kurumlar ile araştırmacılar farklı tanımlar yapmışlardır. Tablo 3.2' de kentleşme literatüründe yer alan bazı tanımlara yer verilmiştir.

Tablo 3.2: Kentleşme literatüründe yer alan bazı akıllı kent tanımları

Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO)	*"Kent planlamasını, yönetimini, inşasını, akıllı hizmetleri kolaylaştıracak şekilde yeni nesil bilgi iletişim teknolojilerinin uygulandığı kentlerdir."*
Avrupa Komisyonu	*"Geleneksel ağların ve hizmetlerin, kent sakinlerinin ve iş dünyasının yararı için dijital ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımıyla daha verimli hale getirildiği yerlerdir.*"
Uluslararası Telekominasyon Birliği (ITU)	*"Mevcut ve gelecek nesillerin ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel ihtiyaçlarını gözetirken; yaşam kalitesini, şehircilik hizmet sunumunun verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini ve diğer araçları kullanan yenilikçi şehirlerdir."*
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	2019-2022 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında, "*paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendiren ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirlerdir".*
Kamu Teknoloji Platformu	*"Bilgi ve iletişim teknolojilerini şehrin yaşanabilirliğini, çalışabilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak için kullanabilen kentlerdir."*
Kabakçı, 2008	*"Modern bir altyapıya sahip, hizmetlere kolay bir şekilde erişebilen, kentin doğal kaynaklarının en verimli şekilde kullanıldığı, yüksek yaşam standardı sağlayabilen, her türlü yeniliğe ve gelişime açık olan kentlerdir."*

Güvendik, 2008	*"Kentlerin büyümesinde güvenilirliğin ve sürdürülebilirliğin ön planda olduğu ve bu sayede kentlerin birer cazibe merkezine dönüşmesinin yanında yaşanabilirliklerinin de arttığı, teknoloji bazlı hizmetlerin kullanımının yaygınlaştığı kentlerdir."*
Hall ve diğerleri (2009)	*"Yollar, köprüler, metrolar, tüneller, raylar, havaalanları, deniz limanları, iletişim, su, güç ve hatta büyük binalarda dâhil olmak üzere tüm kritik altyapılarının koşullarını izleyen ve bütünleştiren, kaynaklarını daha iyi optimize eden, önleyici bakım planını yapabilen ve güvenliğini temin edebilen kentlerdir."*

Kaynak: (Akıllı Şehirler/Beyaz Bülteni, 2019, s. 9; Kamu Teknoloji Platformu, 2016, ss. 10-13; Kabakçı, 2008, s. 209; Güvendik, 2008, s. 283; Terzi ve Ocakçı, 2017, s. 12)

Tablo 3.2' de yer alan tanımlardan yola çıkarak akıllı kentler;

- Kentin tüm aşamalarında yeni nesil bilgi iletişim teknolojilerinin uygulandığı,
- Yaşam kalitesinin yüksek olduğu,
- Şimdinin ve gelecekteki öngörülen sorunların tespitini teknolojik kaynaklar ile sağlayarak bunlar için yenilikçi çözümler üreten,
- Kent içerisindeki tüm aktörler ile yönetişim ilkesi çerçevesinde çalışmaların yürütüldüğü,
- Sürdürülebilirliğin ve güvenilirliğin ön planda olduğu kentlerdir.

Bir akıllı kent tasarımı için asıl önemli olan yapı kentin sahip olduğu teknolojik altyapıdır. Söz konusu teknolojik altyapı sayesinde kent içerisindeki tüm paydaşlar her türlü bilgiden haberdar olabilmektedir. Fakat burada önemli olan nokta teknolojinin halkın ihtiyaçları ve sorunların çözümü için kullanılmasıdır. Aynı zamanda teknoloji sayesinde kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi akıllı kent tasarımlarının birincil koşuludur. Akıllı kent felsefesinde amaçlanan asıl nokta, başta ulaştırma ve enerji olmak üzere kentsel altyapılarda ortaya çıkacak olan sorunlar karşısında insan müdahalesine gerek kalmadan kendi kendisini yönetebilmesi ve yetebilmesidir (Terzi ve Ocakçı, 2017, s. 7).

Akıllı kent kavramı mikro düzeyde bir yaklaşımdan kentin bütününü içine katacak şekilde makro bir yaklaşıma dönüşmüştür (Akbaş, 2018, s. 141). Yani görülmektedir ki akıllı kent ile kentin bütününe yönelik bir iyileştirme sağlanacaktır. Bu çerçevede akıllı kentin bütününü kapsayacak şekilde farklı alanları bulunmaktadır. Bunları

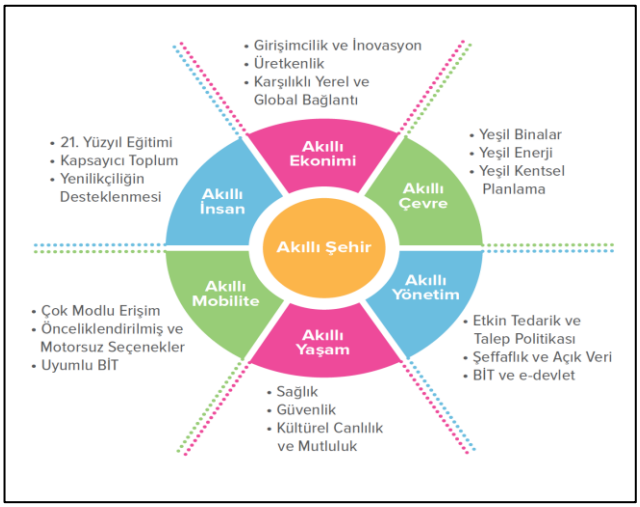
farklı uluslararası ve ulusal kurumlar ile araştırmacılar farklı şekillerde gruplandırsalar da temel olarak hepsi neredeyse aynı alanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı akıllı kent kapsamında 17 alan (Akıllı Şehirler/Beyaz Bülteni, 2019, s. 12) belirlemişken; AB akıllı kentlerin 6 alanından söz etmektedir (European Parliament, 2014, s. 18).

Şekil 3.4: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na göre akıllı kentin etki alanları

Kaynak: (Akıllı Şehirler/Beyaz Bülteni, 2019, s. 12)

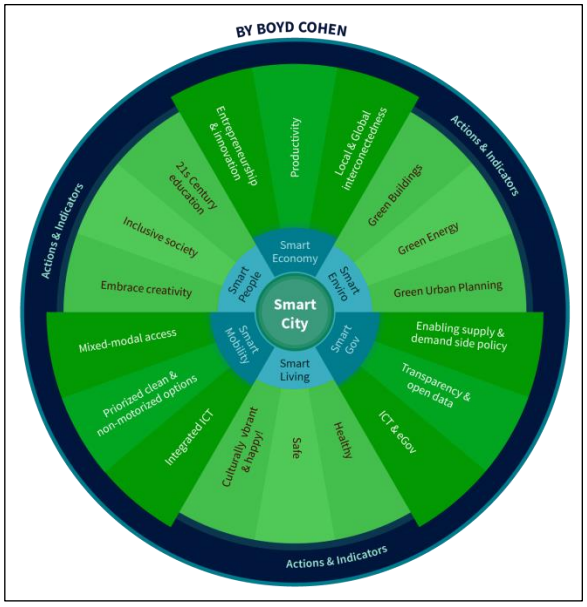
Şekil 3-5: Avrupa Birliği'ne göre akıllı kentin alanları

Kaynak: Akıllı Şehirler/Beyaz Bülteni, 2019, s. 14)

Şekil 3.5'da da yer alan çark Boyd Cohen tarafından "Akıllı Şehirler Çarkı (Smart Cities Whell-SCW)" oluşturulmuş ve Avrupa Birliği tarafından da kabul edilmiştir.

Şekil 3-6: Boyd Cohen'in akıllı şehirler çarkı (Smart Cities Whell-SCW)

Kaynak : (https://boydcohen.medium.com/blockchain-cities-and-the-smart-cities-wheel-9f65c2f32c36, 17.09.2021)

Tablo 3.3: Akıllı şehirlerin kavramsal tanımlamaları

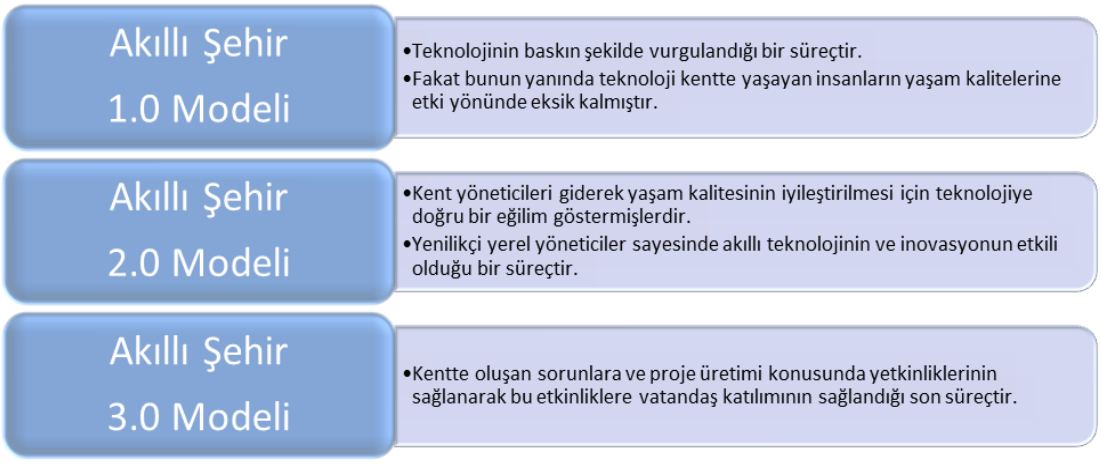
Akıllı Hareketlilik/Ulaşım (Smart Mobility)	Bilgi ve iletişim destekli ulaşım sistemlerini içermektedir. Çevre dostu ve dezavantajlı gruplar için kapsayıcı ulaşım çözümlerini amaçlamaktadır.
Akıllı Yaşam (Smart Living)	Bilgi ve iletişim teknolojileriyle insanların yaşamlarını kolaylaştırmak ve kentte yaşayanlara daha konforlu ve güvenli bir yaşam sürmek amaçlanmıştır.
Akıllı Yönetişim (Smart Governance)	Kamu ve özel sektörde çalışanların bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte hareket ederek, farklı derecedeki paydaşlar arasında etkin bir iletişim ağı kurmak amaçlanmıştır. Asıl önemli olan kamuda şeffaflığı sağlamaktır.
Akıllı Çevre (Smart Environment)	Yenilenebilir enerji, akıllı şebekeler, akıllı sayaçlar, hava kirliliği izleme teknolojileri, çevre dostu binalar, enerji verimli aydınlatma, akıllı su yönetimi alanlarını kapsamaktadır.
Akıllı Ekonomi (Smart Economy)	Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde verimlilik artışı, e-ticaret, ileri düzey üretim ve yönetim sistemlerinin kullanımı amaçlanmaktadır.
Akıllı İnsan	İnsanların bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yetkinliklerinin artırılmasıyla üretme becerilerinin geliştirilmesi, buluşçuluğa ve

(Smart People)	yenilikçiliğe karşı açık bilinçli toplumlar oluşturmak amaçlanmıştır.

Kaynak: (Terzi ve Ocakçı, 2017, ss. 7-8; Uçar, Şemşit ve Negiz, 2017, s. 1788; Çetin ve Çiftçi, 2019, s. 137; Dinç, 2020, s. 27)

Cohen yukarıda belirtilen Akıllı Kentler Çarkı'nda kentin bütününü kapsayacak şekilde bir alan belirlemiştir. Aynı zamanda Nam ve Pardo'da akıllı kenti bu doğrultuda üç temel bileşen çerçevesinde gruplandırmışlardır (Akbaş, 2018, s. 143). Onlara göre teknoloji, insan ve kurumsal bileşenler akıllı kenti oluşturmaktadır. Cohen ile Nam ve Padro'nun akıllı kent bileşenlerini birleştirerek bir çark oluşturulduğunda, Nam ve Padro'nun bileşenleri çarkın dış çemberini oluştururken, Cohen'in bileşenleri ise çarkın içerisini doldurmaktadır. Bu bileşenler sayesinde akıllı kent oluşmaktadır.

Dünya üzerinde sayıları gittikçe artan akıllı kentlerin teknoloji altyapılarının daha da geliştiği, gittikçe daha verimli, yaşanabilir ve güvenli kentler olduğu görülmektedir. Akıllı kentlerin oluşum sürecinde teknolojinin önemi çok fazladır. Cohen, akıllı kentlerin oluşum sürecini 3 aşamada incelemiştir (Akıllı Şehirler/Beyaz Bülteni, 2019, s. 15; Dinç, 2020, s. 22).

Akıllı kentlerin oluşması ve gelişmesi hususunda 1. aşamadan 3. aşamaya doğru geçiş sürecinde vatandaşlar hizmet yararlanıcı konumlarından kent ile ilgili sorunların çözümüne yönelik aktif rol alan aktörlere dönüşmüşlerdir. Bu sayede bir kentin akıllı kent olma serüveninin 3 aşamada gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Zaten akıllı kent bileşenleri içerisinde yer alan ve akıllı kentlerin temelini oluşturan

akıllı yönetişim kavramıyla vatandaş katılımı oldukça önemlidir (Akbaş, 2018, 143). Tüm bunlar göstermektedir ki teknoloji altyapısının sağlam ve güçlü bir şekilde kurulduğu bir akıllı kentte yerel yönetimler ve vatandaşlar birincil yetkili ve sorumlu aktörlerdir.

Artan kent nüfuslarına karşılık olarak dünyada ve Türkiye'de akıllı kent modeline karşı duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu çerçevede özellikle Avrupa kentleri başta olmak üzere teknolojik altyapıları gelişmiş olan özellikle Uzak Doğu ülkelerinde akıllı kent modeli etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Söz konusu kentler akıllı kent bileşenlerini taşımasına rağmen hepsi kendi içlerinde kendi ihtiyaçları doğrultusunda kendi akıllı kent modellerini ve stratejilerini geliştirmişlerdir. Türkiye'de ise akıllı kent modeline geçiş daha yeni yeni olmaktadır. 2000'li yıllardan itibaren kalkınma planları ve programları ile Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Vizyon 2023 politika belgeleri ile gündeme gelmeye başlamıştır (Bilici ve Babahanoğlu, 2018, s. 132; Uçar, Şemşit, ve Negiz, 2017, s. 1792). Bu çerçevede Türkiye'de ilk akıllı kent uygulaması 2000'li yıllarda Yalova'da "Bilişim Vadisi Projesi" isimli bir eko-tek yerleşim yerinin inşası ile başlamıştır (Bilici ve Babahanoğlu, 2018, s. 132; Çetin ve Çiftçi, 2019, s. 140).

Sonuç olarak akıllı kentler, kent hayatını olumlu yönde iyileştirecek şekilde araçlarla donatılmış, farklı kaynaklardaki verileri bir araya getirebilen, verileri görselleştirip kolay ulaşım sağlandığı, güçlü işbirliği ağlarının olduğu ve dijital altyapı sayesinde karar alma süreçlerinde daha açık ve kapsamlı bir sürecin işlendiği bir sistemdir.

3.4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT BAĞLAMINDA DİRENÇLİ KENT YAKLAŞIMI

21. yüzyıla gelindiğinde akıllı kentler gibi dirençli kentlere de olan ihtiyaç gittikçe artmıştır. Çünkü teknolojinin hızının gelişmesiyle yaşam da hızlanmış ve ülkeler hiç olmadıkları kadar birbirleriyle bağlantılı bir hal almışlardır. Bu durum da doğal afetlerin çoğalmasına, mülteci krizlerinin artmasına, salgın hastalıkların görülmesine ve çeşitli siber saldırıların yaygınlık kazanması gibi birçok riskin oluşmasına neden olmuştur. Söz konusu bu risklerin azaltılması ya da önceden önlem alınarak engellenebilmesi yeni yönetişim modellerinin doğmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü

daha önceden kullanılan modeller ile oluşan şoklar ve risklerin çözümlenmesi pek mümkün değildir.

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte kentlere olan yoğun göç dalgaları kentlerin nüfus yoğunluklarının da aynı oranda artmasına neden olmuştur. BM bu konu hakkında 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %68'inin kentlerde yaşayacağını tahmin etmektedir (UN, 2018). Kentlerde meydana gelen bu yoğunluk kentlerin çekiciliği ile oluşmuş olsa da çarpık yapılaşma, salgın hastalıklar gibi çeşitli olumsuzlukların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede kentlerin karşılaştıkları her türlü olumsuzluğa karşı kendisini en kısa sürede toparlayarak eski haline, düzenine geri dönebilme kabiliyetleri kentlerin dirençliliklerini göstermektedir. Dirençlilik kavramının kentleşme literatüründe kullanımı her ne kadar yeni olsa da kavramın ilk kullanımı 1973'lere dayanmaktadır. Bu çerçevede 1973 yılında dirençlilik kavramını ilk kez ekolojik dirençlilik adı altında Holling kullanmıştır. Bu çerçevede dirençli kent kavramından önce direnç kavramının incelenmesi faydalı olacaktır. Holling direnç kavramını, sistemlerin bozulma ve değişimleri hazmetme kapasitesi ile harici, beklenmedik durumlar sonrası aynı ilişkiler içinde kalabilme yeteneği şeklinde tanımlamıştır (Holling, 1973, s. 14). İlk olarak ekoloji alanında kullanılmış olsa da dirençlilik kavramı pek çok disiplinin araştırma konusu olmuş ve bu durum da ortaya kavramın farklı tanımlarının çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda en hızlı şekilde önceki duruma geri dönme yeteneği anlamına gelen dirençlilik kavramının dayanıklılık, esneklik, uyum kapasitesi şeklinde farklı ifade ediliş şekilleri de vardır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Terimler Sözlüğü'ne göre dirençlilik, *"bir birey ya da topluluğun tehlikeli bir oluşumun etkilerini, zamanında ve etkili olarak tahmin etme, öngörme, önleme, azaltma ve iyileştirme kapasitesidir"* (afad.gov.tr). BM ise dirençliliği, *"tehlikelere maruz kalmış bir sistemin, topluluğun veya toplumun, kendi temel yapılarını ve işlevlerini koruma ve onarma dahil, bir tehlikenin etkileri karşısında zamanında ve etkin bir şekilde direnme, soğurma, uyum geliştirme ve iyileştirme becerisi"* (UNISDR, 2017) olarak tanımlamaktadır. AFAD'ın ve BM'nin dirençlilik tanımlarından yola çıkarak tehlikelere maruz kalmış toplumun en kısa zamanda iyileştirilmeleri kentlerde mümkündür. Bu durumda da ilk olarak kentleri dirençli hale getirmek gerekmektedir. Bu çerçevede kentler etkileri uzun dönemlerde görülen stresler veya kısa dönemde ani biçimde gelişen şoklarla

karşılaşmaktadır (Tuğaç, 2019, s. 989). Söz konusu bu şoklar ve stresler iklim değişikliği, afetler ile meydana gelmektedir. Kentler, meydana gelen bu stresler ve şoklar karşısında kent sisteminin kendisini değiştirmesi ya da geliştirmesiyle dirençlilik kazanmış olmaktadır. Bu doğrultuda direnç kent, fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda kentlerin karşılaşabileceği her türlü olumsuz durumda kenti oluşturan aktörlerin ve dinamiklerin koordineli bir şekilde mücadele etmesidir (Çiriş, 2017, s. 148). Dirençli kent kavramı, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Tablo 3.4'te dirençli kent tanımlamaları yapılmıştır.

Tablo 3.4: Literatürde yer alan bazı dirençli kent tanımları

OECD	*"Dirençli kentler, ortaya çıkan tehlike ve risklerle başa çıkabilme, iyileşme ve gelecekteki ekonomik, çevresel, kurumsal ve sosyal şoklara hazırlanabilme becerisidir".*
Dünya Bankası	Toplumun tüm kesimleri için meydana gelen şok ve streslerin etkilerini eşitlik temelinde çözerek, kentin mevcut işlevlerini yerine getirecek kapasiteye ve imkâna sahip olması kentin dirençliliğini göstermektedir.
UN-Habitat	*"Kentsel dirençlilik, herhangi bir kentin tüm sistem ve sakinleriyle birlikte tüm şok ve streslere karşı mücadelede sürekliliği sağlayarak sürdürülebilir bir kente dönüşme kapasitesine sahip olmasıdır."*
Dirençlilik İçin Küresel Birlik (AGIR)	*"Kentsel dirençlilik, korunmasız hane halkının, ailelerin, toplumların ve sistemlerin belirsizlik ve şok riski ile karşı karşıya kalma, şoklara etkili bir şekilde dayanma ve bunlara cevap verme ve sürdürülebilir bir şekilde iyileşme ve uyum sağlama kapasitesidir"*
Resilientcity.org	*"Dirençli kent, sosyal, ekonomik ve teknik sistemlerin ve altyapılarının aynı fonksiyonları, yapıyı ve kimliği sürdürebilmelerini mümkün kılacak şekilde gelecekte karşılaşacakları şokları ve stresleri absorbe etmek yönünde kapasitesini geliştirmiş kenttir."*
100 Dirençli Kentler Ağı	*"Kentsel dirençlilik, bir kentteki bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin, sistemlerin, hangi tür kronik stres ve akut şoklara maruz kalınırsa kalsınlar hayatta kalma, uyum sağlama ve gelişme kapasiteleridir."*

İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP)	*"Dirençli kentler, bir kentte yer alan toplulukların bir krize veya doğal ya da insan kaynaklı oluşan afetlere karşı direnen, uyum sağlayan ve bu krizlere karşı kolaylıkla hareket edebilme yeteneğine sahip kentlerdir."*

Kaynak: (Tuğaç, 2019, ss. 990-991; World Bank-GFDRR, 2015, s. 19; UN-Habitat, 2018, s. 13; İSMEP, 2014, s. 12)

Tablo 3.4'te de yer alan dirençli kent tanımlarında ortak noktalar göze çarpmaktadır. Bu çerçevede dirençli kentlerde önemli olan nokta kent içerisinde yer alan tüm aktörlerin işbirliği içinde karşılaşılan şok ve streslere karşı koyabilme kapasitesine sahip olmaktır. Bir kenti dirençli kılan onun dirençli olduğunu gösteren OECD'nin belirlemiş olduğu bir takım özellikler bulunmaktadır (OECD Resilient Cities Report, 2016, s. 3). Bunları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Uyum sağlayan bir kentsel sisteme sahip olmakla birlikte geçmişte yaşanmış olan tüm belirsizlikleri ve alışkanlıkları değiştirerek yöneten; sorunlara karşı çözümler üretirken geçmişte kazanılmış olan kanıtlardan yola çıkarak geleceğe ilişkin kararlar veren bir sistemdir.
- Sağlam bir kentsel sistemdir. Ani oluşan şok ve streslere karşı önemli bir fonksiyon kaybı yaşamadan, söz konusu şok ve stresleri yok etme yeteneğine sahip olan sistemlerdir. Bu şekilde bir sistemin oluşabilmesi için iyi bir tasarlama yapılmış olmalı ve sistemin iyi bir yönetime sahip olması gerekmektedir.
- Dirençli kentlerin yedekli bir sisteme sahip olmasıyla ani gerçekleşen yıkıcı bir olay veya şoklar karşısında kentsel ihtiyaçların karşılanması sağlanmaktadır. Bu durum yedek bir kapasite ile sağlanır ve birden fazla kaynağa bilinçli bir şekilde ihtiyaç halinde ulaşabilmeyi gerektirir.
- Esnek bir kent yapılanmasına sahip kentlerdir. Bu sayede kenti oluşturan tüm aktörlerin ani bir şok veya stres durumunda yaşanacak olan değişime karşılık hızlı bir şekilde yanıt vermesi ve adapte olması sağlanmaktadır.
- Dirençli kentler yeterli ve gerekli olan kaynaklara sahip sistemlerdir. Oluşan bir krizde veya ani şokta mevcut hizmetlerle birlikte ihtiyaç duyulan hizmetlerin işlevselliklerini hızlı ve etkin bir şekilde geri yükleyebilen sistemlerdir.

- Kenti oluşturan tüm aktörlerin politika belirleme aşamasından itibaren tüm politika belirleme sürecinde etkin rol almaları dirençli kentler için önemli bir kriterdir.
- Tutarlı, kararlı ve etkili yatırımları iyi bir şekilde sağlamak için sektörel ve idari sınırları aşan, politika belirlemede yönetişim ilkesi çerçevesinde yaklaşım geliştiren bir sistemdir.

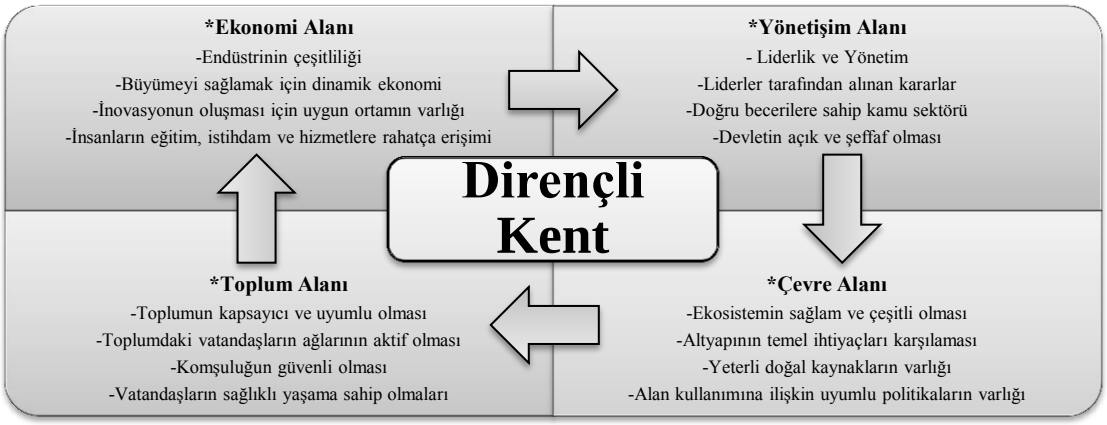
Bir kenti dirençli kılan özelliklerden de anlaşılacağı gibi dirençli kentler, kentin tüm aktörlerinin işbirliği içerisinde felaket getiren her türlü olaydan sonra sosyal, kurumsal, ekonomik aktivitelerin eski düzenine en hızlı şekilde dönüştürüldüğü ve iyileştirildiği yerlerdir. Bir kentte, kentsel direnç geliştirilirken çok aktörlü bir yönetişim anlayışının belirlenmesi en önemli ilkelerden birisidir (Kavanoz, 2020, s. 17). Bu sayede her türlü olumsuzluk karşısında her kesimden bireyin katılımıyla çözüme daha kolay ulaşılacaktır.

Dirençli kentsel sistemleri anlayabilmek için çok katmanlı bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Bu çok katmanlı yapılanma Resilience Alliance tarafından şu şekilde belirlenmiştir (Balta, 2013, s. 31).

- Metabolik akış; kentsel sistemlerin sürdürülebilirliği, refah ve yaşam kalitesi.
- Yönetişim ağları; toplumun öğrenme, uyum sağlama, kentsel sorunlarla başa çıkma kapasitesi.
- Kentlerin sosyal dinamikleri; topluluklara üyelik, hizmetleri kullanma ürünleri tüketme.
- Yapılı çevre ile olan ilişkiler
- Sentez; tüm boyutların sentezidir.

Dirençli bir kent oluşturmak için uluslararası kuruluşların çeşitli çalışmaları mevcuttur. Söz konusu kuruluşlar kentin dirençliliğini belirlemek veya ölçmek için çeşitli parametreler geliştirerek farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. OECD bu uluslararası kuruluşlardan birisidir ve bir kentte dirençliliğin devamlılığını sağlamak için 4 alandan bahsetmektedir. Bu çerçevede dirençli kent kavramının çok boyutlu bir paradigmaya sahip olduğunu söylemek yanlış değildir. OECD'nin bir kentin dirençliliğini sağlamak ve devam ettirmek için gerekli olan boyutları Şekil 3.7.'de yer almaktadır.

Şekil 3.7.: OECD'nin dirençli kent boyutları

Kaynak: (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

OECD'nin yaklaşımındaki temel mantık, birbiriyle ilişkilendirilemeyen hiçbir politikanın dirençli kent yaratmak ve sorunların çözümünü sağlayacak çalışmaların ortaya konması için yeterli olmayacağı görüşüdür. Bunlar çerçevesinde kentlere yönelik afet risklerini belirleyerek konut alanları, ulaşım, kentsel teknik altyapı, sanayi alanları ve bu bölgelerde yaşayan nüfusa yönelik riskleri tespit edip zarar azaltma stratejileri geliştirilmelidir. Bu sayede kentler afet anında sürdürülebilirliği sağlayabilecek ve afet sonrasında da hızlı bir iyileşme sürecine dâhil olacaklardır. Ayrıca BM'nin 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın 11. hedefi "Sürdürülebilir Kentler ve Topluluklar" başlıklıdır ve kentlerin kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir olmasını amaçlamaktadır. Aynı zamanda Gündem 21, BM Habitat III Yeni Kentsel Gündem, Sendai Afet Riski Azaltım Çerçevesi ve Paris İklim Anlaşması gibi pek çok BM belgesinde dirençli kent kavramı incelenmiştir (Bizzotto vd., 2019, s. 8). Söz konusu bu belgelerde dirençli kentler için temel yapı taşları belirlenmiş olsa da her kentin kendi yerel yönetimi karşılaştıkları şok ve streslere yönelik kendi politikalarını belirlemektedir.

Kentlerin afetlere karşı dirençli kent olmalarına yönelik birçok proje ve plan oluşturulmaktadır. Deprem, sel gibi doğal afetlerin daha çok meydana gelmesi kentlerin daha çok bu olumsuzluklara karşı direnç kazanmalarına sebep olmuştur. Örneğin, Tokyo gibi deprem riskinin yüksek olduğu kentlerde daha çok depreme karşı dirençli bir kent oluşturma amacı bulunmaktadır (Eren, 2019, s. 910). Kısacası kentlerin hangi alanda dirençlilik kazanacakları karşılaştıkları şoklar ve streslere bağlıdır. Kentlerin dirençlilik kazanmalarına yönelik yapılacak olan çalışmalarda ve

yürütülen projelerde kenti oluşturan tüm paydaşlar yer almalıdır. Fakat kente ve kentliye en yakın paydaş olan yerel yönetimler kentlerin dirençlilik kazanmaları için oluşturulan ve yürütülen politikalarda birinci sırayı almaktadırlar (Tuğaç, 2019, s. 986). Bu çerçevede kentlerin hangi şok ve streslere karşı dirençlilik kazanacakları yerel yönetimler tarafından belirlenmektedir.

Kentleşme yazınında daha çok deprem ve sele karşı oluşturulan dirençli kent çalışmaları yapılmıştır. Fakat günümüze gelindiğinde Covid-19 salgını tüm kentleri dirençlilik kapsamında adeta sınava tabi tutmaktadır. Salgın hastalıklar da bir doğal afet türü olarak karşımıza çıkmaktadır ve bulaşıcı hastalıkların küresel boyutta etkili olmaları onları birer pandemiye dönüştürmektedir. Bu çerçeve tarihsel süreçte meydana gelmiş olan bulaşıcı hastalıkların ve salgınların kent yaşantısında önemli değişimlere yol açtığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte nüfusun artmasının etkisiyle mega kentler oluşmuş ve bu durum tüm kaynakların kendilerini yenileme fırsatları olmadan hızlı bir şekilde tüketilmesine neden olmuştur. Bu durumun sonucu olarak iklim değişikliğine bağlı hava olaylarının aşırılaşması ve afetlerin arttığı bir ortamda bulaşıcı hastalıkların pandemi haline gelmesi şaşırtıcı bir durum değildir (Tuğaç, 2020, s. 271). Günümüze gelindiğinde 12 Mart 2020 tarihinden itibaren tüm dünyada etkili olan Covid-19 salgını başta kentsel sistemler olmak üzere tüm sistemleri etkilemiş ve sistemler üzerinde çeşitli değişimlere neden olmuştur. Bu çerçevede Covid-19 salgınının özellikle kentsel sistemler bazında şimdiki ve gelecek kuşakların yaşam biçimlerini önemli ölçüde etkileyecek şekilde ekonomik, sosyal ve çevresel değişimlere neden olacaktır (UN Habitat, 2020). Söz konusu bu değişimlerin çoğunlukla kentsel alanların planlanması, kentsel politikalar ve kentsel faaliyetlerin belirlenmesi veya sınırlandırılması şeklinde olacağı açıktır. Tüm bunlar doğrultusunda Covid-19 salgını ile birlikte kentlerin daha dirençli hale getirilmeleri açısında kentlerde eski sistemin aksine yeni yaklaşım ve politikalar hâkim olacaktır. Bunlardan ilk olarak kentsel alanlardaki yoğunlukların düzenlenmesi açısından mega kentlerin dirençliliklerinin daha kısıtlı olmasından dolayı nüfusun daha az yoğun olduğu bölgelere doğru kayması beklenmektedir. Çünkü yüksek yoğunluklu kentlerde nüfus hareketlerinin takibinin zorlaşması, salgın sürecinde yaşanan karantina uygulamalarının takibini de zorlaştırmaktadır. Tarih boyunca görülen tüm salgınlarda, kentleşmenin yoğun olduğu bölgelerde takibin daha zor olduğu açıktır (Klaus, 2020). Bu durumun aksine

nüfus yoğunluğunun az olduğu bölgelerde virüs takibi daha kolay bir şekilde sağlanacaktır.

Covid-19 salgınının kentlerde yarattığı değişim ve dirençli kent olma yolunda ortaya koyduğu bir diğer gelişme ise kentsel açık ve yeşil alanların planlanmasında gerçekleştirilen artıştır. Salgın neticesinde virüsün kapalı ve kalabalık alanlarda daha kolay bir şekilde yayıldığının anlaşılması üzerine kentlerdeki açık ve yeşil alan politikalarında ciddi bir artış olmaktadır. Ayrıca kent içerisinde ulaşım, atık yönetimi, sağlıklı bina kavramı, su ve gıda güvenliği, halk sağlığı yönetimi, enerji sistemlerindeki dönüşüm, toplumdaki hassas gruplar için dirençliliğin sağlanması, dijital altyapı gelişimi, kenti oluşturan her kesim için farkındalık eğitimi politikaları geliştirilerek kent içerisinde dirençlilik sağlanmalıdır (Tuğaç, 2020, ss. 276-283). Kentsel dirençliliğin temel yapı taşını oluşturan yönetişim ilkesi çerçevesinde Covid-19 salgınına karşı kentlerde dirençlilik daha kolay bir şekilde sağlanabilecektir.

Dirençli kentin özellikleri içerisinde her türlü şok ve strese karşı alınacak olan tedbirler ve olanaklara eşit şekilde ulaşım esası bulunmaktadır. Fakat Covid-19 salgını ile birlikte dünya üzerinde yoksul ülke kentlerinin bu olanaklara kolay bir şekilde ulaşamadığı görülmektedir. Bu çerçevede gelişmiş ülkelerin destekleri ile yoksul ülke kentleri de dirençlilik sağlama imkânı kazanabilecektir. Salgın sürecinde görülmektedir ki kentlerin dirençlilik kazanmaları uluslararası işbirliği ile mümkündür (Tuğaç, 2020, s. 285).

Sonuç olarak sürdürülebilir bir kent yaratma düşüncesi 21. yüzyılın bir gereği konumundadır. Çünkü küreselleşmenin etkisiyle birlikte gelişen ve hızlanan tüm sistemler kentler üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu durum kentlerin nüfus yoğunluklarının artmasına ve taşıma kapasitelerini aşmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin etkisiyle oluşan mega kentlerde nüfus yoğunluğunun artması çeşitli çevresel, sosyal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu durum kent uzmanlarının farklı kent modelleri-ütopyaları ortaya koymalarına neden olmuş olsa da sorunların çözümüne kesin bir yanıt olamamıştır. Çünkü ortaya koyulan bu yeni kent modellerinde nüfusun yoğunluğu her ne kadar sınırlandırılmaya çalışılsa da bu mümkün olmamıştır. Bahçe Kent, Yavaş Kent, Ekolojik Kent, Akıllı Kent ve Dirençli Kent modellerinin incelenmesi sonucunda tüm bu modellerin sürdürülebilir bir kent yaratma fikri çevresinde geliştirildiği ve hepsinin bir bütün olarak ele

alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Tezin ana konusu olan dirençli kent modeli ise sürdürülebilirliğin uzun dönemdeki yansıması olarak görülmektedir. Dirençli kent kavramı, bir kentin oluşmuş ya da oluşma ihtimali olan her türlü şok ve strese karşı kentin tüm aktörlerinin işbirliği ile en kısa sürede eski haline geri dönebilme kapasitesidir. Bu çerçevede şimdiye kadar şok ve stres adı altında daha çok deprem, sel gibi doğal afetler ele alınırken günümüzde başa çıkmak zorunda olduğumuz Covid-19 salgını gibi bir salgın hastalığa karşı dirençli kent yaratılmamıştır. Mega kentlerde nüfus yoğunluğunun fazla olması hastalık sonucunda ortaya çıkan virüs takibini zorlaştırmaktadır. Nüfus yoğunluğunun az olduğu kentlerde salgın hastalıklara karşı daha kolay bir dirençli kent oluşturulabilecektir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER BAĞLAMINDA DİRENÇLİ KENT: ÇANKIRI ÖRNEĞİ

4.1. YÖNTEM

Çalışmada yer alan bu kısımda araştırma süreci içerisinde kullanılan araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi başlıkları altında açıklamalar yapılmıştır.

4.1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusunu sürdürülebilir kent, akıllı kent ve dirençli kent kavramlarının kavramsal çerçeveleriyle birlikte Çankırı özelinde söz konusu bu kavramların ne düzeyde anlaşıldığı ve Covid-19 salgın sürecini Çankırı gibi mikro ölçekte bir kentin ne düzeyde atlattığını ve atlatmaya çalıştığını anlama çabası oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Çankırı gibi mikro ölçekte olan kentlerde bir dirençli kent oluşturmak daha kolay olacağı düşüncesi tezin ana konusunu kapsamaktadır.

Çalışmada 2022 yılı içerisinde Çankırı ili içerisinde yer alan Çankırı Valiliği, Çankırı Belediyesi, Çankırı İl Sağlık Müdürlüğü, Çankırı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Çankırı AFAD İl Müdürlüğü, Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü içerisinde görev yapmakta olan yetkili kişilerden Covid-19 salgın sürecinde Çankırı kentinde nasıl bir yol haritası izlendiğini ve bundan sonraki süreçte neler yapılabileceği-yapılması gerektiği yönünde bilgi ve yorumlar alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen bu veriler incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

4.1.2 Araştırmanın Deseni

Araştırmada Çankırı ili içerisinden belli kamu kurumları seçilmiştir. Çankırı ili üzerinde araştırma yapılmasının nedeni, Çankırı'nın İç Anadolu Bölgesinde küçük bir kent olması ve sınır komşusu olarak Ankara gibi bir metropolün bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Çankırı'nın diğer komşu kentleri de onun gibi küçük ve orta ölçekli kentler olması Çankırı'nın pilot kent olarak seçilmesine neden olmuştur. Covid-19 salgın sürecinde insanların büyük kentlerden kaçarak daha küçük ve mikro

kentlere yönelmeleri seçim konusunda ana kriteri oluşturmaktadır. Çankırı'nın hem nüfussal hem de konumsal açıdan kendi kendisine yetebilecek potansiyelde olması onun mikro bir kent olarak tanımlanmasına sebebiyet vermiştir.

Araştırmada Çankırı ili içerisinde yer alan Çankırı Valiliği, Çankırı Belediyesi, Çankırı İl Sağlık Müdürlüğü, Çankırı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Çankırı AFAD İl Müdürlüğü, Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü'nde çalışmalarını sürdüren yetkili kişiler ile görüşülerek Covid-19 salgın sürecini Çankırı kentinin nasıl karşıladığını ve salgın sonrasındaki süreçte de nasıl bir yol izleyeceğini anlamaya yönelik olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, elde edilen verilerin doğal ortamda daha gerçekçi bir şekilde ortaya konulmasına yönelik bir araştırma tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Bu çerçevede nitel araştırma öznel ve yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir.

Araştırmanın örneklemi seçilirken Çankırı ili içerisinde yer alan kamu kurumlarından seçilen yetkili kişilerden oluştuğundan "amaçsal örneklem" kullanılmıştır. Amaçsal örneklemde seçim yapılırken araştırmanın amacı önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu doğrultuda bilgi sahibi olduğu düşünülen örneklem olarak seçilmiştir. Covid-19 salgının yakın zamanda karşılaşılmayan bir afet türü olmasından kaynaklı, tüm sorumluluğun başta İçişleri Bakanlığı olmak üzere kamu kurumları tarafından koordine edilmesi ve nasıl bir yol izleneceğinin belirlemesi örneklemin kamu kurumlarından oluşmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Çankırı ili içerisinde yer alan ilgili kamu kurumlarının araştırmanın örneklemini oluşturması uygun görülmüştür.

4.1.3. Araştırma Grubu

Çalışmanın araştırma grubunu 2020-2022 yılları arasında Çankırı ili içerisinden seçilmiş olan kamu kurumlarında görev alan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 5 yetkili kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların hepsi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde araştırmacının konuyla ilgili olarak önceden hazırladığı konu ve sorularla mülakatlar gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda görüşmeler sırasında hazırlanan soruların sırası mülakatın gidişatı doğrultusunda değişebilir ya da araştırmacının inisiyatifi

doğrultusunda bazı sorular eklenip çıkartılabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme türü sayesinde konu ile ilgili olarak derinlemesine bilgi edinmek mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 131).

4.1.4. Verilerin Toplanması

Çankırı ili içerisinden seçilmiş olan kurumlarda görev yapmakta olan yetkili kişilerden randevu talep edilerek görüşmeler sağlanmıştır. Fakat salgın ile doğrudan ilişkisi bulunduğu için araştırmaya büyük oranda fayda sağlayacağı düşünülen Çankırı İl Sağlık Müdürlüğü yetkilileri, araştırmanın içeriği ile araştırma sorularının uyuşmadığı gerekçesi ile görüşmeyi reddetmişlerdir (EK-2). Söz konusu bu durum araştırmanın gidişatını biraz da olsa sekteye uğratmıştır. Araştırma grubu içerisine dâhil olan diğer kurumlarla, alınmış olan izinler doğrultusunda görüşmeler sağlanmıştır. Gerekli izinler, Ocak 2022 (EK-1) itibariyle alınmaya başlanmış olup görüşmeler 6 ay içerisinde tamamlanmıştır.

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi gereği önceden hazırlanmış görüşme soruları ile derinlemesine veri toplama amaçlanmıştır. Katılımcılara EK-3'de yer alan sorular yöneltilmiştir. Toplam 24 sorudan oluşan görüşme sorularından ilk 11'i sürdürülebilir kent, akıllı kent, dirençli kent, afet yönetişimi gibi daha genel kavramların yorumlanmasına yönelik konuları kapsamaktadır. Kalan 13 soru ise Çankırı özelinde hazırlanmış olan Çankırı'nın Covid-19 salgın sürecini nasıl yönettiği ve salgından sonraki süreçte nasıl bir yol izleyeceğini anlamaya yönelik soruları içermektedir. Genel sorular olarak nitelendirilen ilk 11 soru seçilmiş olan her kuruma yöneltilmiş olmasına karşın, geriye kalan sorular kurumlar bazında hazırlanmış ve ilgili kurumlara Çankırı özelinde ilgili sorular yöneltilmiştir.

Çalışmada veri analizi, elde edilen veriler görüşmeler esnasında alınan notların düzenlenmesi sonucu elde edilmiştir. Söz konusu düzenlemeler esnasında konular hakkında anlamlar çıkarılarak bilgilendirme ve analiz etme amaçlanmıştır. Analizlerin tamamlanmasının ardından kurumların kentsel dirençliliği sağlamaları bazında etkili ve eksik olduğu noktalar sonuç ve öneriler kısmında belirtilmiştir.

4.2. BULGULAR

Bu kısımda; EK-3'de yer alan mülakat soruları çerçevesinde örneklem içerisinde yer alan kurum yetkili kişileri ile yapılan görüşmeler yer almaktadır. Bu bağlamda yetkili kişilerin vermiş oldukları cevaplar, mülakat soruları doğrultusunda sırasıyla yorumlanmıştır.

Kurumlara yöneltilen *"Dirençli kentler ve sürdürülebilir kentler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?"* sorusuna yönelik olarak sürdürülebilir kent kavramına yönelik daha fazla görüş alınmıştır. Sürdürülebilir kentler, insan gereksinimlerini günümüz koşullarında karşılayarak gelecek kuşakları da düşünerek planlama yapan kentler olarak literatürde yer almaktadır (Ertürk, 1996, s. 175). Bu doğrultuda sürdürülebilir kent kavramı hakkında verilen cevaplardaki ortak ifade, "gelecek kuşakların gereksinimlerini göz ardı etmeden bugünün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik planlanan kent" şeklindedir. Aynı zamanda sürdürülebilir kent kavramının kentler için olmazsa olmaz bir yapılanma olması gerektiği tüm kurumlar tarafından desteklenmiştir. Dirençli kent kavramı hakkında henüz kamu kurumları içerisinde yaygın bir kanaatin oluşmadığı anlaşılmıştır. Fakat AFAD ile yapılan görüşme sonucunda kurum yetkilisi, dirençlilik kavramına kurumlarının iki perspektifte baktıklarını dile getirmiştir. Bu çerçevede AFAD, dirençlilik kavramına ilk olarak toplumsal açıdan afet bilinci ve farkındalığı olan toplumun varlığının gerekliliği açısından bakarken, ikinci olarak ise yapısal dönüşümlerin yapılmış olduğu kentler şeklinde bir perspektif çizmektedir. Dirençlilik kavramının kenti oluşturan tüm aktörlerin sürece katılımı ile daha etkili ve kolay sağlanabileceği açıktır. Bu doğrultuda AFAD'ın da belirttiği gibi kenti oluşturan toplumun afet bilinci ve farkındalığının oluşturulması dirençlilik açısından oldukça önemlidir. Kısaca "*Dirençli kentler, bilinçli ve dirençli toplumlardan oluşur."* savı bu doğrultuda çıkarılabilir.

Yöneltilen ikinci soru, *"Akıllı kentler hakkındaki görüşleriniz ve akıllı kent alt yapısı oluşturmak ile kentsel dirençliliği sağlamak arasındaki bağ hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?"* şeklindedir ve akıllı kentler genel olarak tüm kurumlar tarafından sosyal, ekonomik ve teknolojik olarak kendisini geliştirmiş kentler olarak yorumlanmıştır. Kent literatüründe de akıllı kentlerin mevcut ve gelecek nesillerin çağın gereklilikleri doğrultusunda yaşam kalitelerini, verimliliklerini ve rekabet

güçlerini artırdıkları yenilikçi şehirler (Akıllı Şehirler/Beyaz Bülteni, 2019, s. 9; Kamu Teknoloji Platformu, 2016, ss. 10-13) olarak tanımlanması, kurumların akıllı kentler hakkındaki görüşleri ile paralellik göstermektedir. Bir kent içerisinde akıllı kent alt yapısı oluşturmak o kentin tüm kentsel akışını kontrol etmeye yardımcı olmasından kaynaklı faydalıdır. Bu doğrultuda akıllı kent alt yapısı oluşturma ile kentsel dirençliliği sağlama arasında doğrudan bir bağ olduğu açıktır. Akıllı kent alt yapısı oluşturmak ve kentsel dirençlilik arasındaki bağ hakkında ise genel itibariyle kentin dijital kontrolünün sağlanması ile kentin dirençliliğinin artırılacağı yönünde olmuştur. Çünkü akıllı kent alt yapısı oluşturarak kenti oluşturan tüm elemanların dijital kontrolünü sağlamak olduğunu belirten yetkililer kentin dirençliliğinin de bu şekilde sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Üçüncü soruda, *"Afet yönetişimi açısından baktığımızda büyük kentlerin geleceğini nasıl görüyorsunuz ve bunun devamında mikro kentlerin gelişimi sizce nasıl yorumlanmalıdır?"* yapılan araştırmanın ana konusu olan mega kentlerin geleceği ile ilgili fikirler alınmaya çalışılmıştır. Afet yönetişimi açısından büyük ve küçük kentlerin herhangi bir ayrıma tabi tutulmaması gerektiğini belirten kurumlar, büyük kentlerde karşılaşılan afetlere yönelik olarak en etkili sorunun yapı stoku olduğunu dile getirmişlerdir. Afet yönetişimi açısından kentler incelendiğinde mikro kentlerin nitelikli hale getirilmesi çerçevesinde nüfusun mikro kentlere doğru kayacağı ve bu doğrultuda ise büyük kentlerdeki taşıma kapasitesinin azalabileceği tüm kurumlar tarafından ifade edilmiştir. Bu doğrultuda AFAD yetkilisi, "köysel dönüşüm" kavramının bir proje halinde hayata geçirilmesi gerektiğini savunmuştur. Kavram çerçevesinde köylerin imkânlarının artırılması ve çekiciliklerinin yükseltilmesi ile kentte yaşayan kalabalıkların köye olan göçlerinin sağlanacağını dile getirmiştir. Aynı zamanda kentsel dönüşümde olduğu gibi "köysel dönüşüm" de de vatandaşa bir destek sağlamanın teşvik açısından önemli olacağını ifade edilmiş ve köylerde yaşayan nüfusun artırılması ile Türkiye genelinde yaşanan çoğu sorunun çözüleceği savunulmuştur. Tüm bunlar neticesinde afet yönetişimi açısından bir bakış sergilendiğinde ise köy nüfusunun artırılmasının afet risklerini de en aza indirgeneceği belirtilmiştir.

Yöneltilen diğer soru *"Salgın yönetimi açısından mikro kentlerin önemi ile bu dönemde gerçekleştirilen üretim ve tarım faaliyetlerinde mikro kentlerin*

verimlilikleri konusundaki görüşleriniz nelerdir?" şeklinde olmuştur ve tüm kurumların bu soru hakkındaki ortak ifadeleri salgın döneminde mikro kentlerde üretim ve tarım faaliyetlerinin daha kolay bir şekilde yürütüldüğü şeklindedir. Çünkü özellikle salgın dönemi gibi herhangi bir afet durumunda üretim ve tarım faaliyetlerinde bir aksama olmaması en önemli kriterdir. Bu çerçeveden bakıldığında da mikro kentlerde bu tip faaliyetlerin kontrolü ve devamlılığının daha rahat bir şekilde sağlanabilme olasılığı mikro kentlerin önemini risk durumlarında artırmaktadır. Söz konusu bu durum ise mikro kentlerin risk anlarında dirençlilik göstererek daha çabuk imkan yaratma şansı olduğunu göstermektedir.

"Afet yönetişimi kavramı ve orta ölçekli kentlerde afet yönetişimi kavramının uygulanması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?" sorusuna yönelik kurumlar, afet yönetişimi kavramının orta ölçekli kentlerde daha kolay yürütüldüğünü savunmuşlardır. Çünkü herhangi afet anında orta ölçekli bir kentte, kent içerisinde bulunan en alttan en üste kadar her kurumun ivedi ile toplanıp harekete geçmesi ve riski azaltmasının daha kolay olacağı yorumlanmıştır. Bu konu hakkındaki farklı bir bakış açısı ise kentlerde yaşanacak olan afetlerin kentlerin ölçeklerine göre değil de kent içerisinde yaratacakları risklere yönelik olarak değerlendirilmesi gerektiği şeklindedir.

Kurumlara yöneltilen diğer soru *"Afet yönetimi kavramı çerçevesinde salgın döneminde diğer aktörlerle ortaklık sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz? Oluşturulmuş olan ortaklıklar sizce salgın yönetimi açısından faydalı oldu mu ya da oluyor mu?"* şeklindedir. Bu soru ile kurumların kent içerisinde herhangi bir risk ile karşılaşmaları durumunda yönetişim ilkesi çerçevesinde diğer aktörlerle ne düzeyde iletişim kurdukları ve kurabildikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Afet yönetimi çerçevesinde bakıldığından herhangi bir afet anında kent içerisinde yer alan ve kenti oluşturan aktörlerle sağlanan ortaklıklar oldukça önemlidir. Buradan yola çıkarak kurumlara afet yönetimi kavramı çerçevesinde salgın dönemine diğer kurumlarla olan işbirlikleri sorulmuştur. Çankırı kenti içerisinde oluşturulmuş olan ortaklıkların salgının kent içerisindeki seyrini değiştirir şekilde olduğu saptanmıştır. Fakat AFAD'ın Çankırı'da salgın için koordine merkezi konumunda olması tüm kurumların AFAD'a bağlı olarak yönetimlerini yürütmelerini sağlamıştır.

Dijitalleşme, hem içinde bulunduğumuz yüzyıl hem de içinde bulunduğumuz salgın döneminde önemi anlaşılan nadir kavramlardan biridir. Bu çerçevede kurumlara *"Pandemi sürecinin kentlerin dijitalleşmesine olan katkısını, dijital altyapıyı ve dijital okur-yazarlığın salgın yönetimi açısından önemini nasıl değerlendirirsiniz?"* şeklinde yönetilen soruya cevap olarak kurumlar söz konusu kavramların akıllı, dirençli ve sürdürülebilir bir kent oluşturmak için oldukça gerekli olduklarını ifade etmişlerdir. Salgın yönetimi açısından bu kavramları yorumlamaları istendiğinde ise, salgında yaşanan tam kapanmadan kaynaklı olarak her işin dijital ortamda yapıldığını ve bu doğrultuda dijital alt yapının kent içerisinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Fakat salgın sürecinde dijital ortamda yayılan bilgi kirliliğinin dijital okuryazarlık konusundaki eksiklikten kaynaklı olduğunu da yorumlarına eklemişlerdir. Örneğin salgın dönemi sürecinde bir dönem kaldırımlarda bir anda bayılan ve ölen insanların dijital ortamda yayılması bir korku tufanı içerisine girilmesine neden olmuştu. Ayrıca aşı ve aşılanma ile ilgili olarak da karşıt görüşlerin dijital ortamda yayılması bu süreci doğrudan etkilemiştir.

Salgın sürecinin en önemli çıktılarından olan maske, mesafe ve hijyen üçlüsü neticesinde toplu kullanılan alanların artık planlama açısından değişime uğrayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda kurumlara *"Kent içerisinde yer alan kamu binalarının konumunun önemini dirençli kentler açısından değerlendirerek, salgın sonrası dönemde kamu binalarında yer alan ortak kullanım alanlarında (kütüphane, yemekhane vb.) tasarım ve planlama açısından ne gibi değişimlere gidilmelidir?"* sorusu yöneltilerek kurum içlerinde söz konusu alanlarda bir değişime gidilip gidilmeyeceği anlaşılmaya çalışılmıştır. Kurumların bu doğrultuda salgın sonrasında toplu kullanım alanları ile bir değişime gideceğini belirtilmiş, fakat henüz daha bu sürecin düşünce aşamasında olduğu anlaşılmıştır. Ancak Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü yetkilisi ile yapılan görüşme sonucunda kütüphane ve çeşitli fakültelerin salgın koşulları çerçevesinde yeniden düzenlenmesi için yeni projeler üretilip hayat geçirileceği belirtilmiştir. Kamu binalarının toplu olarak kullanılan alanlar olmaları insanların en çok temasa geçtikleri alanların da oraları olmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede salgın sürecinde özellikle kamu binalarında teması azaltmaya yönelik tedbirler alınmış olsa da salgından sonraki süreçte de çeşitli planlama değişikliklerin de yapılacağı anlaşılmıştır.

Covid-19 salgın sürecinin en çok etkilediği alanlardan bir tanesi kentlerdir. Yakın zamanda bu kadar büyük ölçekte bir salgın hastalığın yaşanmamış olması kentlerde, kent planlarında bu tarz bir risk durumunu içeren bir önlemin yer almamasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda *"Pandemi sonrası dönemde sizce kent planlarında ve kentsel planlamada nasıl bir değişim söz konusu olacaktır?"* sorusuna yönelik olarak Kurumlar genel olarak ileride hazırlanacak olan kent planlarında illaki salgın dönemine ait önlemlerin alınacağını belirtmişlerdir. Fakat alınacak bu önlemlerin daha çok yerel düzeyde kalacağı genel bir kanıdır.

Afet yönetim planları kentin karşılaşmış ve karşılaşacak olan risk durumları açısından önemlidir. Kenti korur ve risk anında kentin nasıl tepki vereceğini belirler. Kentlerin risk haritalarının farklı olması, afet planlarının da farklı olmasına neden olmaktadır. Kentlerin afet yönetim planlarının önemine yönelik kurumlara *"Pandemi sonrası dönemde sizce kent planlarında ve kentsel planlamada nasıl bir değişim söz konusu olacaktır?"* yöneltilmiştir. Bu doğrultuda kurumlar, salgın hastalıkların afet planlarında daha çok yer alması gerektiğini savunmuşlardır. "AFAD Terimler Sözlüğü"nde bir afet olarak yer alan salgın hastalıkların hiçbir zaman afet planları içerisinde yer almadığını belirten AFAD yetkilisi, mevzuatın bu konuda yeterli olduğunu savunmuştur.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan mikro kentlerde dirençli kent oluşturmaya yönelik olarak kurumlara sorulan *"Salgın hastalıklara karşı dirençli bir kent oluşturmak sizce mümkün müdür?"* sorusuna yönelik olarak bu doğrultuda bir kent oluşturmanın mümkün olduğunu fakat uzun bir süreç gerektirdiği ortak bir kanaat durumundadır. Çünkü salgınlara karşı bir dirençli kent oluşturmak başta kenti oluşturan en üst tabakadan en alt tabakaya kadar bilinçle alakalıdır. Ayrıca kentler arasındaki akışın kontrollü hale getirilmesi ile bir direnç salgın sürecinde sağlanabilecektir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan Çankırı kentinde salgın döneminin nasıl yönetildiğine yönelik hazırlanmış olan sorulardan ilki, *"Covid-19 pandemi sürecini Çankırı özelinde yeterli planlama politikaları ile karşıladığınızı düşünüyor musunuz ve pandemi sonrası dönemde oluşturulacak olan planlama politikalarında söz konusu sürecin etkisinin nasıl olacağını düşünüyorsunuz?"* şeklindedir. Bu soruya yönelik olan kurumlar Çankırı'da salgının etkili bir şekilde kontrol edildiğini ve

yönetildiğini ifade etmişlerdir. Çankırı'nın bu süreçteki en önemli avantajının nüfus olduğunu belirten kurum yetkilileri, bu sayede salgının daha kolay kontrol edildiğini savunmuştur.

Yöneltilen bir diğer soru ise *"Mikro bir kent olarak Çankırı'yı değerlendirince, salgın yönetimi konusunda ne gibi avantaj ve dezavantajlara bu süreçte sahip olmuştur?"* şeklindedir. Bu çerçevede Çankırı'yı mikro bir kent olarak değerlendirince salgın dönemindeki en büyük avantajının nüfus olduğunu kurumlardan alınan cevaplar doğrultusunda ifade etmek mümkündür. Fakat imkânlar açısından değerlendirdiğimizde Çankırı'nın en büyük dezavantajı ortaya çıkmaktadır. Kısacası kurumlardan alınan ortak yanıtlar nüfus açısından avantajlı, imkanlar açısından dezavantajlı şeklindedir. Ayrıca kurumların verdiği bir diğer ortak yanıt ise en büyük dezavantajın aslında salgın döneminde kapanmadan kaynaklı olarak büyük şehirlerden kente gelen göçün, hastalığın yayılım hızının artmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Salgın boyunca üretim ve tedarik sürecinde yaşanan aksaklıklardan kaynaklı olarak mega kentlerde daha fazla sıkıntıların yaşanması üzerine pek çok sorunla karşılaşılmıştır. Bu doğrultuda mikro kentlerde söz konusu üretim ve tedarik zincirinin sürekliliğini anlamak adına *"Pandemi sürecinin önemli çıktılarından birisi olan üretimde sürekliliğinin sağlanması açısından Çankırı özelinde, özellikle tarımsal üretimin devamlılığı konusunda neler yapılıyor veya yapılmalıdır?"* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Üretimde sürekliliğinin sağlanması dirençli kentler ve sürdürülebilir kentler açısından önemlidir. Çünkü herhangi bir risk anında özellikle temel ihtiyaçların devamlılığının sağlanması gereklidir. Çankırı'nın konum olarak çok verimli araziler üzerinde yer almaması salgın döneminde üretim faaliyetlerinde düşüşün yaşandığını göstermektedir. Fakat bu dönem içerisinde kent içerisinde yaşayan halkın müstakil bahçeli evlerine taşınmaları oralarda kendi mahsullerini üretmelerini sağlamıştır. Ayrıca Çankırı'nın Ankara gibi bir mega kentin komşusu olması ürün tedarik sürecini daha rahat atlattığı yapılan mülakatlar sonucunda anlaşılmıştır.

Bir sürdürülebilir kentte yeşil alanlar oldukça önemli noktalardan birisidir. Yeşil alanların önemi özellikle salgın hastalıkların kapanma döneminde oldukça fazla anlaşılmıştır. Bu çerçevede *"Çankırı özelinde, pandemi sürecinde önemi artan yeşil*

alanların yeterliliği konusunda ve pandemi sonrası dönemde planlama-yönetim açısından nasıl bir değişim yaşanacağını düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltildiğinde yine kentin konumu önümüzdeki engel olmaktadır. Çünkü kentin bir çukurun içerisinde yer alması kentin ne tarafa doğru bir gelişim göstereceğinin belirsizliğine neden olmaktadır. Bu durumun da kent içerisinde planlara dâhil edilecek yeşil alanların kısıtlanmasına yol açacağı belirtilmiştir. Ayrıca salgın döneminde kentsel yeşil alanların daha çok bireysel yeşil alanlar olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağını ifade edilmiştir. Çünkü insanlar salgın döneminde daha çok kendi bahçelerine gitmişler ve bireysel yeşil alanlarını yaratmışlardır.

Halk sağlığı dirençli bir kentte olmazsa olmaz öğelerden biridir. Kurumlara yöneltilen *"Çankırı özelinde, halk sağlığı açısından baktığımızda aşılanma oranlarını nasıl değerlendirirsiniz? Aşılama oranlarının artması ve aşılanmaya karşı olan vatandaşların teşviki için yürüttüğünüz çalışmalarınız nelerdir?"* sorusuna yönelik olarak kurumlar söz konusu aşı karşıtlarına karşı ikna çabalarında bulunduklarını belirtmişlerdir. Her kurum kendi özelinde pankart, broşür vs. ile aşılanmayı teşvik edici çalışmalarda bulunmuştur. Kurum içlerinde personel ve ailelerine yönelik olarak aşı ve aşılanma ile ilgili eğitim ve bilgilendirme toplantılarının yapıldığı belirtilmiştir.

Sürdürülebilir ve dirençli bir kentte, kenti oluşturan her tabakanın refahı kent içerisinde sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede *"Salgın döneminde Çankırı kenti içinde yaşayan 65 yaş ve üzeri vatandaşlarımız ile dezavantajlı gruplar (kadınlar, çocuklar, engelliler) için ne gibi sosyal destek projeleriniz söz konusu oldu ve olmaktadır?"* sorusuna yönelik olarak Valilik ve AFAD'ın daha sistemli çalışmalar yürüttüğü anlaşılmıştır. Salgın döneminde de 65 yaş ve üzeri vatandaşlarımız başta olmak üzere dezavantajlı olarak nitelendirebileceğimiz kadınlar, çocuklar ve engellilerin ihtiyaçları karşısında yapmış oldukları yardımlar hakkındaki soruda özellikle Valilik ve AFAD'ın ciddi çalışmaları yürüttüğü anlaşılmıştır. Bu çerçevede özellikle VEFA grupları, Valilik ve AFAD'ın kolektif çalışmalarıyla ihtiyaç sahiplerinin her ihtiyacı karşılanmıştır.

Yönetişim kavramı sürdürülebilir ve dirençli bir kent için olmazsa olmaz bir kavramdır. Çünkü yönetişim kavramı ile kenti oluşturan her aktörü sürece dâhil ederek bir işbirliği oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu çerçevede kentin en önemli

aktörü olan kentlilerin sürece dâhil edilmesi söz konusu işbirliğinin en önemli parçasıdır. Bu doğrultuda kurumlara *"Çankırı özelinde salgınla mücadele konusunda afet yönetişimini gerçekleştirebilmek için vatandaşların sürece katılımını sağlamada ne gibi girişimleriniz oldu veya olmaktadır?"* sorusu yöneltilmiş ve özellikle belediye ile AFAD'ın vatandaşların sürece katılımları noktasında önemli projeleri olduğu anlaşılmıştır.

"Pandemi sürecinde Çankırı içerisindeki kent içi ulaşımda karşılaştığınız sorunlar ve kentlilere yönelik güvenli yolculuk sağlamak adına yaptığınız çalışmalar nelerdir?" sorusu, kent içinde toplu taşımayı birincil olarak idare eden kurumun belediyeler olması, sorunun belediye yetkilisinden alınan cevap doğrultusunda yorumlanmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Çankırı mikro bir kent olmasına karşın kent içerisinde toplu taşıma etkili bir şekilde kullanılmaktadır ve kent içerisinde kullanılan toplu taşımalar minibüs ve otobüslerden oluşmaktadır. Salgın sürecinin ilk günlerinde özellikle üniversitelerin tatil edilmesi, 65 yaş ve üzeri vatandaşların dışarıya çıkmalarının yasaklanması gibi tedbirler neticesinde kent içerisinde otobüslerin kullanımını büyük ölçüde azaltmıştır. Ayrıca Çankırı'nın mikro bir kent olması da toplu taşımalarda daha sistemli bir akışın sürdürülebilmesine olanak sağlamıştır. Tüm bunlar aslında Çankırı'da salgın sürecinde kent içi ulaşımda büyük sorunlar yaşanmadığının göstergesidir. Bu durumun en büyük avantajını belediye yetkilisi, üniversitelerin tatil edilmesinden kaynaklı kent içerisinde öğrenci nüfusunun azalmasına bağlı olduğunu belirtmiştir. Salgın nedeniyle hastanelerin daha sık ziyaret edilmesine yönelik olarak ise toplu taşımanın hastane seferleri gibi bazı seferlerin de artırıldığını, bu sayede de toplu taşımada yoğunluğun önüne geçmeye çalıştıklarını dile getirmiştir.

Salgın döneminin ve içinde yaşadığımız çağın gereği olarak dijitalleşme oldukça önemli bir kavramdır. Bu doğrultuda *"Pandemi sürecinde belli kamu hizmetlerinin dijital ağ üzerinden sunulmasının vatandaşlara sağladığı kolaylıkları ve vatandaşların bu sürece olan katılımlarını nasıl değerlendirirsiniz?"* yöneltilen soruya yönelik alınan ortak cevaplar neticesinde salgın döneminde yaşanan kapanmalarda vatandaşların her türlü kamu hizmetinden yararlanamaması, kolayca ulaşamaması dirençli kentlerin önündeki engellerden birisi olduğu yönündedir. Bu doğrultuda kamu hizmetlerinin dijital ağ üzerinden sunulmasına yönelik olan soru

çerçevesinde her kurum kendi imkânları ile çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Ayrıca Çankırı Belediyesi'nin internet sayfasının "Dijital Belediyecilik Çağı" sloganıyla açılması, belediyenin dijitalleşmeye açık bir kurum olduğunu göstermektedir. Bu sayede her türlü belediyecilik hizmetlerinin dijital ortamda gerçekleştirilebilmesi sürdürülebilir ve dirençli kentlerin önemli bir kriteridir. Mülakatlar çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilen her kurum, kendi dijital gelişimlerini tamamlama yolunda çeşitli faaliyetler gerçekleştirdiklerini dile getirmişlerdir. Hem çağın önemli bir getirisi olması hem de salgın sürecinde her türlü kolaylığın sağlanabildiği dijital ağlar sürdürülebilir ve dirençli bir kent için kentlilerin bu konuda bilinçlendirilmeleri ile etkili bir kullanım alanı yaratabilmektedir.

"Çankırı Karatekin Üniversitesi'nin salgın dönemi boyunca rehber kitaplar hazırlama, şeffaf maske üretimi, aşılar için soğutuculu dolap temini gibi girişimlerini göz önünde bulundurarak üniversitelerin salgın dönemi gibi ani oluşan risk ve sorunlara karşı çözüm üretmedeki konumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?" şeklinde sorulan soruyla üniversitelerin risk durumlarında nasıl çözümler ürettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Üniversiteler bilim yuvalarıdır. Herhangi bir afet anında ve sonrasında da etkili sonuçlar üreten önemli merkezlerdendir. Ayrıca bir risk durumunda vatandaşların üniversitelere olan güvenleri de yoğunluk göstermektedir. Salgın döneminde de Çankırı Karatekin Üniversitesi şeffaf maske üretmiş, aşılar için soğutuculu dolap temin etmiş, rehber kitaplar hazırlamış vs. birçok etkili işe imzalarını atmıştır. Bu doğrultuda kurumlara herhangi bir risk anında üniversitelerin konumlarını nasıl değerlendirdiklerine yönelik bir soru sorulmuştur. Bu çerçevede kurumlar üniversiteyi her zaman bambaşka bir konumda bulundurduklarını ve herhangi bir toplantı halinde üst düzey yönetimle katılım sağladıklarını belirtmişlerdir.

"Pandemi süreci içerisinde önemi daha çok anlaşılan kentsel alanlarda sürdürülebilir çevre yaklaşımı çerçevesinde atık yönetimi ve su yönetimi konusunda uyguladığınız politikaları değerlendirir misiniz?" sorusuna yönelik olarak verilen cevaplarda su ve atık yönetiminin özellikle sürdürülebilir kentlerin vazgeçilmez iki önemli kriteri olduğu dile getirilmiştir. Bu çerçevede Çankırı'da özellikle salgın döneminde artan su tüketimine yönelik olarak bilinç düzeyinin yükseltilmesine yönelik çalışmaların yapıldığı alınan cevaplardan çıkarılan ortak yargıdır.

"Yeni normal kavramı doğrultusunda kurum içi çalışmalarınız ve eğitimleriniz hakkında bilgi verir misiniz?" sorusu neticesinde kurumların yeni normal kavramına bakış açıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Salgın sürecinin hayat içerisinde değişime neden olduğu şeylerden biri de kavramsal olarak değişimlerdir ve bu normal kavramında da yaşanmıştır. Normal kavramını "yeni normal" şeklinde değiştirerek maske, mesafe, hijyen üçlüsünü günlük yaşantımıza eklememize neden olmuştur. Bu çerçevede kurumlara yeni normal kavramı çerçevesinde kurum içinde herhangi bir eğitim verilip verilmediği sorulduğunda, uzun eğitimlerden ziyade daha çok konuşma, bilgilendirme ve tedbir şeklinde yapılmış olan çalışmaların olduğu dikkatimizi çekmiştir. Bu doğrultuda kurum içerisinde çalışanlar bilinçli bir şekilde kendi tedbirlerini alarak çalışmalarına devam etmişlerdir.

Son olarak ise yöneltilen *"Sürdürülebilir kent ve dirençli kent bağlamında eklemek istediğiniz görüşler var mıdır?"* sorusu çerçevesinde kurumların genel görüşü sürdürülebilirlik ve dirençlilik kavramlarının bir kent için mutlaka olması gereken olduğu yönündedir. Ayrıca kurum içerisinde mülakat yapılan yetkililerin çoğunun dirençlilik, dirençli kent kavramını daha yeni yeni duydukları saptanmış olup kavramın ileri dönemlerde daha önemli olacağını düşündüklerini dile getirmişlerdir. Sürdürülebilir kent ve dirençli bir kent oluşturmak için vatandaşların bilinç düzeylerinin de artırılması gerektiğinin, fakat bu durumun kendi istekleri ile olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Bulgularda yorumlanan bilgiler aşağıda yer alan Tablo 4.2.1'de kurumlardan alınan cevaplar doğrultusunda kavramlar bazında incelenmiştir.

Tablo 4.1: Bulguların kavramsal incelenmesi

GENEL SORULAR İÇİNDE GEÇEN ANA KAVRAMLAR;	
SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT	• Gelecek kuşakların gereksinimlerini göz ardı etmeden bugünün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik planlanan kent. • Sürdürülebilir kent kavramının kentler için olmazsa olmaz bir yapılanma olması gerektiği tüm kurumlar tarafından ortak savunulmuştur.
DİRENÇLİ KENT	• Kamu kurumları içerisinde henüz bilinmeyen ve yaygın olmayan bir kavram. • AFAD dirençli kente iki farklı perspektifte bakmaktadır.

AKILLI KENT	• Sosyal, ekonomik ve teknolojik olarak kendisini geliştirmiş olan kent. • Kentin dijital kontrolünün sağlanması kentin dirençliliğini de arttırmaktadır.
AFET YÖNETİMİ VE MİKRO KENTLER	• Afet yönetimi açısından kentlerin büyüklükleri önemli değildir. • Mikro kentlerin daha nitelikli hale getirilmesi büyük kentlerin nüfuslarının azalmasına ve afet risklerinin o bölgelerde azalmasını sağlayacaktır. • AFAD – «köysel dönüşüm»
DİJİTALLEŞME VE KENT İLİŞKİSİ	• Sürdürülebilir, akıllı ve dirençli kentler için dijitalleşme oldukça gerekli bir kavramdır. • Salgın sürecinde de dijitalleşmenin önemi anlaşılmıştır. Fakat dijital okur-yazarlığın yeterli olmaması bu dönemde bilgi kirliliklerine yol açmıştır.
PANDEMİ İLE AFET VE KENT PLANLARI İLİŞKİSİ	• Kentsel planlarda salgın sonrası süreçte daha çok yerel düzeyde düzenlemeler yapılması gerektiği genel kanıdır. • Afet planlarında ise illaki bir değişime gidileceği düşünülmektedir.
SALGIN HASTALIKLARA KARŞI DİRENÇLİ KENT	• Salgın hastalıklara yönelik olarak dirençli kent oluşturmak bundan sonraki süreçte gerekli ve olması gereklidir. • Fakat bu uzun bir süreçtir. • Kenti oluşturan her tabakanın bu konuda bilinçlendirilmesi ön koşuldur.

KURUMLARA ÖZEL ÇANKIRI ÖZELİNDE SORULARDA GEÇEN ANA KAVRAMLAR ;	
PANDEMİ SÜRECİ AVANTAJ VE DEZAVANTAJLAR ***(Valilik, Belediye, Çevre Şehircilik İl Md., AFAD, Rektörlük)***	• Nüfus en büyük avantaj iken imkanların kısıtlılığı dezavantajdır. • Kapanma sürecinde büyük kentlerden olan dönemsel göç kent içinde salgının yayılım hızını artırması da bir dezavantaj olarak görülmektedir.
ÜRETİMDE SÜREKLİLİK VE SALGIN SÜRECİ ***(Belediye, Çevre Şehircilik İl Md.)***	• Çankırı'nın verimli topraklar üzerinde yer almaması bu dönemde verimin düşmesine neden olmuştur. • Fakat insanların bahçeli evlerine gitmeleri kendi mahsullerini üretmelerini sağlamıştır.

YEŞİL ALANLARIN PLANLANMASI VE YÖNETİMİ ***(Valilik, Belediye, Çevre Şehircilik İl Md.)***	• Çankırı'nın konumundan kaynaklı olarak kent içinde yeşil alanlar kısıtlıdır. • Kentsel yeşil alan kavramından çok bireysel yeşil alanlar bu dönemde önemli olmuştur.
AŞI, AŞILANMA VE TEŞVİK ***(Valilik, Belediye, Çevre Şehircilik İl Md., AFAD, Rektörlük)***	• Aşılanmaya karşı kent içerisinde karşıt görüşlerin illaki yer almasına yönelik her kurumun kendi bünyesinde afiş, pankart, broşür hazırlama gibi teşvik çalışmaları yapmasını sağlamıştır.
SOSYAL DESTEK PROJELERİ ***(Valilik, Belediye, AFAD)***	• AFAD ve Valilik'in sistemli çalışmaları bu konuda fazladır. • Valilik ve AFAD işbirliği ile Vefa Destek Grupları çalışmalarını yürütmüştür.
ÜNİVERSİTE İLE İLİŞKİLER ***(Valilik, Belediye, Çevre Şehircilik İl Md., AFAD, Rektörlük)***	• Salgın döneminde Çankırı Karatekin Üniversitesi şeffaf maske üretmiş, aşılar için soğutuculu dolap temin etmiş, rehber kitaplar hazırlamış vs. bir çok etkili işe imzalarını atmıştır. • Kurumlar üniversiteyi her zaman bambaşka bir konumda bulundurduklarını ve herhangi bir toplantı halinde üst düzey yönetimle katılım sağladıklarını belirtmişlerdir.
ATIK YÖNETİMİ VE SU YÖNETİMİ ***(Valilik, Belediye, Rektörlük)***	Atık yönetimi ve su yönetimi sürdürülebilir bir kent için oldukça önemlidir. Bu konularda kent içerisinde yaşayan her kesimin bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmaları salgın sürecinde artan su yönetimi ve atık yönetimine karşı olmalıdır.

Kaynak: (Tablo yazar tarafından hazırlanmıştır.)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent kavramı tarihsel süreç içerisinde, içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarının değişmesi sonucunda anlam ve algı olarak değişime tabi olmuştur. Dirençlilik kavramı da kent algısı gibi kentte yaşayan insanların ihtiyaç ve sorunlarının farklılık göstermesi sonucunda değişime gitmiştir. Fakat her aşamada ideal bir kent oluşturarak kent içindeki insanların refahını sağlamak esas olmuştur.

Tarihsel süreç incelendiğinde ilk kurulan kentlerde insanların bir arada yaşadıkları küçük kent yapılanmaları görülürken; sanayi, teknoloji, ulaşım gibi faktörlerin gelişimleri sonucu insanlar mega kent yapılanmalarını oluşturmuşlardır. İlk kurulan kentler incelendiğinde, kentin çevre kentlere yönelik güvenlik sağlama açısından sorunlar yaşadığı görülmektedir. Söz konusu bu kentlerde dirençliliğin daha çok güvenlik sağlama açısından sağlanmaya çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kentlerde tarımın gelişmesi ve yaygınlaşması, kentler arasındaki işbirliği ve ticaretin de gelişim göstermesini sağlamıştır. Kentlerin ticari faaliyetler neticesinde birer üretim ve tüketim merkezleri konumuna gelmeleri, kent nüfusunun yoğunlaşmasına ve kentin taşıma kapasitesinin aşılmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda kent içerisinde çevresel, sosyal ve biyolojik birçok sorunun arttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Oluşan sorunlara kent bilimciler farklı kent modelleri geliştirerek çözüm bulmaya çalışmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde oluşturulmuş olan Bahçe Kent, Yavaş Kent, Eko-Kent, Akıllı Kent, Dirençli Kent modelleri bu doğrultuda kent içerisinde oluşan sorunlara karşı bir direnç oluşturmak ve çözüm üretmek adına geliştirilmiştir. Oluşturulmuş olan tüm kent modelleri sürdürülebilir kent ekseni etrafında geliştirilmiş olup hepsi ideal kente ulaşmak amacındadır.

Kentlerin nüfus yoğunluklarının artması, taşıma kapasitelerinin aşılmasına ve özellikle kent içerisinde salgın hastalıkların oluşmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Sanayi Devrimi öncesi kentleri incelendiğinde oluşan çöp yığınlarından, alt yapı ve üst yapı sorunlarından, temiz su bulma güçlüğünden kaynaklı olarak ciddi salgın hastalıkların meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Seyrek, 2020, ss. 14-15; Özden ve Özmat, 2014, s. 61). Bu çerçevede Sanayi Devrimi öncesi kentlerinde salgın hastalıkların giderilmesi ve iyileştirilmesi adına yapılan çalışmalardan olan karantina, kentler arasındaki işbirliği ve ticaretin artmasından

kaynaklı olarak tam olarak sağlanamamıştır. Çünkü kentler arasındaki söz konusu işbirliği ve ticaretin artması kentler arasındaki akışın da hızlanmasını sağlamış, böylece hastalıkların kentler arasında taşınmasına neden olmuştur (Jacob, 2008, s. 739). Karantina çalışmaları bu doğrultuda yetersiz kalmıştır (Mumford, 2019, s. 348).

Sanayi Devrimi ile birlikte gelişim gösteren kentler incelendiğinde artık kentlerin üretim ve tüketim merkezleri haline geldiği görülmektedir. Bu doğrultuda nüfus yoğunlukları artmış olan sanayi kentlerinde, kent içerisindeki sorunlar da artış göstermiştir. Sanayi kentlerine yapılan göçler, o bölgelerde çarpık kentleşme başta olmak üzere birçok sosyal, çevresel ve yapısal sorunların doğmasına neden olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte gelişen teknolojik faaliyetler küreselleşmenin önünü açmış ve kentlerin bu sayede birer merkez olmalarını kaçınılmaz kılmıştır. Bu dönemde sayıları artan sanayi kentlerinde fabrika yakınlarına kurulan işçi kentleri yani slumlarda arıtma ve kanalizasyon sistemlerinin yer almaması salgın hastalıkların doğmasına neden olmuştur (Çınar, 2000, s. 30; Tuğaç, 2020, s. 268). Aynı zamanda bu dönemde ciddi yapı stoku sorunu nedeniyle kentlerde yaşayan insanların aynı bina ve yataklarda dönüşümlü olarak kalmaları da ciddi salgın hastalıklara davetiye çıkarmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda daha çok etkili olan salgın hastalıklar, bu dönemde belediyecilik hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır. Fakat söz konusu belediyecilik hizmetlerindeki asıl amaç, kentlerde oluşan gecekondulaşma alanlarının onarılması değil, bu bölgelerde ortaya çıkan salgınlardan orta ve üst gelir gruplarını korumak olmuştur (Tuğaç, 2020, s. 269). Böylece orta ve üst sınıfta olan yurttaşlar merkezden kent dışına doğru taşınmış, merkezi işçi sınıfına bırakmıştır. Bu çerçevede modern kent planlamasının ilk temelleri atılmış ve yöre kentler, mahalleler oluşmaya başlamıştır (Keleş, 2015, s. 137). Bu dönemde kent planlarıyla ilgili alternatifler geliştirilmeye çalışılmış ve bu doğrultuda 1898'de Ebenezer Howard tarafından sürdürülebilir kentleşmenin erken dönem modeli olan Bahçe Kent tasarlanmıştır. Aynı zamanda kentlerde arıtma seferberliği oluşturularak temiz su kaynakları ve çevre temizliğine ilişkin adımlar atılmıştır (Çınar, 2000, s. 32; Tuğaç, 2020, s. 269).

Teknolojinin gelişmesi kentlerin önemli dönüşümler geçirmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda 20. yüzyılı bilgi ve teknoloji çağı olarak adlandırmak kentin tanımlanması ve algılanmasında farklılıklar yaşanmasını sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle

birlikte kentler metropoller, mega kentler, küresel kentler, dünya kentleri gibi farklı isimlerle anılmaya başlanmıştır. Kentlerin bu dönemde birer üretim ve tüketim merkezi konumunda olmaları onların çekiciliklerini artırmış ve bu bölgelerde nüfusun yoğunlaşmasına yol açmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle mekân algısındaki büyük değişim küreselleşmenin daha kolay ve hızlı bir şekilde yaşanmasına olanak tanımıştır. Bu durum ise kentler arasında zorlukla kontrol edilen bir akışın varlığını doğurmuştur. Küreselleşmenin artması ve gelişmesi mega kentlerde yaşanan sorunların küresel ölçekte sorunlar olmalarına imkan tanımıştır. Kentlerin taşıma kapasitelerinin aşılması doğal ekosistemin bozulmasına yol açmış, bu durum da küresel ölçekte afetlerin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda çarpık kentleşmenin sebep olduğu sel ve su taşkınları, orman yangınları, salgın hastalıklar küreselleşmenin etkisiyle artmıştır. Sözü edilen sorunlara ve oluşan afetlere yönelik kent bilimciler farklı kent modelleri geliştirmiş olsalar da etkili sonuçlar elde edilememiş ve kentlerin büyümeleri durdurulamamıştır.

Ocak-2020'de ortaya çıkan Covid-19 virüsü ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde görülmüş olmasına rağmen kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Söz konusu bu durumun nedeni olarak küreselleşmeden kaynaklı olan ülkeler ve kentler arasındaki hızlı akışın olduğunu söylemek mümkündür. Ülkeler ve kentler arasında ulaşım, ticaret gibi alanlarda yaşanan transferler neticesinde hastalık kolay bir şekilde yayılım göstermiştir. Küreselleşmenin etkisiyle aslında bu hızlı akışı durdurmak imkânsız gözükmektedir. Kentler arasında ve kent içerisinde yaşanan akışın hızlı olması hastalığın taşınmasını kolaylaştıran bir diğer faktördür. Özellikle Türkiye içerisinde yer alan büyük kentler içerisinde yaşanan kent içi transferlerin fazlalığı kontrol sürecini zorlaştırmıştır. Uygulanan karantina ve hastalık takipleri büyük kentlerde daha zor bir şekilde yürütülmüştür. Büyük kentlerde yaşayan insanların, salgın ve karantina döneminde küçük kent ve kasabalara göç etmeleri gittikleri yerleşkelerde salgının artmasına yol açtıkları görülmüştür. Fakat mikro kent olarak ifade edilen küçük ve orta büyüklükteki kentlerde kontrol ve hastalık takibi daha kolay sağlanmıştır. Mikro kentler içerisinde oluşabilecek olan risk ve afet durumlarına yönelik daha kolay ve rahat bir şekilde direnç sağlamak mümkündür.

Yapılmış olan araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan derinlemesine mülakat yöntemi kullanarak kamu kurumları ile yüzyüze görüşmeler yapılmıştır.

Kurumlar içinden yetkili kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda Çankırı ilinde salgın sürecinin büyük kentlere göre daha sistemli ve rahat yürütüldüğü saptanmıştır. Aynı zamanda farklı risk durumlarında kurumların ivedi ile toplanıp müdahale şanslarının Çankırı özelinde mikro kentlerde daha rahat olduğu ve olabileceği bulguları elde edilmiştir. Fakat dirençli bir kent oluşturmak yalnızca kenti oluşabilecek olan risk durumlarına karşı hazırlamak değil, kenti oluşturan her öğeyi oluşabilecek olan risk durumlarına karşı yönetişim ilkesi çerçevesinde hazırlamaktır. Bu çerçevede dirençli bir kent oluşturmak için gerekli olan asıl önemli faktörü kenti oluşturan insanların bu alanda bilgi ve bilinçlerini artırmak oluşturmaktadır. Yapılan mülakatlarda da bu doğrultuda Çankırı ili içerisinde yaşayan insanların gerçekleştirilecek olan eğitimlerle bilgi ve bilinç düzeylerinin artırılması, Çankırı'da dirençli bir kent oluşturmayı kolaylaştıracağı saptanmıştır.

Salgın hastalıklara yönelik bir dirençli kent oluşturmanın mikro kentlerde daha kolay bir şekilde sağlanabileceği hipotezi ile başlanan araştırmada, sürecin mikro kentlerde kurumlar arasında ve kentte yaşayan insanların kurumlara olan ulaşılabilirliği daha kolay sağlayabilmeleri salgının daha sistemli yürütülebileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda Çankırı'da salgın süreci boyunca vaka sayılarının ve ölüm oranlarının minimum düzeyde görülmesi hipotezi destekler niteliktedir (Çankırı Valiliği Sayısal Verileri, 2022).

Sürdürülebilir kent ve dirençli kentlerin bileşenleri doğrultusunda hazırlanan mülakat soruları, özellikle OECD'nin dirençli kent boyutlarını kapsamaktadır. Bu çerçevede ekonomi alanı, yönetişim alanı, çevre alanı ve toplum alanı kapsamında mülakat soruları kurum yetkililerine sorulmuştur. Ekonomi alanı kapsamında sorulan doğrudan ve dolaylı sorular için alınan cevaplar doğrultusunda Çankırı'nın salgın sürecinde daha çok tarımsal üretim ve tedarik aşamaları sırasında üretim ve tüketim faaliyetlerine daha rahat imkan bulabildikleri anlaşılmıştır. Verilen cevap içerisinde Çankırı'nın konumundan kaynaklı verimli tarım arazileri üzerinde yer almaması Çankırı'nın bu konuda salgın döneminde yetersi kaldığı şeklinde anlaşılması yanlış olacaktır. Çünkü kentte yaşayan insanlar salgın döneminde daha çok bahçeli evlerine göç etmeleri onları kendi mahsullerini üretmelerine hatta onları satmalarına sebebiyet vermesi, üretimde ve dolaylı olarak ekonomiden kopuşun önüne geçilmesine yol açmıştır. Ayrıca Çankırı'nın bir geçiş güzergahı üzerinde yer alması ve Ankara gibi

bir mega kentin komşu kenti olması tedarik zincirinde de bir kopuşun yaşanmasını engellemiştir. Bu sayede tam kapanmalar sırasında mega kentlerde oluşan yağmaya gidecek düzeyde stok hali mikro bir kent olan Çankırı'da görülmemiştir.

OECD'nin dirençli kent boyutları içerisinde en önemli yeri kapsayan yönetişim alanı, sürdürülebilir ve dirençli kentlerin olmazsa olmaz bir koşuludur. Yönetişim ilkesi çerçevesinde bir kente bakıldığında, kenti oluşturan her aktörün karar alma süreci içerisine dahil edilmesi gereklidir. Salgın süreci döneminde halkın yönetim sürecine dahil edilip edilmediğine yönelik sorular dolaylı ve doğrudan mülakat soruları içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede salgın süreci daha çok devlet eliyle kontrol edilmeye çalışılsa da farklı sivil toplum kuruluşları ve VEFA destek grupları içerisinde yer alan gönüllüler ile birlikte yürütülmüştür. VEFA destek grupları Çankırı içerisinde görevlerini yerine getirirken valilik ya da belediye ile koordineli bir şekilde çalışmalarını sürdürmüş olsalar da doğrudan salgın sürecinde halk ile irtibat kurarak istek ve şikayetlerini üst makamlara iletme fırsatı bulmuşlardır. Tüm bunların yanında salgın sürecinde kamu kurumlarının Çankırı'da işbirlikleri ve iletişimleri salgın süreci boyunca etkili bir şekilde olması iş bitirici bir politika izlemelerine yol açmıştır. Ayrıca Çankırı gibi mikro kentlerde kurumlar arası iletişim ve ulaşılabilirliğin daha rahat bir şekilde sağlanması oluşan ve oluşabilecek olan risklere karşı ivedi ile müdahale ve tedbir almalarına yol açmaktadır. Tüm bunlar sonucunda yönetişim alanı kapsamında bakıldığında Çankırı gibi mikro kentlerde yönetişim ilkesinin ve işbirlikçi politikaların çok daha rahat yürütüleceği açığa çıkmaktadır.

Çevre alanı OECD'nin dirençli kent kapsamı içerisinde incelediği bir diğer kısımdır. Çevre alanı kapsamında doğrudan ve dolaylı olarak sorulan sorular sonucunda sürdürülebilir kent ve dirençli kentler için çevrenin ne kadar önemli bir paydaş olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Çünkü bu kapsam içerisinde sorulmuş olan kentsel planlar, afet yönetimi ve planları, su yönetimi ve atık yönetimi, yeşil alanların planlanması ve yönetimi konuları çerçevesinde alınan cevaplar aslında çevrenin dirençli kentler için olmazsa olmaz bir alan olduğunu ortaya koymuştur. Tüm bu konular doğrultusunda Çankırı'da kurumların çevreye olan yaklaşımları ayrı bir özen çerçevesinde incelenebilir. Özellikle salgın döneminde önemi artan yeşil alanların planlanması ve yönetimi aşamasında kurumlar daha çok Çankırı'nın konumundan

yakınmaktadırlar. Çünkü Çankırı'nın coğrafi konumu açısından bir çukurun içerisinde yer alması onun ne tarafa doğru gelişeceği yönünde bir soru işareti oluşmasına yol açmakta ve bu da yeşil alanların planlanmasını zorlaştırmaktadır. Salgın döneminde daha çok önemi anlaşılan yeşil alanların mikro kent olan Çankırı'da bu şekilde planlanmasının zor ve hatta yeşil alanların eksik olması olumsuz olarak görülmesine rağmen mega kentlerden ve Çankırı içerisinden vatandaşların köy ve kasabalarda yer alan bahçeli evlerine salgın döneminde gitmeleri aslında mikro kentlerin önemini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında mikro kentlerde daha çok toplu olarak kullanılan yeşil alanlardan bireysel yeşil alanlara doğru bir kayışın yaşandığını söylemek mümkündür. Çankırı'nın 1. derece deprem bölgesinde yer alması afet planları ve afet yönetimi açısından etkin bir konumda yer almasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Çankırı'nın afet yönetim planlarına hazırlıklı olması mikro bir kent olmasından kaynaklı değil de riskli bölgede olmasından kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür.

OECD'nin bir diğer dirençli kent boyutu olan toplumsal alan, aslında diğer tüm alanları kapsar niteliktedir. Çünkü tüm alanların girift şekilde olması onların birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu göstermektedir. Toplumsal alan kapsamının tüm boyutları içine alması sorulardan ziyade cevaplarda doğrudan ve dolaylı olarak bu alanın yer almasına neden olmuştur. Yönetişim, ekonomi ve çevre alanlarına bakıldığında özellikle salgın döneminde halkın bu alanlarda bilinç düzeylerinin yükseltilmesi ile daha kolay bir şekilde direnç sağlanacağı açıkça görülmektedir. Halkın her alan çerçevesinde bilinç düzeylerinin yükseltilmesi adına kurumlar tarafından yapılan bilgilendirme etkinlikleri, hem sürdürülebilir kentin hem de dirençli kentin oluşması için vazgeçilmez bir durumdur. Salgın sürecinde bakıldığında dijital ağların kullanımından su ve atık yönetimine kadar her alanda toplumun bilinç düzeyi yüksek olmalıdır ki bilgi kirliliği ile oluşabilecek olan olumsuzlukların önüne geçilerek direnç yaratma kapasitesi artırılabilmelidir. Çankırı özelinde bu durum mikro kentler için yorumlandığında aslında kent içerisindeki sosyal kapasitenin bilinç düzeyi ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan araştırmanın sınırlılıklarını, salgın sürecinde yaşanan kapanmalar ve salgın nedeniyle oluşan risk faktörleri oluşturmaktadır. Araştırmanın asıl araştırma

konusunu, salgın hastalıklara karşı bir dirençli kent oluşturmak olmasından kaynaklı söz konusu sınırlılıkların bir dezavantaj olarak görülmesini engellemiştir.

Son olarak, dirençli kentlerin sürdürülebilir kentlerin bir devamı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mikro kentlerde oluşturulmaya çalışılan bir dirençli kent, kenti oluşturan her aktörün sürece eksiksiz katılımı ile sonuç bulacaktır. Kentleşme literatüründe dirençli kent kavramındaki eksikliğin görülmesi ve Covid-19 salgın dönemi içerisinde makro kentlerin karşılaştığı zorlukların fark edilmesi bu araştırmanın doğmasına neden olmuştur. Bu konu ve araştırma ışığında yapılacak olan bundan sonraki çalışmalarda, mikro ölçekte olan kentler içerisinde yaşayan insanlar ile anket çalışmaları yapılarak, kenti oluşturan en önemli öğe olarak nitelendirebileceğimiz kentte yaşayan insanların direnç kent, sürdürülebilir kent, afet yönetimi gibi kavramlara ne kadar aşikâr oldukları ve bu sayede sürece ne düzeyde katılım sağladıkları ya da sağlayabilecekleri anlaşılabilecektir.

KAYNAKÇA

AFAD. https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu (Erişim: 02.04.2020).

Agenda-21,

http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_00.shtml?utm_source=Old Redirect&utm_medium=redirect&utm_content=dsd&utm_campaign=OldRedirect

Ağaoğulları, M. A. (2013). *Kent devletinden imparatorluğa.* Ankara: İmge Yayınevi.

Ağça, B. (2002). Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, *7*(3): -.

Akbaş, İ. (2018). Akıllı kentler: AB ve Türkiye analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(26), 139-163.

Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi,* (24), 133-164.

Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre.* Güney Ege Kalkınma Ajansı.

Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: sürdürülebilir kentler, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(17): 135-148.

Aslanoğlu, R. A. (1998). *Kent, kimlik ve küreselleşme.* Bursa: Asa Kitabevi.

Bal, H. (2006). *Kent sosyolojisi.* Isparta: Fakülte Kitabevi.

Balta, M.Ö. (2013). *Kentsel risklerin planlama temelinde analizi ve dirençli kent planlama yaklaşımı.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Banister, D. (2000). Sustainable urban development and transport-a eurovision for 2020. *Transport Reviews, 20*(1), 113-130.

Bayram, F. (2001). *Sürdürülebilir kentsel gelişme: araçlar, yaklaşımlar ve türkiye. Cevat Geray'a Armağan,* Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 251-265.

Bilici, Z., Babahanoğlu, V. (2018). Akıllı kent uygulamaları ve Konya örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 9*(2), 124-139.

Bizzotto, M., Huseynova, A., Estrada, V. V. (2019). *Resilient cities, thriving cities: the evolution of urban resilience.* ICLEI: Bonn.

Boockhin, M. (2014). *Kentsiz kentleşme yurttaşlığın yükselişi ve çöküşü.* İstanbul: Sümer Yayıncılık.

Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* (50): 1011-1028.

Bumin, K. (2019). *Demokrasi arayışındaki kent.* İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Cansaran, D. (2018). Küreselleşmeye aykırı bir yaşam biçimi "sakin kentler: Seferihisar örneği". *İdealkent Dergisi, 9*(25), 885-908.

Campell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities? urban planning and the conradictions of sustainable development. *Journal Of The American Planning Association,* (62): 296-312.

Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür, ağ toplumunun yükselişi* (Cilt 1) (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2013). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür-ağ toplumunun yükselişi* (Cilt 1). (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ceritli, İ. (2000). *Sürdürülebilir kentsel kalkınma sürecinde optimum kent ölçeğinin önemi ve türkiye örneği.* Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Childe, G. (2001). *Kendini yaratan insan (insanın çağlar boyu gelişimi).* İstanbul: Varlık Yayınları.

Ciumasu, I. M. C. (2013). Dynamic desicion trees for building resilience into future eco-cities. *Technologcal Forecasting & Social Change, 80*, 1804-1814.

Cornelius, W., A., Trueblood, M., Felicity. (1975). *Latin American urban research*. Sage Publications, London.

Çankırı Valiliği (2022). *Covid-19 haftalık verileri (02.05.2022-08-05.2022).*

Çetin, M., Çiftçi, Ç. (2019). Literatüre göre dünya ve ülkemizden örneklerle akıllı kent kavramının irdelenmesi. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi, 2*(3), 134-143.

Çınar, T. (2015). Bahçekent modelinin düşünsel kökenleri ve kent bilimine katkıları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 55*(1), 27-51.

Çiriş, S. (2017). Kentsel planlamada paradigma değişiminin bir ürünü: "dirençli ulaştırma" ve İstanbul kenti üzerine inceleme. *12. Ulaştırma Kongresi (Ulaştırma Politikaları) Bildiriler Kitabı*, 24-26 Mayıs 2017 içinde (ss. 147-156). Ufuk Ofset.

Çoban, A., Keleş, R., Hamamcı, C. (2015). *Çevre politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Denek, S. (2019). Sürdürülebilir kalkınmadan sürdürülemez çevreye doğru: çevre-kalkınma ikilemi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Dergisi, 3*(21): 816-842.

Dinç, B. (2020*). Bilgi çağında yeni bir geçiş: kentsel dönüşümden akıllı kentsel dönüşüme.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Duru, B. (2005). AB kentsel politikası ve Türkiye kentleri üzerine. *Mülkiye Dergisi, 29*(246): 59-75.

Eke, F., Özdemir, N., Varol, Ç., Üçer, A., Özer, N. (2001). Yeni yüzyılda orta ölçekli kentlerin gelişme olanakları: Kastamonu örneği. – (Ed*.). Geleceği Planlamak Yeni Planlama Yöntemi / Dili, Yasal Düzenlemeler, Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokyumu 6-8 Kasım 2000, İzmir içinde (ss. 124-134).* İzmir: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

Ekşi, Y. E., Baz, İ. (2019). Cittaslow-sakin şehirlerde yaşanabilirlik üzerine bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, 1*(2), 71-76.

Ekincek, S. (2014). *Sakin şehir yöneticilerinin sakin şehir hareketlerine ve sürdürülebilirliğine yönelik değerlendirmeleri.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Erbay, Y. (1996). Habitat nedir?. *Türk İdare Dergisi, 68*(410): 102-108.

Eren, Ş. G. (2019). Tokyo: solaris-güneş imparatorluğu'nun dirençli, kırılgan ve tehlikeli kenti. *İdealkent Dergisi, 10*(28), 907-941.

Ercoşgun Yalçıner, Ö. (2007). *Sürdürülebilir kent için ekolojik-teknolojik (eko-tek) tasarım: ankara güdül örneği.* (Doktora Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Erdinç, B. (2016). *AB'de sürdürülebilir kentleşme: Türkiye'ye yansımaları.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Ergüven, M. H. (2011). Cittaslow-yaşamaya değer şehirlerin uluslararası birliği: vize örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimler Dergisi, 3*(2), 201-210.

Erip, C. (1998). *Ülkemizde 1950'li yıllar sonrası yaşanan iç göçlerin kent kimliğine mekânsal etkileri üzerine bir araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Ertan, K. (2007). "Sürdürülebilir kent" kent ve politika antik kentten dünya kentine. A. Mengi (Ed.), *Ruşen Keleş'e Armağan Cilt 3* içinde. Ankara: İmge Kitabevi.

Ertürk, H. (1996). Sürdürülebilir kentler. *Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, 1*(8): 174-178.

Ertürk, H., Karakurt Tosun, E. (2009). Küreselleşme sürecinde kentlerde mekânsal, sosyal ve kültürel değişim: bursa örneği. *Uludağ Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(16), 37-53.

Eryıldız, S., Xhexhi, K. (2012). Eco-cities underconstruction. Gazi University *Journal of Science, 25*(1), 257-261.

European Parliament (2014). Mapping smart cities in the EU. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL- ITRE_ET(2014)507480_EN.pdf (Erişim: 01.03.2020).

Fainstein, S., Campell, S. (1996). *Readings in urban theory. Blackwell Publisher:* Cambridge.

Finco, A., Nijkamp, P. (2001). Pathways to urban sustainability. *Journal of Environmental Policy & Planning, 3*: 289-302.

Fishmann, R. (1982). *Urban utopias in the twentieth century: ebenezer howard, frank lloyd wright and le corbusier*. Basic Books: New York.

Friedmann, J. (1986). The world city hypotesis. *Development and Change,* (17): 69-83.

Gataric, D., Belij, M., Dercan, B., Filipovic, D. (2019). The origin and development of garden cities an overview. *Collection of Papers, Faculty of Geography at The University Of Belgrade*, *67*(1), 33-43.

Geenhuisan, M. V., Nijkamp, P. (1994). Sürdürülebilir kenti nasıl planlamalı?. *Toplum ve Bilim Dergisi* (Çev. N. Duruöz), (64-65): 129-140.

Goodland, R. (1995). The concept of environmental sustainability. *Annual Review Of Ecology and Systemaics, 26*(17), 1-24.

Göksu, Ç. (2012). Eko-kent. M. Ersoy (Ed.). *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük içinde (ss. 106-107).* Ninova Yayınları: İstanbul.

Güler, Ç., Çobanoğlu, Z. (1994). *Konut sağlığı*. Aydoğdu Ofset: Ankara.

Güneş, M. (2004). *Yerel gündem 21 "ulusal" kentlerden "küresel" köylere.* Detay Yayıncılık: Ankara.

Güvendik, A. (2016). *Akıllı şehirler için akıllı teknolojiler. uluslararası sürdürülebilir yapılı çevre konferansı bildiri kitabı,* SBE 16 İstanbul içinde (ss. 283-288). İstanbul.

Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin durumu* (Sungur Savran, Çev.). Metis Yayınları: İstanbul.

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review Of Ecology, Evolution and Systematics, 4*(1), 1-23.

Hout, J., Thalmam, S., Valbelle, D. (2000). *Kentlerin doğuşu* (Çev. A. Bektaş Girgin). Ankara: İmge Kitabevi

Howard, E. (1965). *Garden cities of to-morrow.* MIT Press: Cambridge.

Huberman, L. (2014). *Feodal toplumdan yirminci yüzyıla.* İstanbul: İletişim Yayınları.

https://cittaslowturkiye.org/ (Erişim: 20.03.2021).

İSMEP. (2014). *Afete dirençli şehir planlama ve yapılaşma*. İSMEP Rehber Kitaplar, İstanbul Valiliği, AFAD, İPKB: İstanbul.

Jacob, T. (2008). Urbanization and epidemic disease. J. Byrne (Ed.), *Encyclopedia Of Pestilence, Pandemics And Plagues* içinde (ss. 737-742). United States of America: Greenwood Publishing Group.

Joseph, J. (2001). Sustainable development and democracy in the megacities. *Development Practice, 11*(2-3), 218-231.

Jong, M., Wang, D., Yu, C. (2013). Exploring the relevance of the eco-city concept in china: the case of shenzhen sino-dutch low carbon-city. *Journal Of Urban Technology, 20*(1), 95-113.

Kabakçı, O. K. (2016). Enerji verimliliğinde akıllı kentlerin rolü, beklentiler ve trendler. *Uluslararası Sürdürülebilir Yapılı Çevre Konferansı Bildiri Kitabı*, SBE 16 İstanbul içinde (ss. 208-212). İstanbul.

Kadıoğlu, D., Y. (2009). Yavaşlığın keyfi bu şehirlerde. *Yolculuk Dergisi, 62,* 72-76.

Kamu Teknoloji Platformu (2016). *Akıllı kentler masabaşı araştırması*. http://akillisehirler.org (Erişim: 25.10.2020).

Karakaş, M. (2001). Tarihsel gelişim sürecinde kent kısıtlı tarih anlayışı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(1), 121-132.

Kavanoz, S. E. (2020). Kentsel direnç kavramı üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 5-24.

Keleş, R. (1980). *Kent bilim terimleri sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Keleş, R. (2015). *Kentleşme politikası.* Ankara: İmge Kitabevi.

Kenar, U.C. (2020). *Türkiye'de kentleşmeye bağlı yaşanılan kentlileşme sorunları ve çözüm önerileri.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Keskin, E. (2010). *Sürdürülebilir kent kavramına farklı bir bakış olarak yavaş şehirler (cittaslow): seferihisar örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Keskin, B. E. (2012). Sürdürülebilir kent kavramına farklı bir bakış: yavaş şehirler (cittaslow). *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, *8*(1), 81-99.

Kıray, M. B. (2007). *Kentleşme yazıları.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kırımlı, E. N. (2017). *Çankırı'da kentleşme ve kentlileşme*. Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları.

Köy Kanunu. (1924). *T.C. Resmi Gazete*, *68*, 18 Mart 1924.

Lobejko, S. (2015). Foundation of eco-city. S. Lobejko, A. Stankowska, M. Zabielski (Ed.), *Planning And Management In Eco-Cities* içinde. Warszawa: CeDeWu Sp.z.o.o.

Meadowcroft, J. (1997). Planning, democracy and the challenge of sustainable development. *International Political Science Review, 18*(12): 167-189.

Memdağ, Z. (2019). *Sürdürülebilir kentleşme ve sosyal sürdürülebilirlik açısından Konya büyükşehir belediyesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Morris, E., S. (1997). *British town planning and urban desing: principles and policies.* Longman: London.

Morris, I. (2000). Kent ve devlet olarak erken polis. J. Rich, A. Wallance-Hadrill (Ed.), *antik dünya'da kırsal ve kent* içinde (ss. 25-57). İstanbul: Homer Kitabevi.

Mumford, L. (1961). Bahçe şehirler ve modern şehir planlaması (R. Keleş, Çev.). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 16*(4): 175-187.

Mumford, L. (1961a). *The city in history: its origins, its transformations and its prospects.* Harcourt, Brace and World: New York.

Mumford, L. (2019). *Tarih boyunca kent: kökenleri, geçirdiği değişimler ve geleceği.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Newman, P. (2010). Green urbanism and its application to singapore. *Environment and Urbanization Asia, 1(2),* 149-170.

Nijkamp, P., Pepping, G. (1998). *A meta- anolytical evaluaion of sustainable city initiatives.* Urban Staties.

OECD. (2016). *Resilient cities, preliminary version.* https://www.oecd.org/fr/regional/resilient-cities-policy-highlights.htm (Erişim: 01.03.2020).

Oktay, D. (2002). Kuzey Kıbrıs'ta yöresel mimarinin geleneklerinden çağdaş ve duyarlı çevrelere sürdürülebilirlik bağlamında planlama ve tasarım. *Mimar.ist Dergisi, 2*(6): 67-71.

Oralalp, Ç., F. (2002). İyi yönetim ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 1*(2), 121-131.

Ozmehmet, E. (2008). Dünya'da ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal Of Yasar University, 3*(12): 1853-1876.

Özcan, A. (2007). Ekolojik temele dayalı sürdürülebilir kentsel gelişme: Malatya kent örneği üzerinden bir inceleme. Z. Dilek, M. Akbulut vd. (ed.). *38. Icanas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15 Eylül 2007, Ankara* içinde (ss. 689-710). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Özden, K., Özmat, M. (2014). Salgın ve kent: 1347 veba salgınının Avrupa'da sosyal, politik ve ekonomik sonuçları. *İdealkent Dergisi, 5*(12): 60-87.

Özer, Y. E. (2018). *Risk azaltma yaklaşımı çerçevesinde dirençli kentler*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Öztaş, E. (2004). *Türkiye'de kentleşmenin belediyeler üzerine etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Palabıyık, H. (2005). Sürdürülebilirlik ve yerel yönetimler: uygulanabilirliği ve ölçümü üzerine. H. Özgür, M. Kösecik (Ed.), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1:* Reform içinde (ss. 611-627). Ankara: Nobel Yayınları.

Pirenne, H. (2014). *Ortaçağ kentleri* (Ş. Karadeniz Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Premalatha, M., Tauseef, S. M., Abbasi, T., Abbasi, S. A. (2013). The promise and the peformance of the world's first two zero carboneco-cities. *Renewable and Sustainable Energy Reviews.* (Ed. Lawrence L. Kazmerski), 25, 660-669.

Pustu, Y. (2006). Küreselleşme sürecinde kent "antik siteden dünya kentine". *Sayıştay Dergisi*, (60), 129-151.

Quaid, A. (2002). The sustainability inventory: a tool to assist us municipalities advance towards sustainability. *Local Enviroment, 7*(4), 447-453.

Roseland, M. (1997). Dimensions of eco-city. *Cities, 14(4),* 197-202.

Sassen, S. (1991). *The global city: New York, Tokyo, London*. Princeton: Princeton University Press.

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). (2019). *Metropoliten kentlerin geleceği: yeni yaklaşım, model ve uygulamalar*. İstanbul: SETA.

Sjoberg, G. (1955). The preindustrial city. *American Journal Of Sociology*, *60*(5): 438-445.

Sjoberg, G. (2002). Yirminci yüzyıl kenti. A. Alkan, B. Duru (Ed.), *Sanayi Öncesi Kenti* içinde (ss. 37-54). Ankara: İmge Yayınevi.

SKD Türkiye (2016). *100 maddede sürdürülebilirlik rehberi.* İş Dünyası Ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD TÜRKİYE: http://www.skdturkiye.org/yayin/100-maddede-surdurulebilirlik-rehberi adresinden erişildi.)

Şahin, İ., Kutlu, S. Z. (2014). Cittaslow: sürdürülebilir kalkınma ekseninde bir değerlendirme. *Journal Of Tourism and Gastronomy Studies*, *2*(1), 55-63.

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). *İklim değişikliği, doğal kaynaklar, ekolojik denge, enerji verimliliği ve kentleşme komisyon raporu.* Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). *Akıllı şehirler beyaz bülteni*. Ankara, Türkiye.

Terzi, F., Ocakçı, M. (2017). Kentlerin geleceği: akıllı kentler. *İTÜ Vakfı Dergisi*, (77), 10-13.

Tekeli, İ. (1996). *Habitat II konferansı yazıları.* Ankara: Toplu Konut Yayınları.

Tekeli, İ. (1999). Sürdürülebilirlik kavramı üzerine irdelemeler. – (Ed.), *Prof. Dr. cevat geray'a armağan* içinde (ss. 729-746). Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekkanat, S. S., Türkmen, S. (2018). Tarih boyunca kent forumlarının biçimlenişi üzerine bir inceleme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10*(4): 107-124.

Topal, A. K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye'de kent neresidir?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1),* 276-294.

Tosun, K. E. (2013). Yaşam kalitesi ekseninde şekillenen alternatif bir kentsel yaşam modeli: yavaş kentleşme hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32*(1), 215-237.

Tosun, K. E. (2017). Sürdürülebilirlik bağlamında ekolojik kent söylemi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17*(4), 169-189.

Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, 2*(2): 57-73.

Tuğaç, Ç. (2018). Uluslararası sürdürülebilir kent ölçütleri bağlamında Türkiye için bir değerlendirme. *Kent Akademisi, 11*(4): 703-740.

Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel dirençlilik perspektifinden yerel yönetimlerin görevleri ve sorumlulukları. *İdealkent Dergisi, 10*(28), 984-1019.

Tuğaç, Ç. (2020). Kentsel sürdürülebilirlik ve kentsel dirençlilik perspektifinden tarihteki pandemiler ve COVİD-19 pandemisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 259-292.

Tümtaş, S., Ergun, C. (2016). Küreselleşme ve kentlere etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (37), 135-150.

Uçar, A., Şemşit, S., Nergiz, N. (2017). Avrupa Birliği akıllı kent uygulamaları ve türkiye'deki yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22*(KAYFOR 15 Özel Sayısı), 1785-1798.

UNDP. (1994). *İnsani gelişme raporu.* Ankara: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.

UNISDR. (2017). *Annual report.* https://www.preventionweb.net/files/58158_unisdr2017annualreport.pdf (Erişim: 24.01.2020).

UN Habitat. (1972). *Report of the united nations conference on the human environment.* https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972 (Erişim: 05.06.2020).

UN Habitat. (2002). *Governing council of the united nations human settlements programme.* https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/11/operational_activities_report_2002.pdf. (Erişim: 08.05.2020).

UN Habitat. (2018). *Urban resilience hub.* https://urbanresiliencehub.org/wp-content/uploads/2018/08/WCD-Concept-Note2.pdf (Erişim: 01.05.2020).

UN Habitat. (2020). *UN-Habitat's COVID-19 response plan.* https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/10/covid-19_response_report_web26.10.20.pdf (Erişim: 09.07.2020).

Uslu, A. (2009). Sürdürülebilir yeşil kent fikirleri, örnekleri ve Türkiye için dersler. *XXI. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 49-58). TMMOB Mimarlar Odası Yayını: Bursa.

Üçer, A. (2009). *Kentsel yaşam kalitesinin belediye hizmetleri kapsamında belirlenmesine ve geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım: orta ölçekli kent örnekleri.* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Whitehead, M. (2003). (Re) analysing the sustainable city: nature, urbanisation and regulation of socio-enviromental relations in the UK. *Urban Studies*, *40*(7), 1183-1206.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *The American Journal Of Sociology, 44*(1): 1-24.

Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentlileşme. B. Duru, A. Alkan (Ed.), *Yirminci Yüzyıl Kenti* içinde (ss. 77-106). Ankara: İmge Yayınevi.

Wong, T. C., Yoen, B. (2011). Understanding the origins and evolution of eco-city development: an introduction. T. C. Wong, B. Yuen (Ed.), *Eco-city Planning* içinde (ss. 1-14).

World Bank. (2015). *Investing in urban resilience.* https://www.gfdrr.org/sites/default/files/publication/urban%20Resilience%20Flagship%20Report%20FINAL%20(10 (Erişim: 12.03.2020).

Yalçın, A., Yalçın, S. (2013). Sürdürülebilir yerel kalkınma için cittaslow hareketi bir model olabilir mi?. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *5*(1), 32-41.

Yaren, Ş., S. (2002). *Sağlıklı kentleşme: yaklaşımlar, göstergeler ve örnek kent bazında karşılaştırmalı analiz.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yazar, K. H. (2006). *Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama yöntem önerisi*. (Doktora Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Yılmaz, E., Çiftçi, S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyopolitik açıdan türkiye'de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(35): 252-267.

Yılmaz, O. K. (2019). Küresel kentler ve Türkiye kentlerinin küresel kentler arasındaki konumları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (47), 465-483.

Yurtseven, H. R., Kaya, O., Harman, S. (2010). *Yavaş hareketi*. Detay Yayıncılık: Ankara.

https://boydcohen.medium.com/blockchain-cities-and-the-smart-cities-wheel-9f65c2f32c36, 17.09.2021.

https://www.gzt.com/arkitekt/yarinin-sehirleri-bahce-sehirler-3596980 , 20.06.2021.

-----, Türk Belediyeler Birliği – Konrad Adeneur Vakfı. (2001). *Kent konseyleri ve yerel gündem 21*, Ankara.

EKLER

EK-1: Valilik İzin Belgesi

T.C.
ÇANKIRI VALİLİĞİ
İl Yazı İşleri Müdürlüğü

DAĞITIMLI
29.03.2022

Sayı :E-45732108-000-14193
Konu :Araştırma İzni
(Düzeltme-Büşra KONAK)

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 15.03.2022 tarihli ve 13684 sayılı yazımız.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünce ilgi yazımız ekinde 199-59869 sayılı yazı gönderilmişti. Gönderilen yazıda bazı eklentilerin (ses kaydı) çıkartıldığı ve düzeltme yapıldığı ile ilgili bila tarihli ve 010-62675 sayılı "Araştırma İzni" konulu yazıları örneği ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı 198313013 numaralı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Büşra KONAK'a biriminize/kurumunuza müracaatı halinde "Sürdürülebilir Kentler Bağlamında Dirençli Kent; Çankırı Örneği" isimli tez çalışması kapsamında gerekli kolaylığın gösterilmesini rica ederim.

Şahin BAYHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- Yazı Örneği
2- EK-1 (9 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
ÇANKIRI BELEDİYE BAŞKANLIĞINA
VALİLİK BİRİMLERİNE
ÇANKIRI İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜNE
ÇANKIRI ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İL MÜDÜRLÜĞÜNE
ÇANKIRI İL AFET VE ACİL DURUM MÜDÜRLÜĞÜNE

Bilgi:
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: N/cFXX-YPuTUn-FcXLNs-s5B0nr-fhLnLCmt Doğrulama Linki: https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys

Abdulhalik Renda Mahallesi, Ankara Caddesi, No:38 Çankırı
Telefon No: (376)213 35 40 Dahili: 1030 - 1035 Faks No: (376)213 35 00
e-Posta: yaziisleri@cankiri.gov.tr İnternet Adresi: http://www.cankiri.gov.tr/
Kep Adresi: icisleribakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Resul KARLIK
Veri Hazırlama Ve Kont.İşletmeni
Telefon No:

1

EK-1: Valilik İzin Belgesi (Devamı)

ÇANKIRI TİCARET VE SANAYİ
ODASI BAŞKANLIĞINA

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: N/cFXX-YPuTUn-FcXLNs-s5B0nr-fhLnLCmt Doğrulama Linki: *https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys*

Abdulhalik Renda Mahallesi, Ankara Caddesi, No:38 Çankırı
Telefon No: (376)213 35 40 Dahili: 1030 - 1035 Faks No: (376)213 35 00
e-Posta: yaziisleri@cankiri.gov.tr İnternet Adresi: http://www.cankiri.gov.tr/
Kep Adresi: icisleribakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Resul KARLIK
Veri Hazırlama Ve Kont.İşletmeni
Telefon No:

2

EK-2: Çankırı İl Sağlık Müdürlüğü Dilekçesi

T.C.
ÇANKIRI VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

Sayı : E-64943697-799
Konu : Araştırma İzni Talebi (Büşra KONAK)

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 29/03/2022 tarihli ve 39991120-62675 sayılı yazınız.

Çankırı Valiliği'ne gönderilen ilgide kayıtlı yazınız ile Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı 198313013 Numaralı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Büşra KONAK' ın **"Sürdürülebilir Kentler Bağlamında Dirençli Kent:Çankırı Örneği"** isimli tez çalışması kapsamında yetkili yönetici ve amirler ile derinlemesine mülakat yapma talebi Müdürlüğümüzce değerlendirilmiş olup, ilgili talep uygun görülmemiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Hüseyin SARIKAYA
İl Sağlık Müdürü

A.H.R. Mah.Ankara Cad. No:38 18200 Merkez/ÇANKIRI Sağlık Hizmetleri Başkanlığı
Sağlık Hizmetleri Birimi
Telefon: Faks No: 0(376)213 95 21
e-Posta: sehri.alkan@saglik.gov.tr İnternet Adresi: Çankırı İl Sağlık Müdürlüğü

Bilgi için: Şehri ALKAN
HEMŞİRE
Telefon No: (0 376) 213 10 61

EK-3: Derinlemesine Mülakat Soruları

MÜLAKAT SORULARI

1. Dirençli kentler ve sürdürülebilir kentler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
2. Akıllı kentler hakkındaki görüşleriniz ve akıllı kent alt yapısı oluşturmak ile kentsel dirençliliği sağlamak arasındaki bağ hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
3. Afet yönetişimi açısından baktığımızda büyük kentlerin geleceğini nasıl görüyorsunuz ve bunun devamında mikro kentlerin gelişimi sizce nasıl yorumlanmalıdır?
4. Salgın yönetimi açısından mikro kentlerin önemi ile bu dönemde gerçekleştirilen üretim ve tarım faaliyetlerinde mikro kentlerin verimlilikleri konusundaki görüşleriniz nelerdir?
5. Afet yönetişimi kavramı ve orta ölçekli kentlerde afet yönetişimi kavramının uygulanması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Afet yönetimi kavramı çerçevesinde salgın döneminde diğer aktörlerle ortaklık sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz? Oluşturulmuş olan ortaklıklar sizce salgın yönetimi açısından faydalı oldu mu ya da oluyor mu?
7. Pandemi sürecinin kentlerin dijitalleşmesine olan katkısını, dijital altyapıyı ve dijital okur-yazarlığın salgın yönetimi açısından önemini nasıl değerlendirirsiniz?
8. Kent içerisinde yer alan kamu binalarının konumunun önemini dirençli kentler açısından değerlendirerek, salgın sonrası dönemde kamu binalarında yer alan ortak kullanım alanlarında (kütüphane, yemekhane vb.) tasarım ve planlama açısından ne gibi değişimlere gidilmelidir?
9. Pandemi sonrası dönemde sizce kent planlarında ve kentsel planlamada nasıl bir değişim söz konusu olacaktır?
10. Pandemi süreci ve pandemi sonrası dönemde afet yönetim planları açısından nasıl bir değişime gidildiğini veya gideceğini düşünüyorsunuz?
11. Salgın hastalıklara karşı dirençli bir kent oluşturmak sizce mümkün müdür?
12. Covid-19 pandemi sürecini Çankırı özelinde yeterli planlama politikaları ile karşıladığınızı düşünüyor musunuz ve pandemi sonrası dönemde oluşturulacak olan planlama politikalarında söz konusu sürecin etkisinin nasıl olacağını düşünüyorsunuz?
13. Mikro bir kent olarak Çankırı'yı değerlendirince, salgın yönetimi konusunda ne gibi avantaj ve dezavantajlara bu süreçte sahip olmuştur?
14. Pandemi sürecinin önemli çıktılarından birisi olan üretimde sürekliliğinin sağlanması açısından Çankırı özelinde, özellikle tarımsal üretimin devamlılığı konusunda neler yapılıyor veya yapılmalıdır?

EK-3: Derinlemesine Mülakat Soruları (Devamı)

15. Çankırı özelinde, pandemi sürecinde önemi artan yeşil alanların yeterliliği konusunda ve pandemi sonrası dönemde planlama-yönetim açısından nasıl bir değişim yaşanacağını düşünüyorsunuz?
16. Çankırı özelinde, halk sağlığı açısından baktığımızda aşılanma oranlarını nasıl değerlendirirsiniz? Aşılama oranlarının artması ve aşılanmaya karşı olan vatandaşların teşviki için yürüttüğünüz çalışmalarınız nelerdir?
17. Salgın döneminde Çankırı kenti içinde yaşayan 65 yaş ve üzeri vatandaşlarımız ile dezavantajlı gruplar (kadınlar, çocuklar, engelliler) için ne gibi sosyal destek projeleriniz söz konusu oldu ve olmaktadır?
18. Çankırı özelinde salgınla mücadele konusunda afet yönetişimini gerçekleştirebilmek için vatandaşların sürece katılımını sağlamada ne gibi girişimleriniz oldu veya olmaktadır?
19. Pandemi sürecinde Çankırı içerisindeki kent içi ulaşımda karşılaştığınız sorunlar ve kentlilere yönelik güvenli yolculuk sağlamak adına yaptığınız çalışmalar nelerdir?
20. Pandemi sürecinde belli kamu hizmetlerinin dijital ağ üzerinden sunulmasının vatandaşlara sağladığı kolaylıkları ve vatandaşların bu sürece olan katılımlarını nasıl değerlendirirsiniz?
21. Çankırı Karatekin Üniversitesi'nin salgın dönemi boyunca rehber kitaplar hazırlama, şeffaf maske üretimi, aşılar için soğutuculu dolap temini gibi girişimlerini göz önünde bulundurarak üniversitelerin salgın dönemi gibi ani oluşan risk ve sorunlara karşı çözüm üretmedeki konumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
22. Pandemi süreci içerisinde önemi daha çok anlaşılan kentsel alanlarda sürdürülebilir çevre yaklaşımı çerçevesinde atık yönetimi ve su yönetimi konusunda uyguladığınız politikaları değerlendirir misiniz?
23. Yeni normal kavramı doğrultusunda kurum içi çalışmalarınız ve eğitimleriniz hakkında bilgi verir misiniz?
24. Son olarak sürdürülebilir kent ve dirençli kent bağlamında eklemek istediğiniz görüşler var mıdır?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-8224-5903
Adı Soyadı	Büşra KONAK
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölüm	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

YÜKSEK LİSANS BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (….) YÖKDİL (….) TOEFL (….) EILTS (….)

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	
E-Mail	